

รูปแบบการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน

การศึกษาถึงสภาพของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเลนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และการวิเคราะห์รูปแบบการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบันของชุมชน ทำให้สามารถมองเห็นถึงปัญหาเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น รวมทั้งนำไปสู่การคาดการณ์รูปแบบการตั้งถิ่นฐานในอนาคตของชุมชนได้

5.1. รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

รูปแบบการตั้งถิ่นฐานเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างคน ระบบกิจกรรม และการใช้พื้นที่ของคนในชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งศึกษาได้ 3 ประเด็น ดังนี้

- 1) ลักษณะทางกายภาพของชุมชน
- 2) ระบบกิจกรรมของชุมชน
- 3) ลักษณะทางสังคมของชุมชน

5.1.1 ลักษณะทางกายภาพ

5.1.1.1 การรับรู้จินตภาพของเมือง อาศัยแนวความคิดของ Kevin Lynch ซึ่งเชื่อว่าองค์ประกอบทางกายภาพเป็นส่วนหนึ่งของระบบการตั้งถิ่นฐาน การรับรู้องค์ประกอบทางกายภาพ ประกอบด้วย 5 ประการ ดังนี้

- 1) จุดหมายตา (Landmark) (แผนที่ 5.1)

จุดหมายตาเป็นลักษณะเด่นภายในเมืองที่ปรากฏแก่สายตา เป็นจุดที่มองเห็นได้ชัดเจนในชุมชนมี 3 จุด คือ

1. โบสถ์วัดคอนเซ็ปชัญ เป็นโบสถ์ปูนขนาดใหญ่ สามารถมองเห็นได้ในระยะไกล เมื่อมองในระยะใกล้จะเห็นตัวอาคารเด่นชัด เนื่องจากเป็นอาคารขนาดใหญ่ มีพื้นที่ว่างรอบตัวโบสถ์ และรอบโบสถ์ใช้รั้วโปร่ง ที่มีขนาดต่ำ ช่วยเสริมให้เห็นตัวอาคารเด่นชัดยิ่งขึ้น ตัวโบสถ์มีหน้าต่างโดยรอบ พื้นที่ด้านหน้าและด้านหลังโบสถ์ใช้เป็นพื้นที่จอดรถยนต์ของผู้ที่มาทำพิธีมิสซา จุดที่มองเห็นโบสถ์ได้สวยงามที่สุดในชุมชน คือ บริเวณศาลาท่าน้ำทางด้านหน้าของโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัญซึ่งอยู่แนวแกนเดียวกับโบสถ์ จุดหมายตานี้เป็นอาคารที่คนในชุมชนและคนภายนอกสามารถเข้ามาใช้ร่วมกันเพื่อประกอบพิธีมิสซาตลอดจนพิธีกรรมอื่นๆ ทางศาสนาคริสต์

2. โบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ ในระยะใกล้จะเห็นตัวอาคารเด่นชัดคล้ายกับวัดคอนเซ็ปชัน ด้านข้างโบสถ์ทั้งสองข้าง จะมีอาคารเรียน 4 ชั้น แต่มีการเว้นระยะห่างระหว่างอาคารเรียนกับตัวโบสถ์และมีรั้วรอบโบสถ์มีขนาดต่ำ ช่วยทำให้เห็นตัวโบสถ์เด่นชัดขึ้น ภายในตัวโบสถ์ตกแต่งด้วยกระจกสีและมีหน้าต่างบานใหญ่โดยรอบ สามารถมองเห็นโบสถ์ในระยะใกล้ได้ชัดเจนสองจุด คือ บริเวณด้านริมแม่น้ำเจ้าพระยา สามารถเห็นด้านหน้าของโบสถ์ และต้นซอยสามเสน 11 มองเห็นทางด้านหลังของตัวโบสถ์ ซึ่งทั้งสองจุดนี้อยู่ในแนวแกนเดียวกับโบสถ์ด้วย แต่แนวแกนโบสถ์ด้านริมแม่น้ำเจ้าพระยามีสายไฟระยงระยางของบ้านเรือนและกิ่งไม้ ทำให้เกิดการบดบังแนวแกนโบสถ์ จุดหมายตานั้นนับเป็นอาคารที่คนในชุมชนและคนภายนอกเข้ามาใช้ร่วมกันเพื่อประกอบพิธีมิสซาและประกอบพิธีกรรมอื่นๆ ของทางศาสนาคริสต์ด้วย

3. ศาลาการเปรียญ จุดที่สามารถมองเห็นศาลาการเปรียญเด่นชัด คือ บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา สามารถมองเห็นได้ศาลาการเปรียญได้ทุกมุม เพราะเป็นอาคารขนาดใหญ่และรอบๆ ตัวอาคารเป็นที่โล่ง จึงทำให้ไม่มีการบดบังอาคาร ศาลาการเปรียญนี้เป็นอาคารขนาดใหญ่และใช้ไม้ก่อสร้าง ได้รับการซ่อมแซมอยู่เป็นประจำ จึงไม่ได้ใช้ในงานบุญต่างๆ นัก แต่จะใช้ศาลาลัมพาระที่อยู่ด้านหลังศาลาการเปรียญเป็นที่ทำบุญ ตักบาตรของชาวบ้านแทน กลุ่มชาวบ้านที่มาทำบุญที่วัดส่วนใหญ่จะเป็นคนจากภายนอกชุมชนซึ่งมีฐานะค่อนข้างดี ส่วนชาวบ้านในชุมชนวัดราชาส่วนหนึ่งจะไปวัดอื่นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่แทน เช่น วัดเทวราชกุญชร เป็นต้น

จุดหมายตาทั้งสามจุดนี้ มีลักษณะเด่นชัด เนื่องจากทำให้รับรู้ได้ว่าเป็นอาคารทางศาสนาด้วยความแตกต่างกันของรูปร่างและรูปทรงอาคารซึ่งเป็นอาคารขนาดใหญ่ สูงเด่น และมีลักษณะที่แตกต่างจากอาคารโดยรอบ โดยจุดหมายตาเหล่านี้ล้วนมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่สวยงาม วิจิตรบรรจง แตกต่างที่โบสถ์เป็นศิลปะแบบยุโรป แต่ศาลาการเปรียญเป็นศิลปะแบบไทย เมื่อเห็นจุดหมายตาแล้วทำให้สามารถรับรู้ได้ว่าเข้าสู่ย่านชุมชนคริสต์หรือชุมชนพุทธ

โบสถ์ซึ่งถือเป็นจุดหมายตาของชุมชน บ่งบอกถึงลักษณะทางศาสนาที่มีอิทธิพลต่อพื้นที่ โดยตำแหน่งของโบสถ์จะอยู่ในศูนย์กลางของชุมชน และเป็นจุดศูนย์รวมกิจกรรมของคนในชุมชนด้วย ส่วนศาลาการเปรียญนั้นตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นอาณาเขตของวัดห่างไกลจากตัวชุมชน ทำให้เกิดการแบ่งแยกอย่างชัดเจนระหว่างพื้นที่ชุมชนและพื้นที่วัด

2) ย่านต่างๆ ในพื้นที่ (District) (แผนที่ 5.1)

ย่านต่างๆ ในชุมชนเกิดจากการเข้าไปสังเกตและรับรู้ได้จากพื้นที่เมื่อเดินเข้าไปแล้วมีลักษณะเป็นผืนกิจกรรมให้ความรู้สึกของการอยู่ในย่านได้ โดยพื้นที่ทั้งสองชุมชนปรากฏย่านที่สามารถสังเกตได้ 2 แบบ คือ ย่านที่พักอาศัย ย่านอาคารทางศาสนา มีรายละเอียด ดังนี้

ย่านพักอาศัย การรับรู้ว่าเป็นย่านพักอาศัย เนื่องจากมีบ้านพักกระจุกตัวเป็นผืนเดียวกันและลักษณะทางสังคมของพื้นที่นั้น การรับรู้สามารถแบ่งย่านพักอาศัยในชุมชนได้เป็น 4 ย่าน คือ

1. ย่านพักอาศัยของชุมชนวัดราชา แบ่งพิจารณาย่านเป็นสองฝั่ง ดังนี้ 1) เป็นบริเวณที่มีกลุ่มบ้านไม้ 2 ชั้น กระจุกตัวอยู่รวมกันอย่างแออัดทางด้านริมคลองวัดราชาธิวาส เป็นบ้าน 2-3 หลังอยู่ภายในรั้วเดียวกัน บ้านส่วนใหญ่มีสภาพทรุดโทรมและปล่อยให้กลายเป็นอาคารรกร้าง เพราะผู้อยู่อาศัยเดิมได้ย้ายออกไป ทางเดินเข้าสู่บ้านเรือนในบริเวณนี้ใช้ตรอกเล็กๆ 4 ตรอกซึ่งเป็นช่องว่างระหว่างช่วงตึกของอาคารพาณิชย์ที่อยู่ด้านหน้า ในย่านพักอาศัยนี้เป็นย่านของกลุ่มคนดั้งเดิมในพื้นที่ ส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขายอาหารในชุมชน รับจ้างทั่วไปและเป็นข้าราชการที่เกษียณแล้ว คนกลุ่มนี้ในช่วงเย็นจะมานั่งพบปะพูดคุยกันที่ร้านค้าหรือหน้าบ้านของตน
- 2) บริเวณฝั่งคลองท่อ เป็นกลุ่มบ้านทาวน์เฮาส์ 3 ชั้นและตึกแถว 4-5 ชั้น ตั้งอยู่ในผืนเดียวกันซึ่งบ้านทาวน์เฮาส์มีรูปแบบของอาคารเป็นแบบเดียวกัน มีรั้วกันบ้านแต่ละหลังอย่างชัดเจน ตัวอาคารหันหน้าสู่ถนนสามเสน ส่วนตึกแถวนั้นมีรูปแบบอาคารเหมือนกับอาคารพาณิชย์ทางด้านหน้าแต่ใช้สำหรับเป็นที่พักอาศัย เส้นทางเดินเข้าสู่ตัวพื้นที่เป็นถนนซอยย่อย 5 เส้น เป็นถนนเส้นตรงผ่านทางด้านหน้าของตัวอาคาร และถนนนี้รถยนต์สามารถผ่านเข้ามาได้ กลุ่มผู้อยู่อาศัยในย่านนี้เป็นกลุ่มที่เข้ามาอยู่ใหม่เพราะทำงานในบริษัทหรือรับราชการในพื้นที่ใกล้เคียง คนในกลุ่มนี้ไม่ค่อยมีความคุ้นเคยกันภายในกลุ่มและไม่คุ้นเคยกับกลุ่มคนดั้งเดิมของพื้นที่ด้วย เพราะต้องไปทำงานนอกพื้นที่ตั้งแต่เช้าและกลับมาในตอนค่ำ

นอกจากนี้ภายในย่านบริเวณตลอดริมสองฝั่งถนนสามเสน 9 ยังใช้เป็นพื้นที่ของอาคารเพื่อการค้าขายและประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น ร้านค้าขายอาคาร ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ร้านตัดเสื้อ ร้านกวดวิชา เป็นต้น อาคารพาณิชย์เหล่านี้เป็นการเช่าทำกิจการต่อจากเจ้าของเดิมซึ่งเจ้าของเดิมได้เข้ามาจากทางวัดราชาธิวาส ดังนั้น กลุ่มผู้ที่อยู่อาศัยในย่านนี้จึงเป็นคนกลุ่มใหม่ของพื้นที่ กลุ่มคนที่เข้ามาใช้บริการจะเป็นคนในชุมชนเอง นักเรียนของโรงเรียนวัดราชาธิวาส นักศึกษาจากสถาบันราชภัฏสวนสุนันทาและคนทำงานจากพื้นที่ใกล้เคียงเข้ามารับประทานอาหารเช้า จับจ่ายซื้อของตลอดจนประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ภายในย่าน ช่วงเวลาที่มีคนเข้ามาใช้บริการอย่างคึกคัก ในวันธรรมดาจะเป็นช่วงเย็นหลังโรงเรียนเลิก

ในเวลาประมาณ 16.00 น. จนถึงเวลาประมาณ 19.00 น. ส่วนวันเสาร์และวันอาทิตย์ ในย่านนี้จะเริ่มคึกคักในช่วงประมาณ 10.00 น.-13.00 น. และช่วงเย็นตั้งแต่ช่วงเวลาประมาณ 16.00 น.

สามารถรับรู้ถึงขอบเขตของย่านได้อย่างชัดเจน โดยมีรั้ว คลองท่อ และคลองวัดราชาเป็นขอบเขตทางธรรมชาติของย่านด้วยที่สามารถสังเกตเห็นได้

2. ย่านพักอาศัยของหมู่บ้านเขมร ย่านนี้ถูกแบ่งจากลักษณะของสังคมในชุมชนและอาณาเขตของหมู่บ้านเขมรในอดีต ประกอบไปด้วยตัวโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัน โบสถ์เก่าวัดน้อย ศาลาแม่พระนฤมลทิน โรงเรียนวัดคอนเซ็ปชัน สุสานวัดคอนเซ็ปชันและกลุ่มของบ้านเรือนที่มีความสูงสองชั้นกระจุกตัวอยู่ค่อนข้างหนาแน่น ครอบคลุมอาณาเขตตั้งแต่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาตลอดจนถึงกลุ่มบ้านเรือนที่อยู่ทางด้านหลังของสุสานวัดคอนเซ็ปชันด้วย สามารถใช้คลองวัดราชาภิวาสและเส้นขอบถนนด้านข้างโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์เป็นตัวแบ่งขอบเขตของย่าน บ้านส่วนใหญ่ภายในย่านนี้เป็นบ้านไม้สองชั้นและใช้ชั้นล่างเป็นร้านขายของ ขายอาหารแต่มีเป็นจำนวนน้อย ย่านนี้มีบ้านที่ต่อเติมชั้นความสูงเป็นอาคารหอพักและบ้านโบราณปะปนอยู่ด้วย โดยจะตั้งอยู่ทางด้านหน้าโบสถ์ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่ของย่านถูกแบ่งด้วยเส้นทางเดินเท้าและถนนในชุมชน เส้นทางเดินเท้าของชุมชนมีการเชื่อมถึงถนนใหญ่ของย่านได้ ถนนภายในย่านนี้รถยนต์สามารถผ่านเข้ามาได้ถึงหน้าโบสถ์วัดคอนเซ็ปชันเท่านั้น ส่วนที่เลยไปต้องใช้การเดินเท้าแทน สภาพของเส้นทางเดินเท้าและถนนในย่านนี้มีความสะอาดมาก จากย่านนี้สามารถเดินเท้าไปสู่อาณาเขตของวัดราชาภิวาสได้โดยใช้สะพานคอนกรีตข้ามคลองวัดราชาภิวาส สะพานนี้ตั้งอยู่ทางด้านริมแม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าภายในย่านพักอาศัยของหมู่บ้านเขมรเดิมนั้นไม่มีระบบประปาหัวสีแดงอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ พบแต่หัวฉีดดับเพลิงที่ติดอยู่ตามบ้านเพื่อป้องกันอัคคีภัยเท่านั้น

คนในย่านนี้เป็นกลุ่มผู้อาศัยที่อยู่ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ จึงมีความคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ในช่วงเย็นจะใช้ศาลาหน้าโบสถ์และเก้าอี้ยาวหน้าบ้านตลอดจนที่นั่งหน้าสุสานวัดคอนเซ็ปชันเป็นที่พบปะพูดคุยกันของคนในชุมชน กลุ่มคนภายนอกที่เข้ามาในย่านนี้เป็นกลุ่มผู้ที่มาประกอบพิธีมิสซาที่โบสถ์ในช่วงวันหยุด ส่วนคนจากภายนอกเข้ามาเรียนหนังสือที่โรงเรียนภายในย่านนี้จำนวนไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นเด็กในชุมชนส่วนหนึ่งเรียนที่นี้เพราะอยู่ใกล้บ้านและเสียค่าใช้จ่ายไม่มาก และจำนวนนักเรียนของโรงเรียนมีเป็นจำนวนน้อยจึงทำให้ในวันธรรมดาช่วงเย็นไม่มีรถยนต์หรือคนภายนอกเข้ามาภายในย่านมากนัก

3. ย่านพักอาศัยของหมู่บ้านญวน แบ่งย่านได้จากอาณาเขตของหมู่บ้านญวนในอดีต และความเข้าใจของคนในชุมชน ย่านนี้ประกอบไปด้วยตัวโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ โรงเรียนโยนออฟอาร์ค โรงเรียนโยนออฟอาร์คพาณิชยการ โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ โรงเรียนพันธะศึกษา โรงเรียนอนุบาลยุววิทย์และโรงเรียนอนุบาลถนน

สมบูรณ์ตลอดจนกลุ่มบ้านตั้งอยู่อย่างหนาแน่นอยู่บนผืนเดียวกัน บ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้หรือ ครึ่งตึกครึ่งไม้ที่มีความสูงสองชั้น มีบ้านตึกแบบสมัยใหม่สูงเกินสองชั้นรวมอยู่ภายในย่านด้วย ส่วนใหญ่อาณาเขตของบ้านที่อยู่อาศัยในย่านนี้จะมีบริเวณมากกว่าในย่านหมู่บ้านเขมร อยู่ใน สภาพที่แออัดน้อยกว่า มีบ้านโบราณปะปนอยู่ด้วย พื้นที่ของย่านถูกแบ่งด้วยเส้นทางเดินเท้าและ เส้นทางถนนในชุมชน เส้นทางเดินเท้าของชุมชนมีการเชื่อมถึงถนนใหญ่ของย่านได้ ส่วนถนนในย่าน นี้รถยนต์สามารถเข้าถึงได้ทุกเส้นทาง สภาพของทางเดินเท้าและถนนในย่านมีความสะอาดมาก ย่านบ้านญวนนี้พบระบบประปาหัวสีแดง 4 จุดและมีระบบหัวฉีดดับเพลิงติดตั้งได้ตามบ้านด้วย

นอกจากนี้ภายในย่านบริเวณริมสองฝั่งถนนสามเสน 13 มีอาคารเป็น ตึกแถวสองชั้นเพื่อใช้ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และบ้านริมถนนซึ่งใช้ชั้นล่างเป็นที่ค้าขาย อาหาร รวมทั้งมีตึกสูง 4-5 ชั้นใช้เป็นอาคารอพาร์ทเมนท์ ส่วนพื้นที่ริมถนนด้านหน้าโรง เรียนโยนออฟพาร์คและโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ ในบริเวณนี้ตั้งแต่ช่วงเช้าจนถึงช่วงเย็นจะมีรถ เซ็นและร้านค้าแผงลอยซึ่งเป็นพ่อค้าและแม่ค้าจากภายในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงมาตั้งกระจุกตัว เป็นจำนวนมาก เพื่อค้าขายอาหาร ขนมให้แก่เด็กนักเรียนและผู้ปกครองที่เป็นกลุ่มคนภายนอก พื้นที่ตลอดจนคนภายในชุมชนเอง ในวันธรรมดาช่วงเวลาเลิกเรียนประมาณ 15.30 น. จะมีการจับจ่ายซื้อของกันอย่างคับคั่ง เมื่อถึงเวลา 15.00 น. รถเซ็นขายอาหารต้องย้ายออกจากถนน หน้าโรงเรียนโยนออฟพาร์คไปอยู่ที่ถนนหน้าตึกคูเปาแทน เพราะเป็นช่วงเวลาที่ปริมาณการสัญจร หนาแน่น ในเวลาประมาณ 17.00 น. จึงสามารถนำรถเซ็นและแผงลอยกลับมาขายที่หน้าโรงเรียน โยนออฟพาร์คตามเดิมได้ ส่วนในวันเสาร์พื้นที่ถนนหน้าโรงเรียนจะเริ่มขายของให้กับเด็กนักเรียน ที่เข้ามาเรียนพิเศษตั้งแต่ในช่วงเช้าเวลาประมาณ 10.00 น.

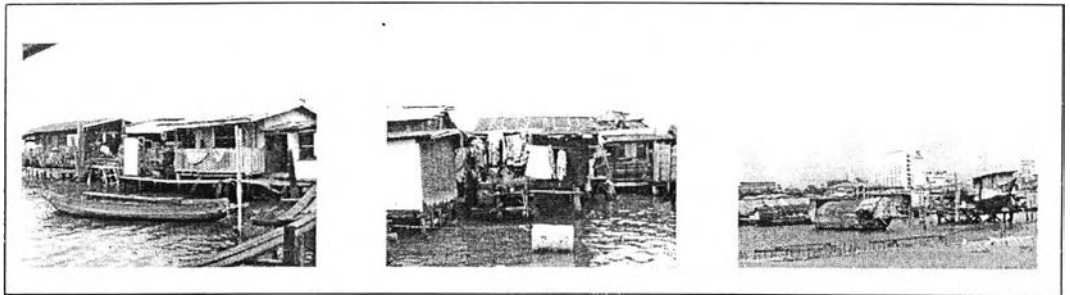
โดยในวันธรรมดาช่วงเวลาที่มีการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างคึกคักจะเป็น ช่วงเย็นหลังเลิกเรียนประมาณ 15.30 น. ในช่วงเย็นคนภายในย่านซึ่งเป็นกลุ่มดั้งเดิมของพื้นที่จะ นั่งพบปะพูดคุยกันที่มานั่งหน้าบ้านและร้านค้า ส่วนเด็กในชุมชนจะใช้ลานหน้าโบสถ์เป็นที่เล่น กีฬา กลุ่มคนภายนอกที่เข้ามาในย่านนี้เป็นเด็กจากนอกพื้นที่เข้ามาเรียนหนังสือที่โรงเรียนและ กลุ่มผู้ปกครองที่เข้ามารับส่งนักเรียน ทำให้ย่านนี้มีความคึกคักมากในช่วงเวลาเช้าเรียนและเลิก เรียน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มของผู้ที่เข้ามาทำพิธีมิสซาที่โบสถ์ในวันเสาร์และวันอาทิตย์ด้วย

ขอบเขตของย่านสามารถใช้เส้นทางข้างโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ เส้นทางพระราช วิถี เส้นทางสามเสนและคลองวัดราชาเป็นขอบเขตของย่านได้

4. ย่านพักอาศัยของชุมชนบ้านญวนสามเสนบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา ย่านพัก อาศัยนี้เป็นเป็นกลุ่มบ้านไม้ชั้นเดียวมีประมาณ 100 หลังคาเรือน ตัวเรือนอยู่ติดๆ กัน ภายใน ตัวบ้านมีห้องเล็กๆ เพียง 2-3 ห้องเท่านั้น ใช้สะพานไม้เชื่อมต่อกับส่วนที่เป็นแผ่นดินเพื่อเข้าสู่ตัว ย่าน สามารถบอกขอบเขตของย่านได้จากบ้านที่ยื่นออกมาจากแผ่นดิน โดยใช้แม่น้ำเจ้าพระยา

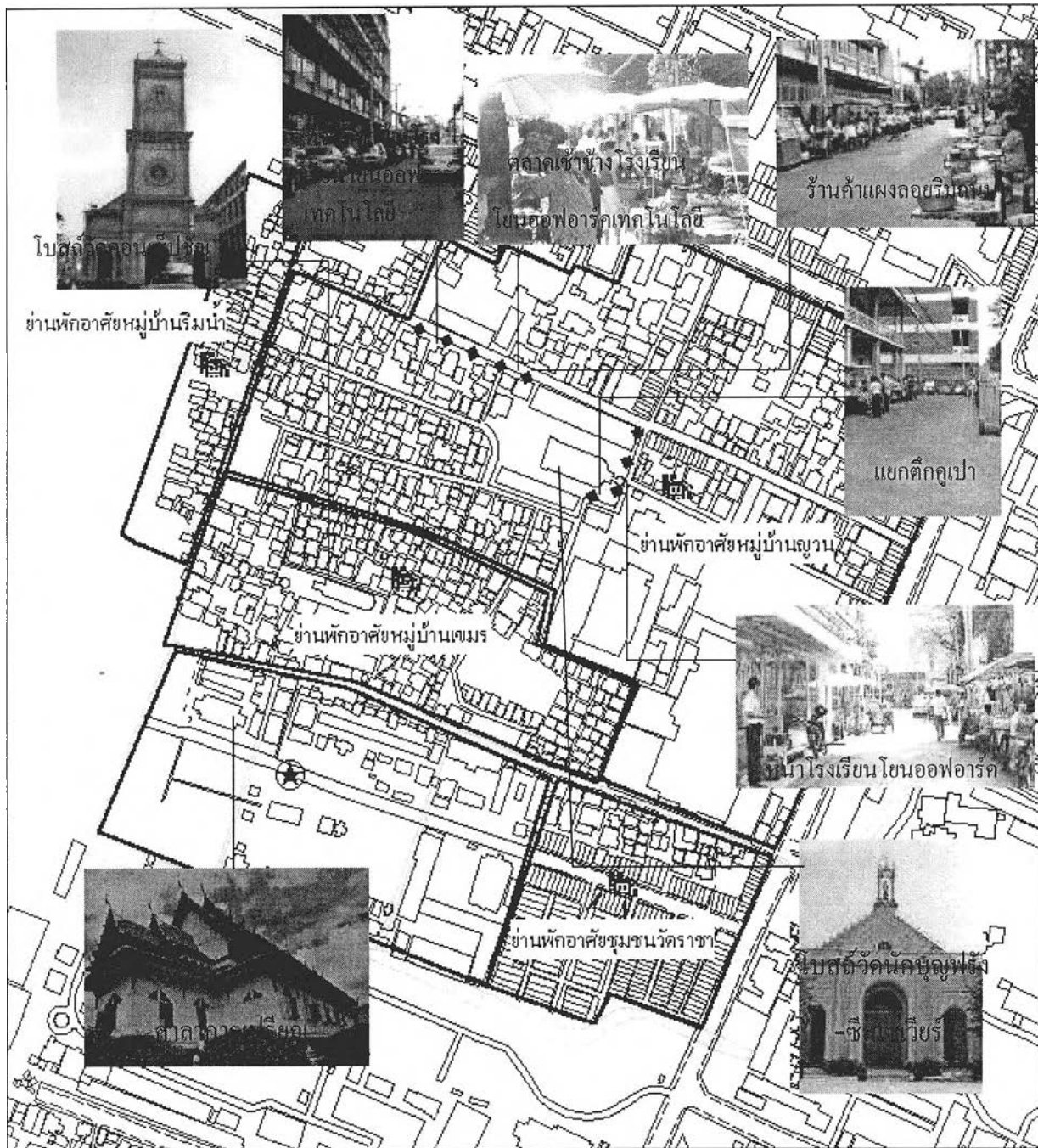
เป็นขอบเขตได้ ย่านนี้ยังเป็นย่านที่ประสบปัญหาน้ำท่วมบ่อยครั้ง กลุ่มคนในย่านนี้อยู่อาศัยมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เดิมอาศัยอยู่บนเรือแล้วเปลี่ยนเป็นบ้านไม้แทน ภายในกลุ่มจะรู้จักกันเป็นอย่างดี คนในย่านนี้ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างประดาน้ำหาของเก่าในแม่น้ำเจ้าพระยาและค้าขายในชุมชน ไม่ค่อยมีกลุ่มคนภายนอกเข้ามาในย่านนี้

ภาพที่ 5.1 ย่านบ้านพักอาศัยริมแม่น้ำของชุมชนบ้านฉนวนสามเสน

ย่านอาคารทางศาสนา   ย่านอาคารทางศาสนาของวัดราชาธิวาส

สามารถรับรู้ความเป็นย่านอาคารทางศาสนา เนื่องจากลักษณะรูปแบบสิ่งก่อสร้างอาคาร ตัวอาคาร ซึ่งมีลักษณะสถาปัตยกรรมไทยที่เกี่ยวข้องไปในทางพุทธศาสนา ประกอบไปด้วยพระอุโบสถ พระเจดีย์ กุฏิสงฆ์ ศาลาการเปรียญ พระวิหารและศาลาต่างๆ จนถึงสนามหญ้าส่วนที่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา ภายในย่านแบ่งออกเป็นคณะบนอยู่ด้านหน้าโรงเรียนวัดราชาธิวาส คณะเหนืออยู่ด้านคลองวัดราชา และคณะใต้อยู่ด้านคลองท่อ ในย่านยังมีอาคารเรียนโรงเรียนวัดราชาธิวาสมีอาคารเรียน 3 อาคาร มีความสูง 5 ชั้น ได้แก่ ตึกไชยยันต์ ตึกสมอราย และตึกสามพี่น้อง อาคารเรียนหันหน้าสู่ถนนสามเสน 9 นักเรียนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเด็กจากพื้นที่ใกล้เคียง เช่น บางพลัด บางกระบือ เป็นต้น และส่วนหนึ่งเป็นเด็กจากภาคใต้ซึ่งเข้ามาเรียนเพราะพ่อแม่เคยเรียนที่นี่ เด็กกลุ่มนี้จะอาศัยอยู่ในวัดราชาธิวาส สามารถรับรู้ขอบเขตของย่านได้จากรั้วปูนที่ใช้กั้นอาณาเขตของวัดกับพื้นที่ชุมชนและริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา กลุ่มคนส่วนใหญ่ที่เข้ามาในย่านเป็นกลุ่มคนจากภายนอกที่เข้ามาทำบุญในวันหยุดหรือวันสำคัญทางศาสนา ส่วนคนในชุมชนบางส่วนจะวิ่งออกกำลังกายที่รอบพระอุโบสถและใช้ลานหน้าพระอุโบสถเป็นพื้นที่เตะฟุตบอลซึ่งบริเวณนี้ใช้เป็นที่จอดรถยนต์ของผู้ที่มาติดต่อที่วัดด้วย

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านจวนสามเสน กรุงเทพมหานคร
 แผนที่ 5.1 จุดหมายทา จุดศูนย์รวมและย่านของชุมชน

สัญลักษณ์

- ☉ ย่านอาคารทางศาสนา
- ☒ ย่านหัดอาศัย
- ขอบเขตในชุมชน (Edges)
- ◆◆ จุดศูนย์รวม

นางสาวศุภมาส งามสุทธิ
 สาขาการวางผังเมือง
 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3) ขอบเขตชุมชน (Edges) ในชุมชนวัดราชานันท์ส่วนที่รู้สึกได้ว่าการแบ่งขอบเขตของย่านได้ชัดเจน คือ กำแพงปูนกันระหว่างพื้นที่วัดและพื้นที่ชุมชน สามารถใช้คลองวัดราชาธิวาส คลองท่อตลอดจนริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นแบ่งขอบเขตของย่านได้ และขอบเขตโดยรวมของชุมชนบ้านญวนสามเสนกับพื้นที่โดยรอบ สามารถตัดขอบเขตได้ด้วยการเล่นถนนภายในชุมชนและคลองธรรมชาติ สำหรับขอบเขตของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสน สามารถแบ่งแยกจากกันได้อย่างชัดเจนด้วยคลองวัดราชาธิวาส (แผนที่ 5.1)

4) จุดศูนย์กลางรวม (Node) จุดศูนย์กลางรวมเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหวของกิจกรรมเกิดขึ้นตลอดเวลา มีอยู่ 2 จุด คือ

1. บริเวณถนนหน้าโรงเรียนโยนออฟอาร์คไปจนถึงแยกตึกคูเปา จะใช้เป็นพื้นที่สำหรับรถเข็นและแผงลอยขายอาหารของพ่อค้า แม่ค้าที่อาศัยอยู่ในชุมชนตลอดจนกลุ่มเด็กนักเรียนและผู้ปกครองเข้ามาจับจ่ายซื้อของกันหนาแน่น รวมทั้งเป็นจุดที่มีผู้ปกครองรอรับ-ส่งนักเรียนด้วย ในบริเวณนี้จึงมีผู้คนเป็นจำนวนมากทำกิจกรรมที่หลากหลาย เรียกได้ว่าเป็นบริเวณที่มีกิจกรรมเกิดขึ้นในเกือบทุกช่วงเวลา

2. บริเวณริมถนนข้างโรงเรียนโยนออฟอาร์คพาณิชยการ ตั้งแต่เวลา 06.00 น. จนถึง 10.00 น. พ่อค้าและแม่ค้าในชุมชนตลอดจนคนจากพื้นที่อื่นจะใช้บริเวณนี้เป็นพื้นที่สำหรับตลาดค้าขายอาหารและของสดให้แก่คนภายในชุมชน และช่วงตั้งแต่ 10.00 น. พ่อค้าและแม่ค้าในชุมชนจะใช้บริเวณนี้เป็นที่ตั้งรถเข็นและแผงลอยขายอาหารเพื่อเตรียมขายอาหารแก่เด็กนักเรียนในช่วงเลิกเรียน ส่วนวันหยุดผู้ปกครองที่เข้ามาส่งนักเรียนหรือคนภายนอกที่เข้ามาทำกิจกรรมในพื้นที่จะใช้เป็นพื้นที่จอดรถยนต์ พื้นที่นี้จึงมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันตลอดเวลา (แผนที่ 5.1)

5) เส้นทางในชุมชน (Pathways) เส้นทางหลักจากภายนอกที่ใช้สำหรับเป็นเส้นทางรถยนต์เข้าสู่ตัวชุมชนบ้านญวนสามเสนที่สามารถรับรู้ได้นั้น คือ ถนนสามเสน 13 และถนนซอยไชยยศที่เชื่อมต่อกับถนนราชวิถี ส่วนถนนที่ใช้เป็นเส้นทางเดินรถออกจากตัวชุมชน ได้แก่ ถนนสามเสน 11 ถนนดังกล่าวเป็นถนนใช้เดินทางเดียวและถือเป็นถนนสายหลักของชุมชนด้วย ทำให้มีปริมาณการสัญจรค่อนข้างหนาแน่นในช่วงเวลาเร่งด่วน

เส้นทางสัญจรในชุมชนบ้านญวนสามเสน ส่วนใหญ่สามารถใช้รถยนต์วิ่งในถนนชุมชนได้ โดยรถยนต์สามารถเข้าถึงได้แค่ถนนบริเวณหน้าโบสถ์วัดคอนเซ็ปชันเท่านั้น เลยจุดนี้ไปเพื่อเดินทางสู่ชุมชนวัดราชาต้องใช้การเดินเท้าเท่านั้นเพราะถนนแคบลง เส้นทางเดินเข้าสู่ตัวบ้านเรือนเป็นไปตามช่องว่างของอาคารและมีความสะอาดมาก ถนนภายในชุมชนบ้านญวนสามเสน

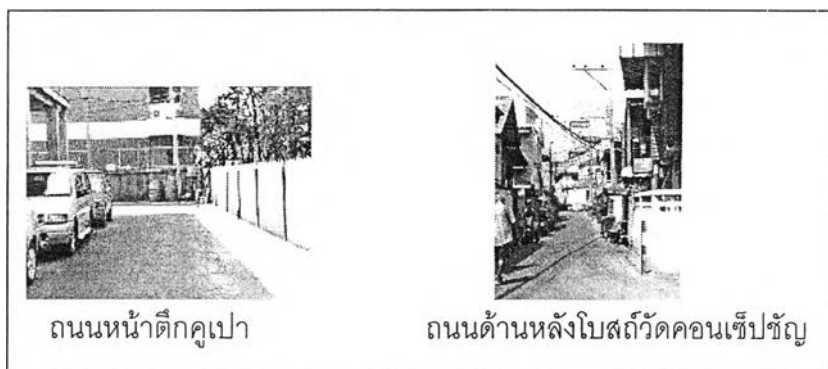
เป็นถนนที่ค่อนข้างแคบเพราะเป็นถนนที่พัฒนามาจากคลองในอดีต เมื่อมีจำนวนผู้ใช้รถยนต์เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดการจราจรหนาแน่น ในวันธรรมดากลุ่มผู้ที่ขับรถยนต์เข้ามาในชุมชนส่วนใหญ่จะกลุ่มผู้ปกครองที่เข้ามารับเด็กนักเรียน ทำให้ในช่วงเลิกเรียนประมาณ 15.30 น. เป็นช่วงที่ถนนสามเสน 13 มีปัญหาด้านการจราจรติดขัดมาก ส่วนในวันอาทิตย์จะเป็นกลุ่มของผู้ที่มากประกอบพิธีมิสซาที่โบสถ์ภายในชุมชน แต่ไม่พบปัญหาด้านการจราจร

พื้นที่ริมถนนสามเสน 13 นั้น ยังใช้เป็นที่จอดรถของคนที่เข้ามาติดต่อในพื้นที่ด้วย แต่ห้ามจอดรถในช่วงเวลา 05.00 น.-09.00 น. และในช่วงเวลา 15.00 น.-18.00 น. เพราะช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่มียุทธยานรุธจราจรอย่างหนาแน่น ส่วนริมถนนสามเสน 11 นั้นเป็นพื้นที่ห้ามจอดรถ

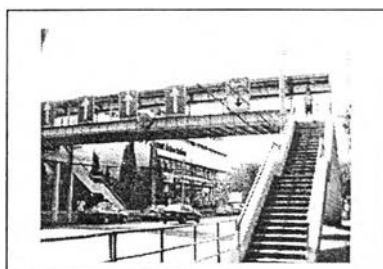
ในชุมชนวัดราชา ถนนสายหลักมีสายเดียว ได้แก่ ถนนสามเสน 9 เป็นถนนเส้นตรงแบ่งอาณาเขตวัดราชาธิวาสและพื้นที่ของชุมชนวัดราชาออกเป็นสองฝั่ง มีความยาวไปจนถึงริมแม่น้ำเจ้าพระยา รถยนต์สามารถใช้วิ่งสวนทางกันได้เพราะถนนมีขนาดกว้าง ไม่เกิดปัญหาด้านการจราจรติดขัด โดยถนนสามเสน 9 นี้ใช้เป็นพื้นที่จอดรถยนต์ได้ทั้งสองฝั่งถนน

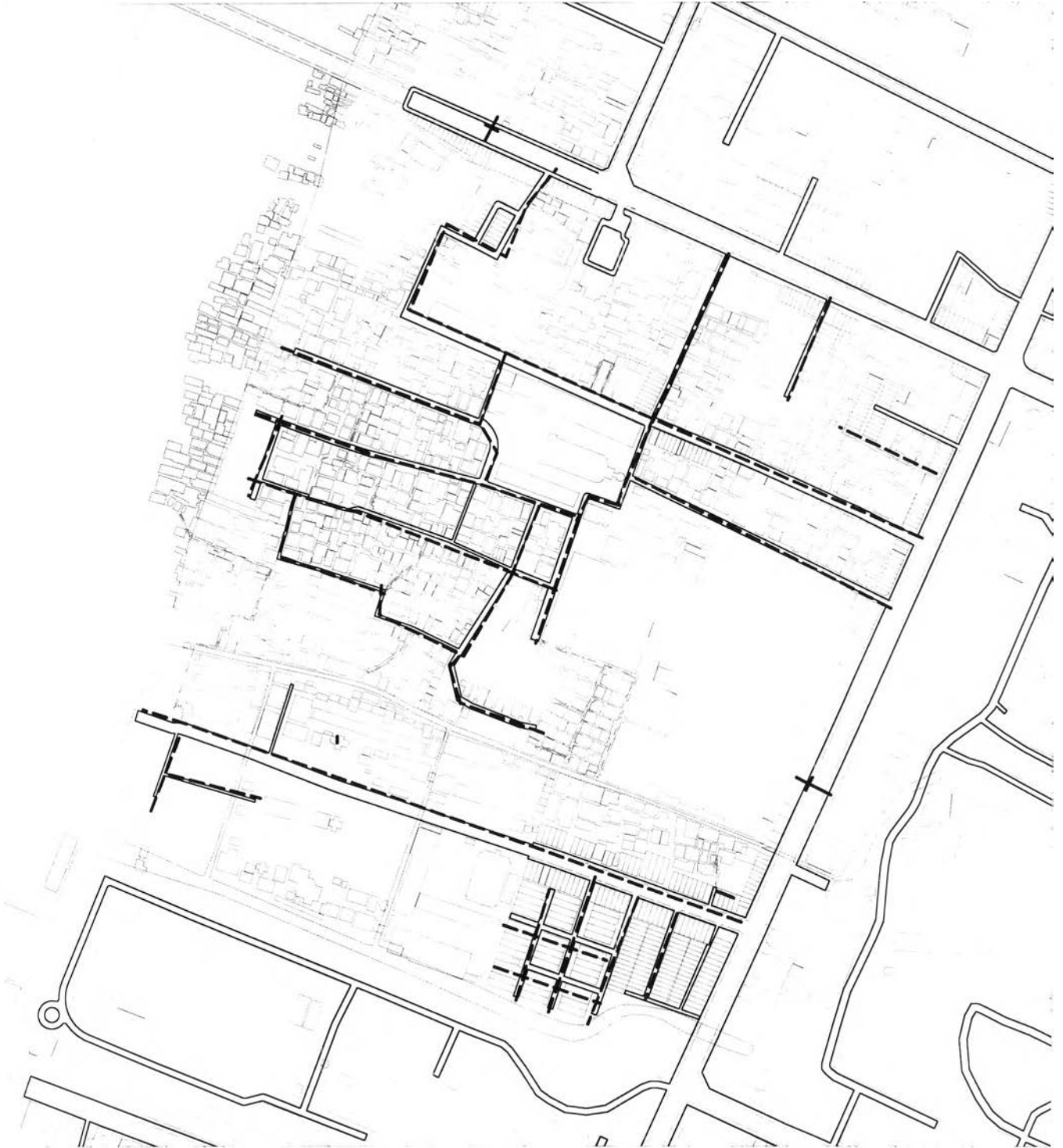
อาคารพาณิชย์ริมถนนและทาว์นเฮาส์สามารถใช้รถยนต์เข้าถึงตัวอาคารได้ ยกเว้นบริเวณกลุ่มบ้านไม้ด้านคลองวัดราชาธิวาสต้องอาศัยการเดินเท้า โดยใช้ตรอกเล็กๆ ระหว่างช่วงตึกด้านหน้าเดินทางเข้าสู่ตัวบ้าน (แผนที่ 5.2 และแผนที่ 5.3)

ภาพที่ 5.2 ถนนในชุมชนบ้านญวนสามเสน

ภาพที่ 5.3 สะพานลอยด้านหน้าโรงเรียนเซนต์คาเบรียล

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสน กรุงเทพมหานคร
 แผนที่ 5.2 เส้นทางในชุมชน

สัญลักษณ์

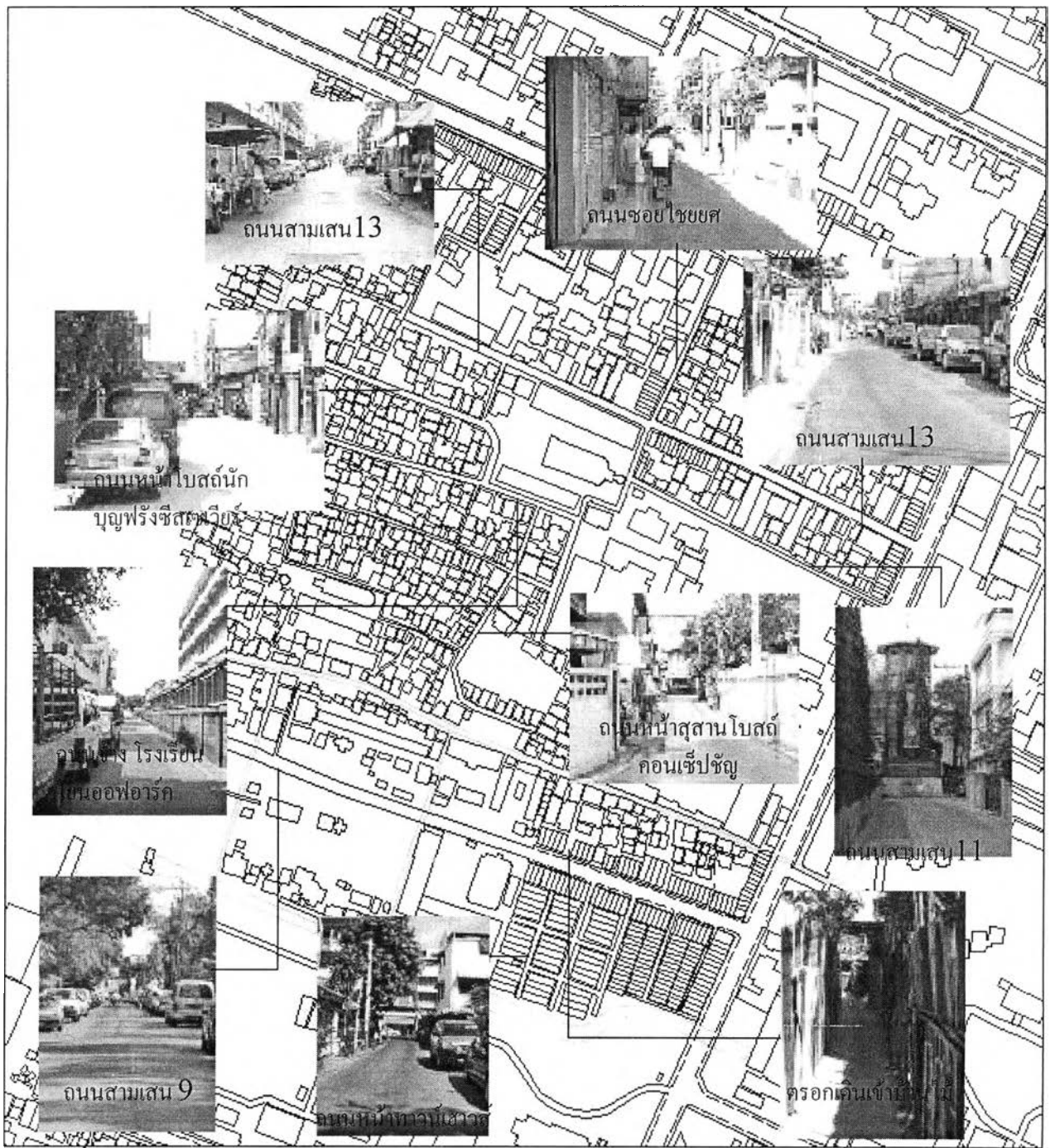
--- เส้นทางที่รถยนต์เข้าถึงได้

— เส้นทางเดินเท้าภายในชุมชน

+ สะพานลอยคนข้าม

นางสาวกฤษณา ชมภูหอม
 สาขาการวางผังเมือง
 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

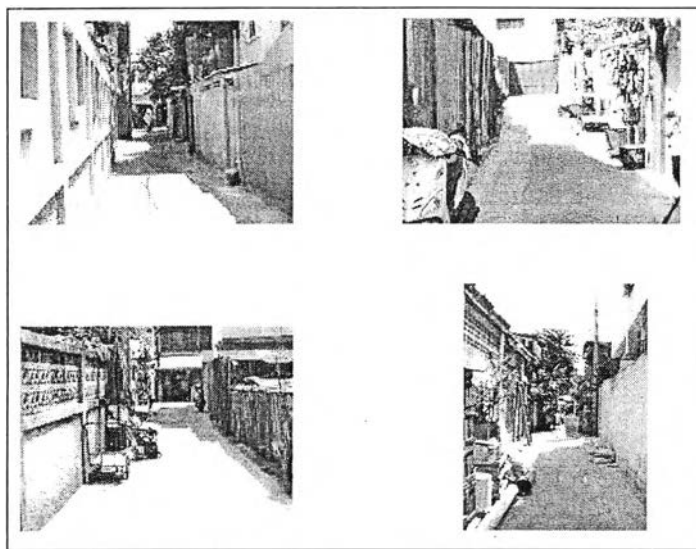

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านฉนวนสามเสน กรุงเทพมหานคร
 แผนที่ 5.3 ภาพเส้นทางในชุมชน
 สัญลักษณ์

นางสาวกฤษณา ทุมคูหอม
 ภาควิชาการวางผังเมือง
 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 5.4 ทางเดินเท้าในชุมชนบ้านญวนสามเสน

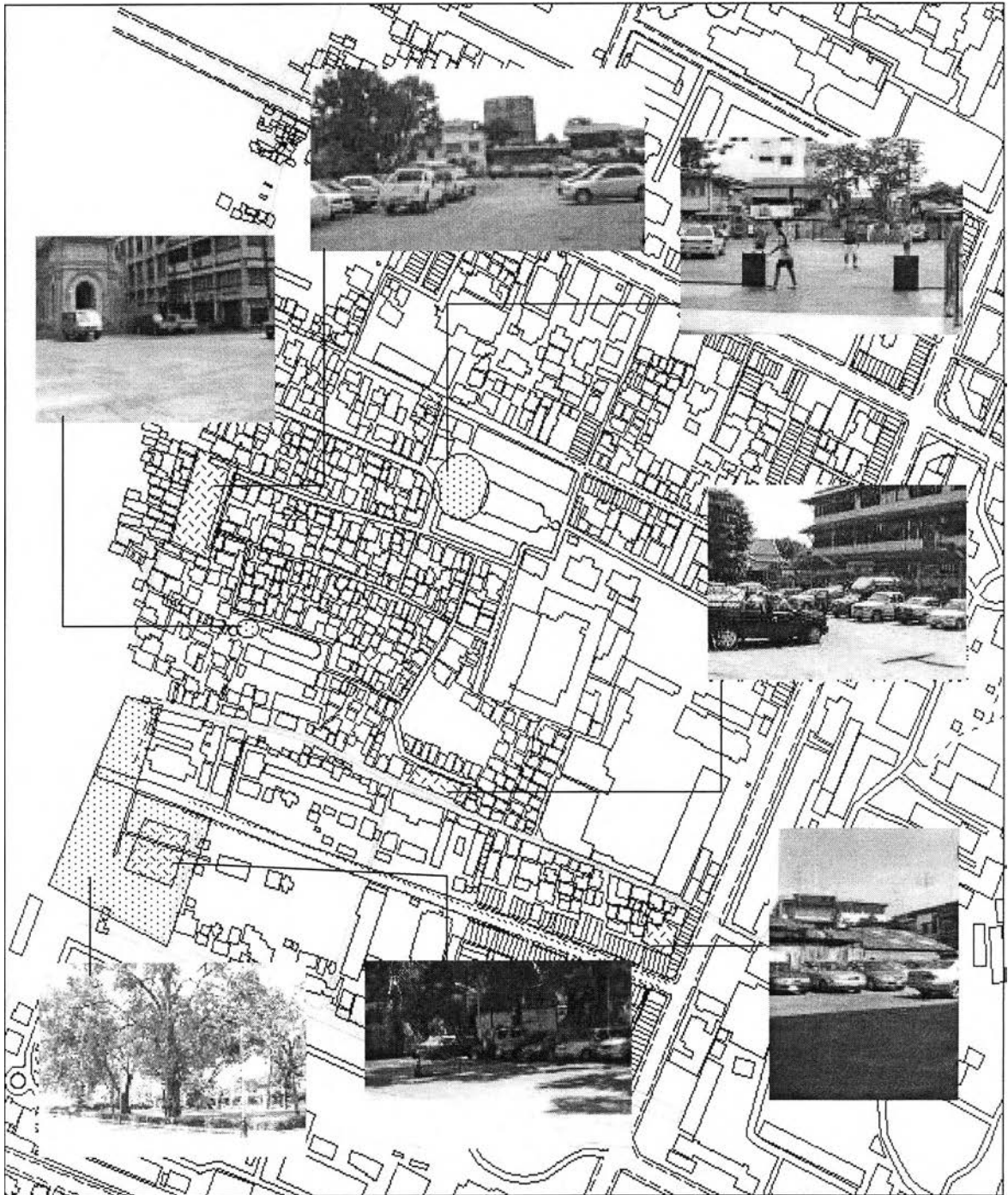

5.1.1.2 องค์ประกอบทางกายภาพอื่นๆ

1) ที่ว่างและที่โล่งสาธารณะ (Urban Space)

ชุมชนวัดราชาในอาณาเขตวัดราชาธิวาสที่ติดริมแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นพื้นที่โล่งขนาดใหญ่ มีต้นไม้ขนาดใหญ่ขึ้นอย่างหนาแน่นและมีสนามหญ้ารวมอยู่ด้วย มีบรรยากาศที่เงียบสงบ คนในชุมชนและคนภายนอกจะเข้ามานั่งเล่นในพื้นที่ดังกล่าว ถัดจากสนามหญ้าขึ้นมาเป็นลานหินหน้าพระอุโบสถ ซึ่งในช่วงเย็นเด็กในชุมชนจะใช้เป็นพื้นที่เตะฟุตบอลแต่มีจำนวนไม่มากนัก และพื้นที่นี้ยังใช้เป็นพื้นที่จอดรถยนต์ของผู้ที่เข้ามาติดต่อกับทางวัดด้วย

ในชุมชนบ้านญวนสามเสน ภายในพื้นที่ไม่พบสวนหย่อมของชุมชนเพราะมีอาคารบ้านเรือนตั้งอยู่อย่างหนาแน่น พบต้นไม้ใหญ่ภายในบริเวณโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ สุสานของทั้งสองโบสถ์และบ้านส่วนตัวที่มีบริเวณบ้าน ส่วนผู้อยู่อาศัยที่มีอาณาเขตบ้านน้อยจะพยายามสร้างสภาพแวดล้อมให้ร่มรื่น ด้วยการปลูกต้นไม้ขนาดเล็กและต้นไม้กระถางที่หน้าบ้านของตนเอง นอกจากนี้ในชุมชนบ้านญวนสามเสนยังมีลานโล่งสาธารณะหน้าโบสถ์วัดคอนเซ็ปชันและหน้าโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ ลานโล่งนี้ใช้สำหรับทำกิจกรรมในโอกาสสำคัญต่างๆ เช่น พิธีเฉลิมฉลองโบสถ์ วันปีใหม่ เป็นต้น และลานโล่งหน้าโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์นี้เด็กภายในชุมชนยังใช้เป็นพื้นที่เล่นกีฬาในช่วงเย็นประมาณ 17.00 น. ในขณะเดียวกันลานโล่งหน้าโบสถ์ทั้งสองของชุมชนยังใช้เป็นพื้นที่จอดรถของผู้ที่เข้ามาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวันเสาร์-อาทิตย์ ตลอดจนรับส่งนักเรียนในชุมชนด้วย (แผนที่ 5.4)

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสน กรุงเทพมหานคร

แผนที่ 5.4 ที่ว่างและที่โล่งสาธารณะ

สัญลักษณ์

 ที่โล่งสาธารณะ

 พื้นที่จอดรถยนต์

 ที่จอดรถยนต์ริมถนน

นางสาวกฤษณา ชมภูหอม
 สาขาการวางผังเมือง
 ภาควิชาการวางแผนที่ดินและเมือง
 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 5.5 การใช้พื้นที่ว่างริมถนนเป็นที่จอดรถยนต์

2) เส้นทางสัญจร

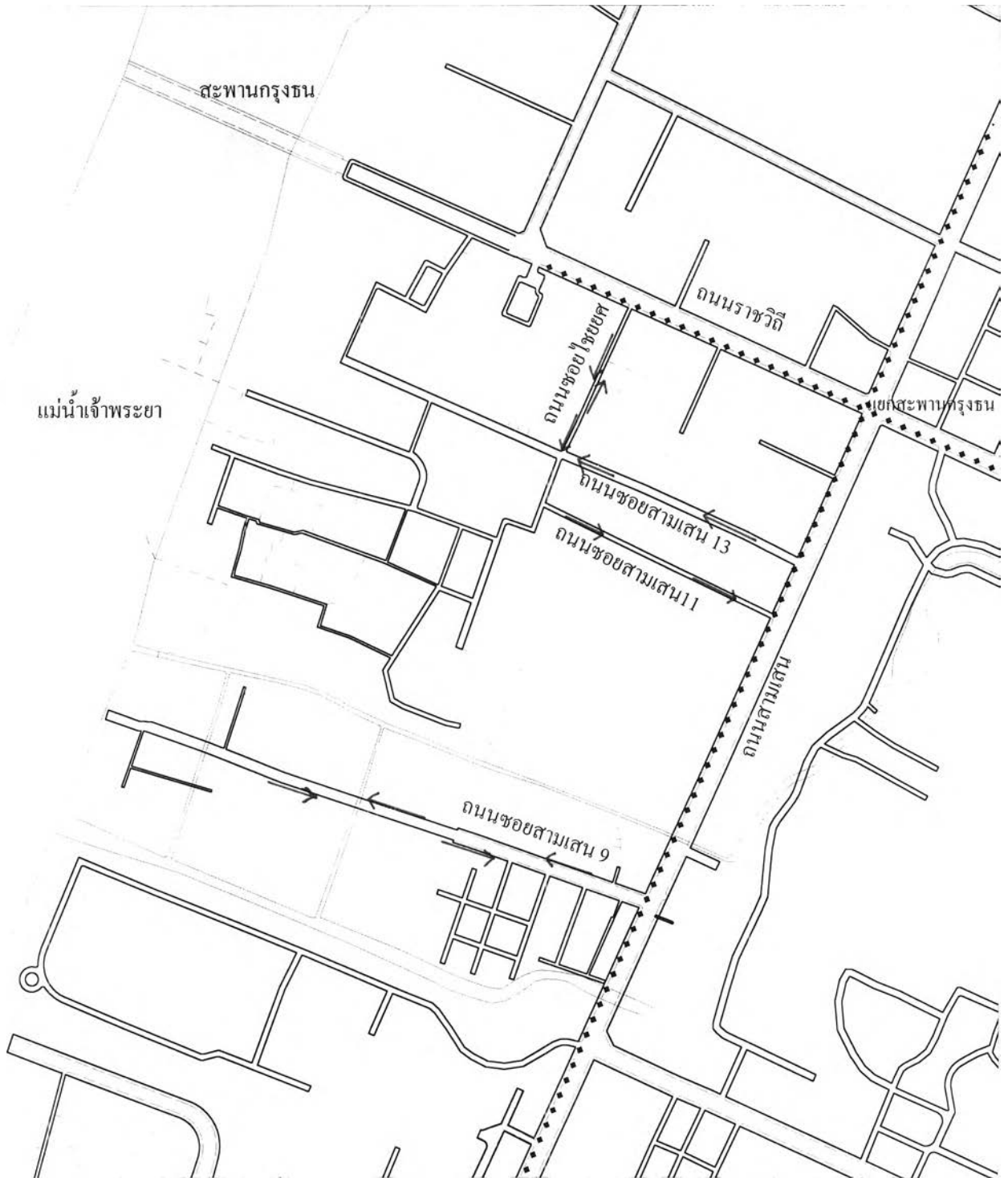
ภายในชุมชนวัดราชามีถนนสามเสน 9 เป็นถนนขนาดใหญ่ใช้สำหรับเดินรถสองเส้นทาง จึงไม่เกิดปัญหาปริมาณการสัญจรที่แออัด

ถนนในชุมชนบ้านญวนสามเสนนั้นเป็นถนนที่ค่อนข้างแคบ โดยถนนสามเสน 13 เป็นถนนเดินรถทางเดียวที่ใช้เข้าสู่พื้นที่ ส่วนถนนซอยสามเสน 11 เป็นถนนเดินรถทางเดียวเช่นกันแต่ใช้เป็นเส้นทางออกสู่ถนนสามเสน

ถนนซอยไชยยศเป็นถนนที่ใช้เดินรถทางเดียว ใช้สำหรับเป็นเส้นทางเข้าและออกตัวชุมชน โดยในเวลา 15.00 น. ถนนนี้ใช้เป็นเส้นทางเข้าสู่ตัวชุมชนเท่านั้นเพื่อลดความแออัดของปริมาณการสัญจรของพื้นที่ จากสภาพของถนนในชุมชนบ้านญวนสามเสนที่ค่อนข้างแคบแต่ปริมาณการสัญจรภายในพื้นที่มีมาก ส่งผลให้ในช่วงเวลาเร่งด่วนเกิดปัญหาการจราจรติดขัด (แผนที่ 5.5)

3) รูปแบบทางกายภาพของชุมชน

1. ชุมชนวัดราชา เป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นแกน (Axial) ลักษณะของกลุ่มอาคารจะมีการจัดวางตามตำแหน่งที่เหมาะสมเรียงตัวไปตามแนวเส้นทางคมนาคม มีเส้นถนนเป็นตัวแบ่งพื้นที่ของชุมชนและวัดออกเป็นฝั่งเหนือและฝั่งใต้ รถยนต์สามารถผ่านเข้าออกพื้นที่ได้อย่างสะดวก ชุมชนเป็นลักษณะของชุมชนเปิด มีความเป็นส่วนตัวน้อย

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านฉนวนสามเสน กรุงเทพมหานคร
 แผนที่ 5.5 เส้นทางสัญจรในชุมชน
 สัญลักษณ์

- เส้นทางเดินรถ
- หนึ่งช่องจราจรสำหรับรถโดยสารประจำทาง

นางสาวกฤษณา ชมภูหอม
 สาขาการวางผังเมือง
 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ชุมชนบ้านญวนสามเสน เป็นชุมชนเมืองที่มีลักษณะเป็นจุดศูนย์กลางร่วม (Radial Concentric) ซึ่งเป็นลักษณะของชุมชนเมืองสมัยเก่า การจัดวางของกลุ่มอาคารสอดคล้องกับการเป็นศูนย์กลางของชุมชน ถนนทางเดินเชื่อมจากชุมชนไปสู่โบสถ์ซึ่งมีที่ว่างใจกลางชุมชน เป็นที่ว่างสามารถใช้ประโยชน์ใช้สอยได้อย่างเต็มที่

4) การใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land use) (แผนที่ 3.4)

ลักษณะการใช้ที่ดินของชุมชนวัดราชา เป็นที่พักอาศัย ศาสนสถาน สถานศึกษา และพาณิชยกรรม โดยที่พักอาศัยอยู่ทางด้านในของพื้นที่ติดกับคลองวัดราชาและคลองท่อ สถานศึกษามีเพียงแห่งเดียวคืออาคารเรียนโรงเรียนวัดราชาธิวาสตั้งอยู่ริมถนนสามเสน 9 ส่วนอาคารศาสนสถานนั้นตั้งอยู่ภายในอาณาเขตวัดราชาธิวาสทางด้านริมแม่น้ำเจ้าพระยา พาณิชยกรรมของพื้นที่ตั้งอยู่ริมถนนสามเสนและถนนสามเสน 9 พื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่ของพื้นที่พบได้ในอาณาเขตวัดราชาธิวาสเท่านั้น พื้นที่ของบ้านอยู่อาศัยและอาณาเขตของวัดราชาธิวาสได้แบ่งอาณาเขตกันอย่างชัดเจน โดยอาณาเขตของวัดครอบคลุมเนื้อที่กว้างกว่าพื้นที่ของชุมชน

การใช้ที่ดินของชุมชนบ้านญวนสามเสน คล้ายกับในชุมชนวัดราชา คือ เป็นที่พักอาศัย สถานศึกษา ศาสนสถานและพาณิชยกรรม ส่วนใหญ่เป็นการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย โดยในชุมชนบ้านญวนสามเสนมีการใช้ที่ดินเพื่อเป็นสถานศึกษามากถึง 8 แห่ง การใช้ที่ดินสำหรับศาสนสถานพบเฉพาะอาคารของโบสถ์วัดคอนเซ็ปชันและอาคารของโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ ส่วนการใช้ที่ดินเพื่อพาณิชยกรรม ส่วนใหญ่พบบริเวณริมถนนหลักและถนนซอยของชุมชน พื้นที่ว่างสาธารณะของชุมชนพบได้น้อยมาก มีเพียงลานโล่งด้านหน้าโบสถ์วัดคอนเซ็ปชันและลานโล่งด้านหน้าโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์

5) การใช้อาคาร (Building Use) (แผนที่ 5.6)

จากการสำรวจภาคสนามในพื้นที่ของทั้งสองชุมชน ทำให้สามารถแบ่งประเภทของอาคารตามลักษณะของการใช้อาคารภายในพื้นที่ได้ ดังนี้

- อาคารพักอาศัย
- อาคารพักอาศัยกึ่งพาณิชยกรรม
- อาคารพาณิชยกรรม
- อาคารโรงเรียน
- อาคารศาสนสถาน

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

6) กลุ่มอาคาร

พื้นที่ของชุมชนสามารถแบ่งกลุ่มของอาคารตามประเภทและรูปแบบทาง

สถาปัตยกรรม

ของอาคารได้ ดังนี้

- อาคารทางศาสนา แบ่งได้เป็น ถาวรวัตถุและโบสถ์ของชุมชน
- บ้านพักอาศัย แบ่งได้เป็น บ้านโบราณที่เป็นเรือนหลังคาปั้นหยา มุงกระเบื้อง ว่าว ตลอดจนเรือนไทย , อาคารพื้นบ้านทั่วไปชั้นเดียว , อาคารพื้นบ้านทั่วไป 2 ชั้น และอาคารปูน 3 ชั้น
- อาคารพาณิชย์ แบ่งได้เป็น อาคารปูน 1-2 ชั้น และ อาคารปูน 4-5 ชั้น
- อาคารโรงเรียน เป็นอาคารโรงเรียนที่มีความสูง 4-5 ชั้น (แผนที่ 5.7)

สำหรับกลุ่มอาคารทางศาสนาที่โดดเด่นของพื้นที่วัดราชาธิวาส (แผนที่ 5.8 และ 5.9)

ได้แก่

- 1) ศาลาการเปรียญ ซึ่งมีขนาดใหญ่มาก เป็นศิลปะแบบไทยด้วยลวดลายวิจิตรบรรจงสวยงาม ซึ่งนับเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของวัดราชาธิวาสด้วย
- 2) พระอุโบสถ เป็นทรงขอมคล้ายของนครวัด แต่เป็นลวดลายปูนปั้นโดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงเป็นผู้ออกแบบ และพระเจดีย์ซึ่งมีรูปทรงชาวในสมัยศรีวิชัย ซึ่งเป็นเจดีย์เก่า ได้รับการบูรณะตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 และได้ประดิษฐานพระพุทธรูปศิลาหายาน ในซุ้มคูหาทั้ง 4 ทิศ ซึ่งได้รับมาจากประเทศอินโดนีเซีย
- 3) วิหารพระอภัยมณี ซึ่งมีความสวยงาม สร้างขึ้นตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 6 สร้างเป็นจตุรมุข ที่หน้าบันทั้ง 4 มุข มีอักษรขอมแสดงหลักธรรมครบทั้ง 4 ด้าน
- 4) พระตำหนักสี่ฤดู สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2498 ตัวอาคารเป็นตึกขนาดใหญ่สองชั้น สร้างขึ้นโดยจำลองชื่อพระตำหนักสี่ฤดู ในวังสุโขทัยที่รื้อออกไป
- 5) พระตำหนักสมเด็จพระพันปีหลวง สร้างด้วยศิลปะผสมไทยยุโรป สวยงามมาก เป็นอาคารขนาดใหญ่ครึ่งปูนครึ่งไม้ หลังคาเป็นกระเบื้องดิน ชั้นล่างด้านหน้าเป็นห้องโถงเปิด พื้นปูหินอ่อน มีประตูเชื่อมต่อกันได้ตลอดทุกห้องและมีชานสำหรับนั่งพักตากอากาศ
- 6) พระตำหนักพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า มีหลังคาทรงไทยเป็นช่อฟ้าใบระกา ชั้นบนกันเฉพาะรอบในมีทั้งหมด 5 ห้อง รอบนอกเป็นเฉลียงเดินได้โดยรอบ
- 7) กุฏินักพรต เป็นกุฏิสร้างตั้งแต่ พ.ศ.2475 มีความสวยงามเป็นอาคารครึ่งปูนครึ่งไม้
- 8) พระเจดีย์ เป็นรูปทรงชาวในสมัยศรีวิชัยครอบพระเจดีย์องค์เดิม พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ เป็นผู้ควบคุมออกแบบสร้างพระเจดีย์ เมื่อสร้างพระเจดีย์แล้วได้

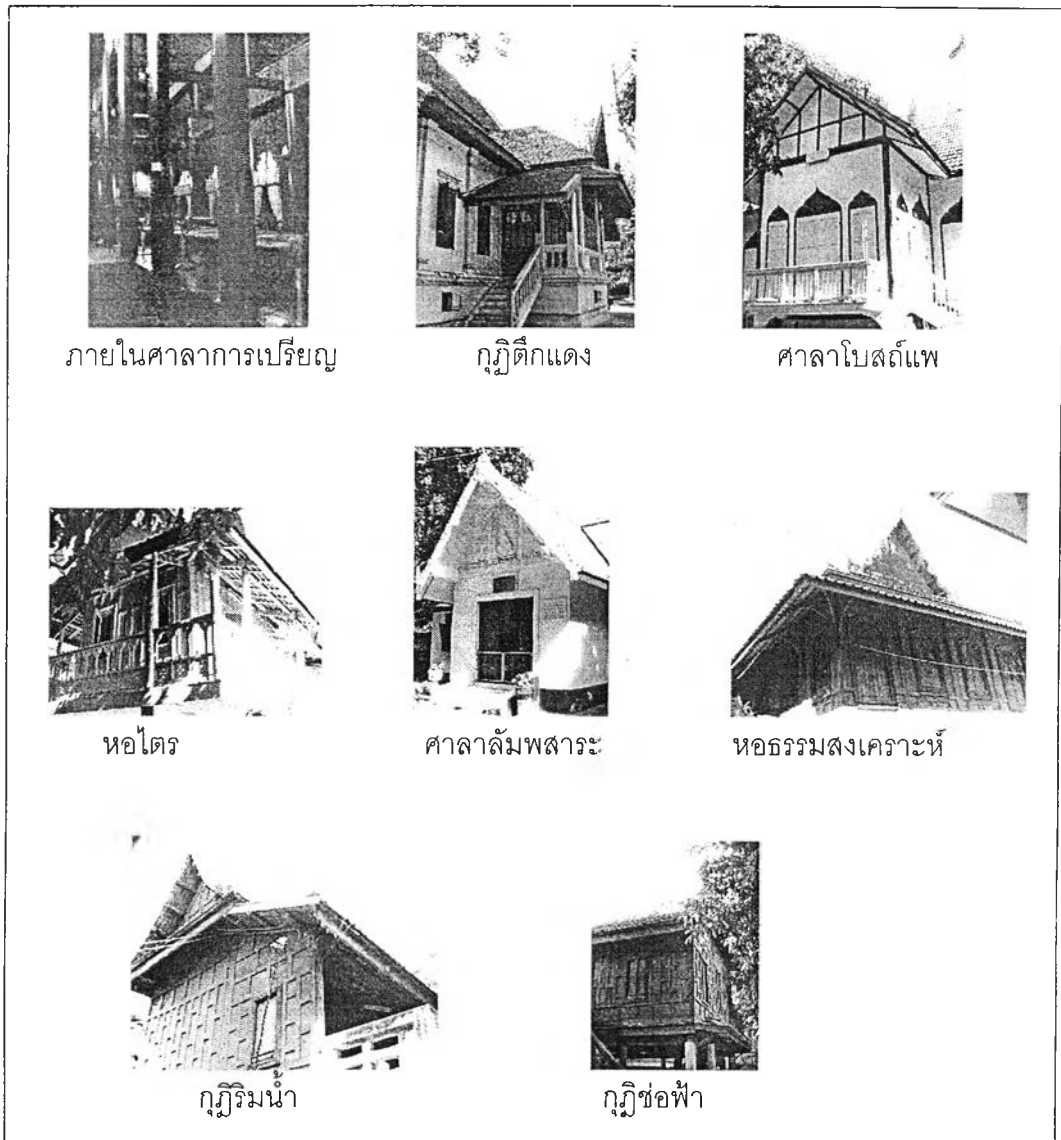
ประดิษฐานพระพุทธรูปศิลาแบบมหายาน ในซุ้มคูหาทั้ง 4 ทิศ พระพุทธรูปนี้รัชกาลที่ 5 ทรงนำมาจากประเทศอินโดนีเซีย

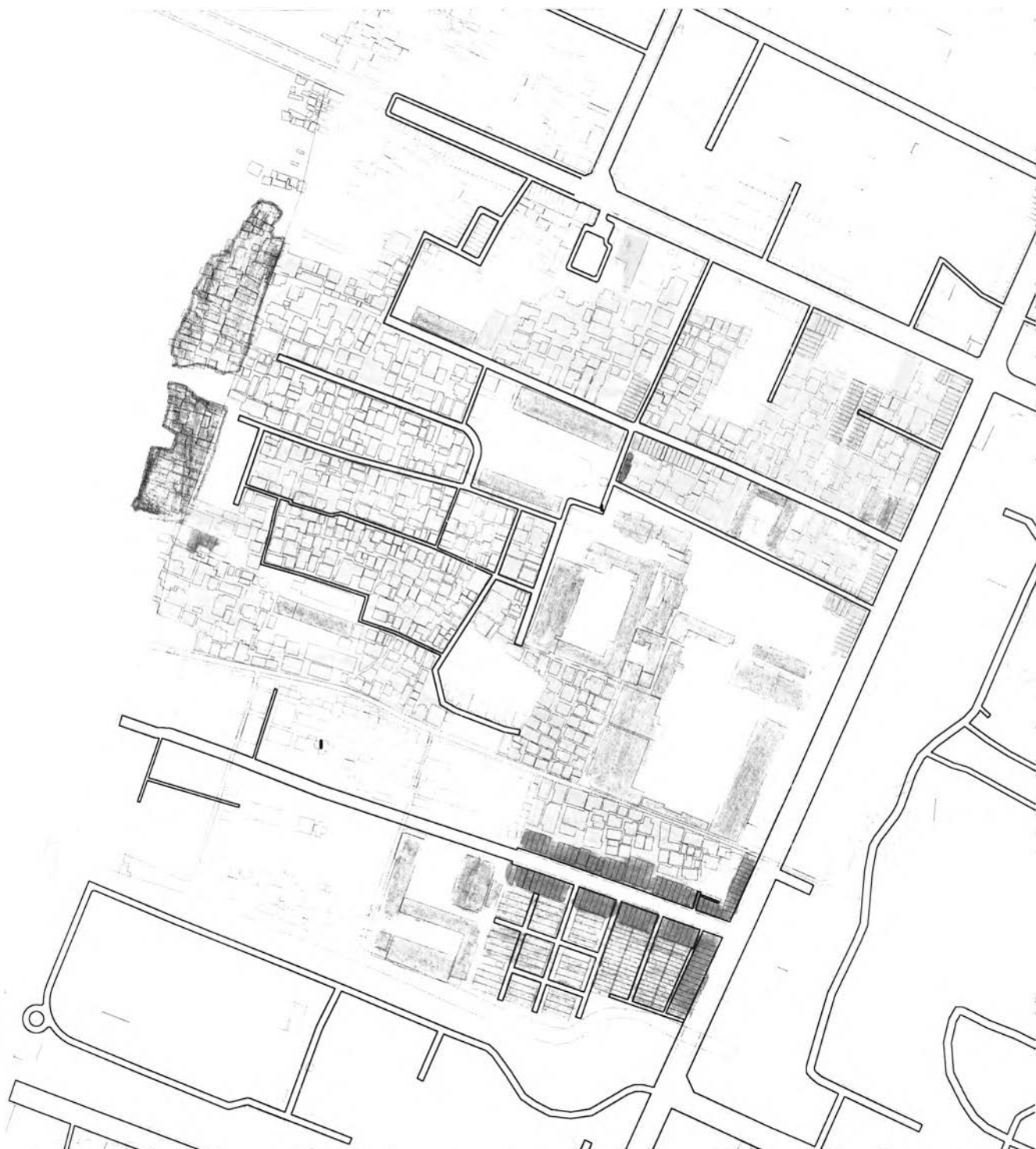
9) หมู่กุฏิไม้ มีจำนวน 14 หลัง เดิมเป็นกุฏิชั้นครึ่งแต่ต่อมามากเป็นสองชั้นทั้งหมด ตัวอาคารยังคงรักษาไว้ตามโครงสร้างเดิมทั้งหลังคา และฝาผนัง

10) ตึกแถวที่พัทลุงสมเด็จเจ้านางเจ้ารำไพพรรณีทรงให้สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2474 ชั้นบนเป็นที่พัทลุงสม ชั้นล่างเป็นที่พัทลุงสม วัด อาคารกว้าง 7 เมตร ยาว 35 เมตร แบ่งเป็นชั้นละ 10 ห้อง

11) ศาลาสวัสดิวัตน์ สมเด็จเจ้านางเจ้ารำไพพรรณีทรงให้สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2496 เป็นศาลาปูนขนาดไม่ใหญ่นัก มีประตูไม้อยู่โดยรอบทั้ง 4 ด้าน

ภาพที่ 5.6 ถาวรวัตถุภายในวัดราชาธิวาส

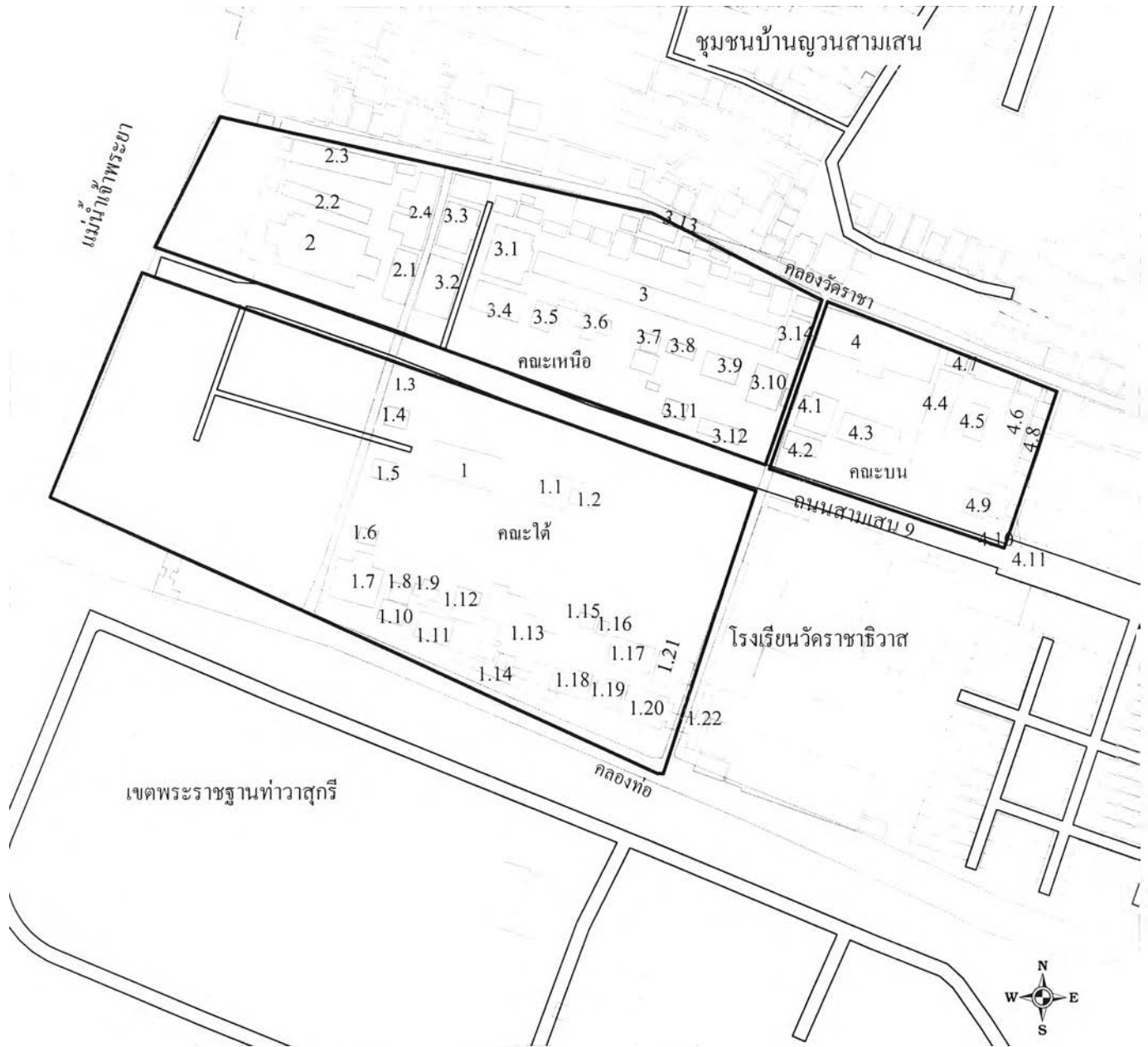
พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านฉนวนสามเสน กรุงเทพมหานคร
แผนที่ 5.7 กลุ่มอาคารในชุมชน

สัญลักษณ์

อาคารพื้นบ้านทั่วไป 1 ชั้น	ตึกพักอาศัย 3 ชั้น	ตึกพาณิชย์ 4-5 ชั้น
อาคารพื้นบ้านทั่วไป 2 ชั้น	ตึกพาณิชย์ 1-2 ชั้น	อาคารโรงเรียนสูง 4-5 ชั้น

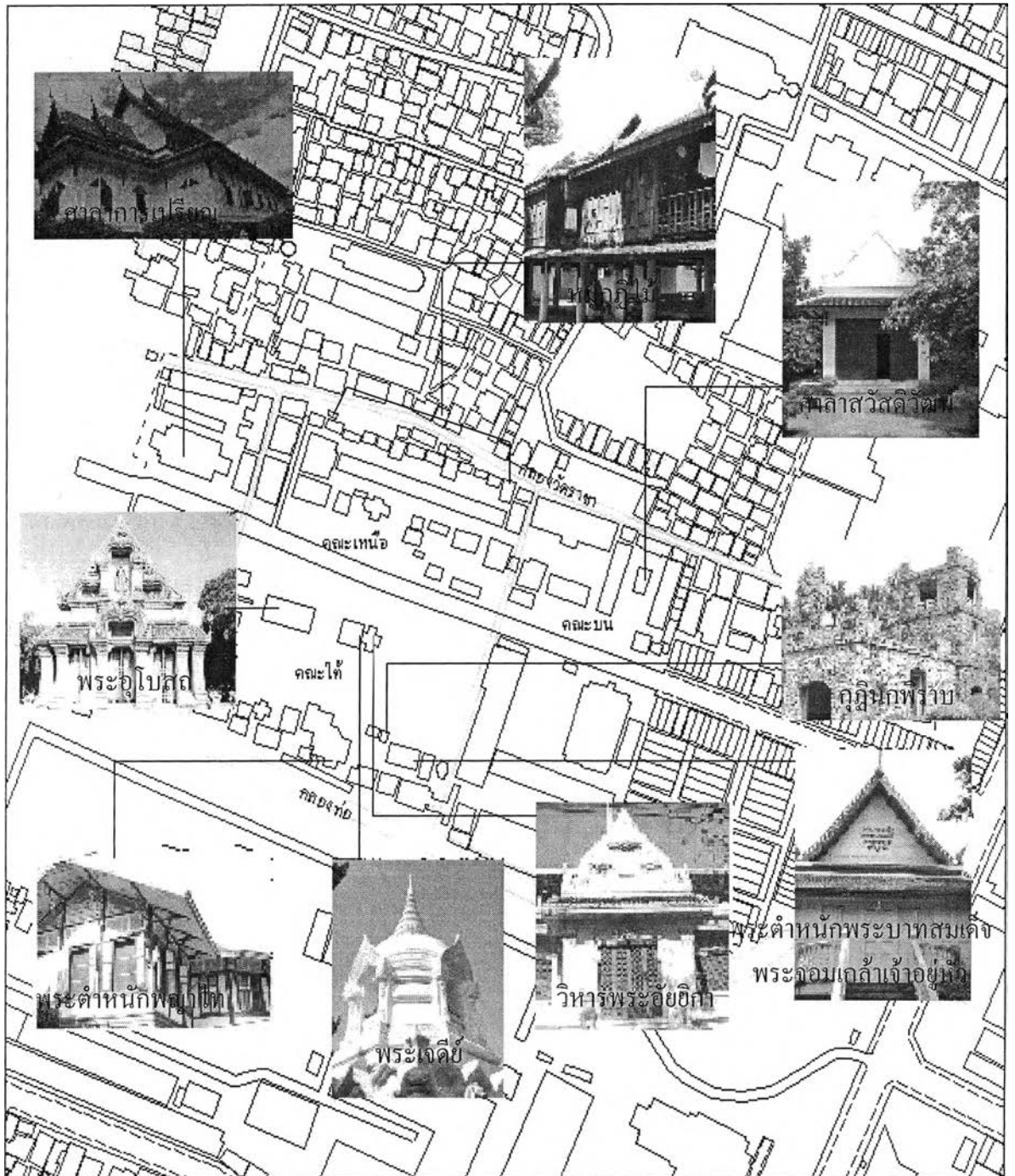
นางสาวกฤษณา ชมภูหอม
สาขาการวางผังเมือง
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสน กรุงเทพมหานคร
แผนที่ 5.8 ขอบเขตของคณะและที่ตั้งถาวรวัตถุภายในวัดราชาธิวาส
สัญลักษณ์

1 พระอุโบสถ	1.14 กุฏิกุหลาบ	3 กุฏิแถวคณะเหนือ	3.13 หมู่กุฏิไม้
1.1 พระเจดีย์	1.15 หอกลอง	3.1 กุฏิช่อฟ้า	3.14 กุฏิริมน้ำ
1.2 วิหารพระอัยยิกา	1.16 กุฏินกพิราบ	3.2 หอธรรมสงเคราะห์	4 อาคารพระธรรมวโรดม 100 ปี
1.3 ต้นศรีมหาโพธิ์ต้นแรก	1.17 พระตำหนักพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	3.3 กุฏิสมเด็จพระพุทธอาจารย์	4.1 ศาลาคณะนายละออ
1.4 ศาลาหน้าพระอุโบสถ	1.18 กุฏิขุนอนุกิจวิจารณ์	3.4 หอสมุด	4.2 ศาลาเทพฤทธิ์
1.5 ศาลาหน้าพระอุโบสถ	1.19 กุฏิมาลินี เจริญแก้ว	3.5 กุฏินางไผ่	4.3 ดึกแถวที่พักสงฆ์
1.6 เจดีย์บรรจูกุฏิสกุลเทวกุล	1.20 กุฏิเจ้าจอมสว่าง	3.6 ศาลาวิสุทธ	4.4 ดึกแถวที่พักสงฆ์
1.7 พระตำหนักสี่ฤดู	1.21 หอไตร	3.7 กุฏิสุขะบำเพ็ญ	4.5 ศาลาสวัสดิ์วัฒน์
1.8 ศาลาเทวกุล	1.22 กุฏิที่อยู่ศิษย์วัด	3.8 กุฏิอาคม	4.6 ดึกแถวที่พักสงฆ์
1.9 ศาลาสุจริตกุล	2 ศาลาการเปรียญ	3.9 ศาลาโบสถ์แพ	4.7 กุฏิแพแสง
1.10 กุฏิพระสุจริต สุดา	2.1 ศาลาลัมพสาระ	3.10 กุฏิตึกแดง	4.8 ที่พักศิษย์วัด
1.11 กุฏิสินนรมิต	2.2 กุฏิแถวที่พักอุบาสิก	3.11 กุฏิเทพหัตถ์ดิน	4.9 ศาลาหอฉันท์
1.12 ศาลาจัดตั้งประสงฆ์	2.3 ศาลาลัมพสาระ	3.12 ศาลาชาติกิตติวัฒน์	4.10 กุฏิเมตตา
1.13 พระตำหนักพญาไท	2.4 สังฆภัตตาคาร		4.11 ศาลาหลวงพ่อสังกัจจายน์

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านสวนสามเสน กรุงเทพมหานคร
แผนที่ 5.9 ที่ตั้งอาคารที่โดดเด่นของวัดราชาธิวาส

นางสาวกฤษณา ชมภูหอม
สาขาการวางผังเมือง
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

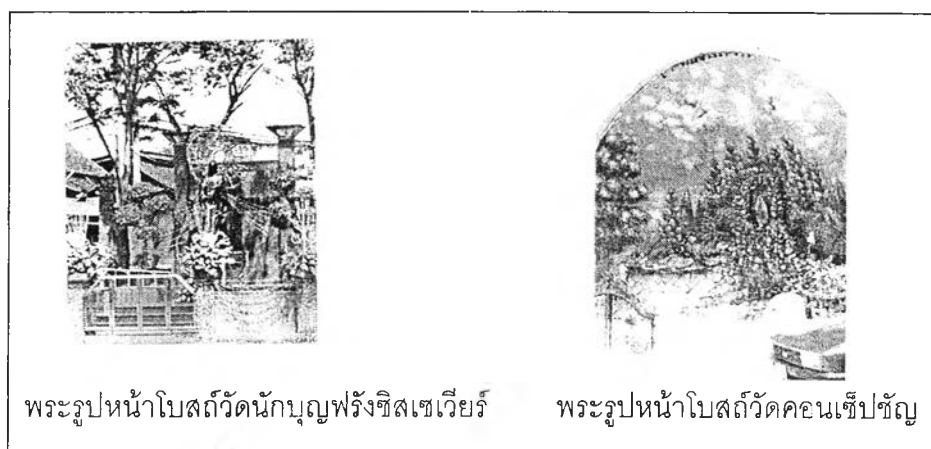

กลุ่มอาคารทางศาสนาที่สำคัญของบ้านญวนสามเสน (แผนที่ 5.10) ได้แก่

1. โบสถ์วัดคอนเซ็ปชัน มีอายุ 300 กว่าปี อาคารสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมแบบยุโรป ตัวโบสถ์หันหน้าออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยา เป็นอาคารก่ออิฐฉาบปูน มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภายหลังมีช่างชาวจีนเป็นผู้ทำการซ่อมแซมโบสถ์ ด้านหลังโบสถ์จึงมีห้วมังกรประดับโดยรอบ และด้านหลังโบสถ์เป็นโบสถ์วัดน้อยที่สร้างขึ้นก่อนโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัน ตัวอาคารมีขนาดเล็กกว่า โบสถ์ทั้งสองได้รับการซ่อมแซมอยู่เสมอ

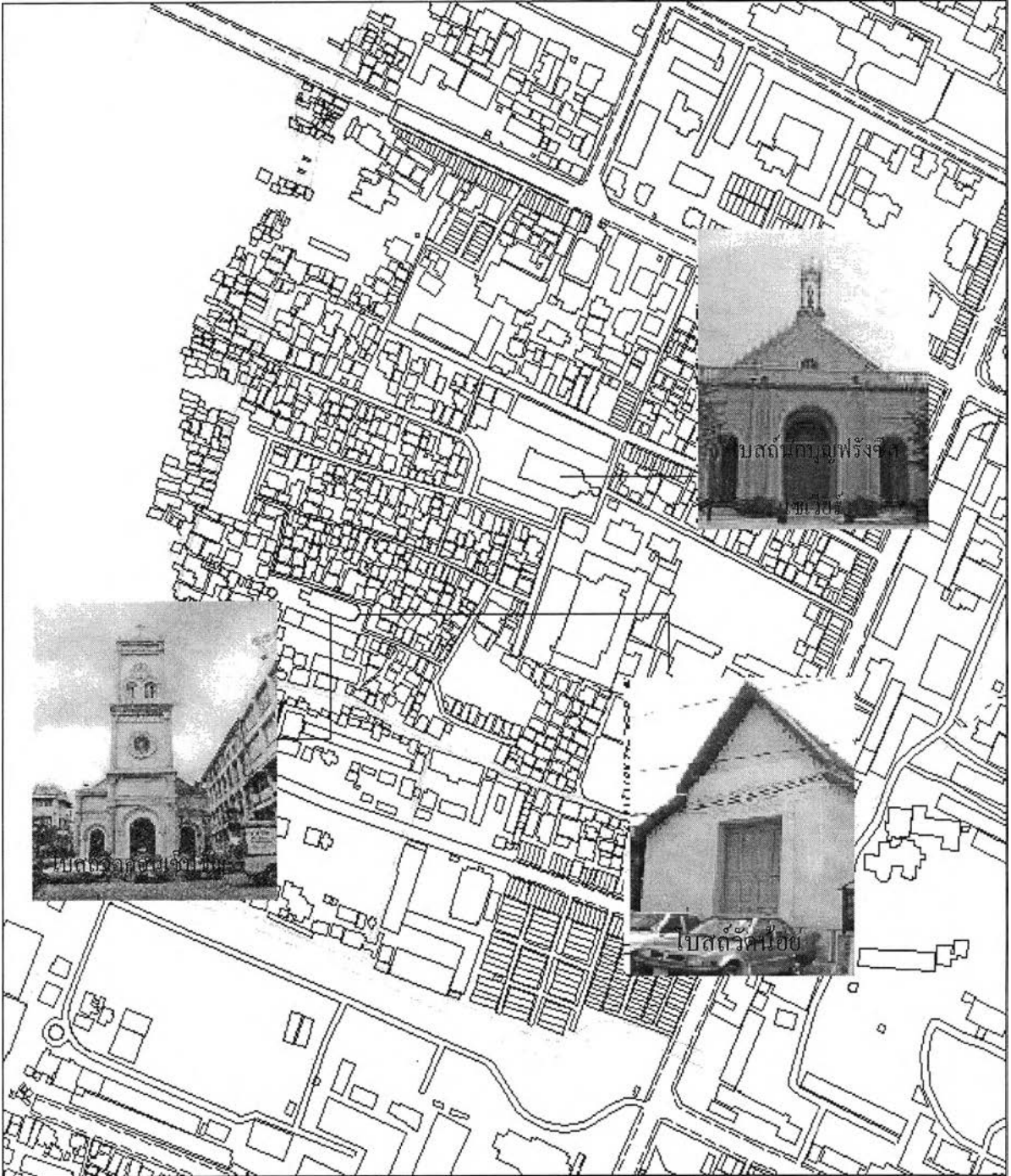
2. โบสถ์เซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ ด้านหน้าโบสถ์หันหน้าออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยา เป็นอาคารปูนขนาดใหญ่ ด้านหน้าโบสถ์มีการตกแต่งสวยงามด้วยลวดลายปูนปั้นอย่างสวยงาม สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมแบบยุโรป

ภาพที่ 5.7 พระรูปหน้าโบสถ์ของชุมชน

กลุ่มบ้านโบราณของชุมชน (แผนที่ 5.11 และแผนที่ 5.12)

กลุ่มบ้านโบราณเป็นอาคารไม้สองชั้น และใช้หลังคากระเบื้องว่าว บางหลังยังคงใช้หน้าต่างที่มีไม้ขัดซึ่งเป็นลักษณะของบ้านสมัยเก่า ส่วนใหญ่บ้านโบราณนี้จะอยู่ด้านหน้าโบสถ์วัดคอนเซ็ปชันและโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ ทางด้านริมแม่น้ำเจ้าพระยา อาคารเหล่านี้ยังมีเจ้าของบ้านอาศัยอยู่และได้รับการบูรณะซ่อมแซมอยู่เสมอ เพราะเจ้าของบ้านมีฐานะที่ค่อนข้างดี และมีดีบุกปูตุงอยู่ด้านหน้าโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ เดิมอาคารนี้ใช้เป็นสมาคมครูและห้องเรียนทางศาสนา ซึ่งปัจจุบันใช้เป็นพิพิธภัณฑสถาน อาคารนี้สร้างตามแบบบ้านของชาวต่างประเทศ เป็นอาคารสองชั้น ชั้นบนมีระเบียงเป็นลูกกรงตาตารางโปร่งๆ

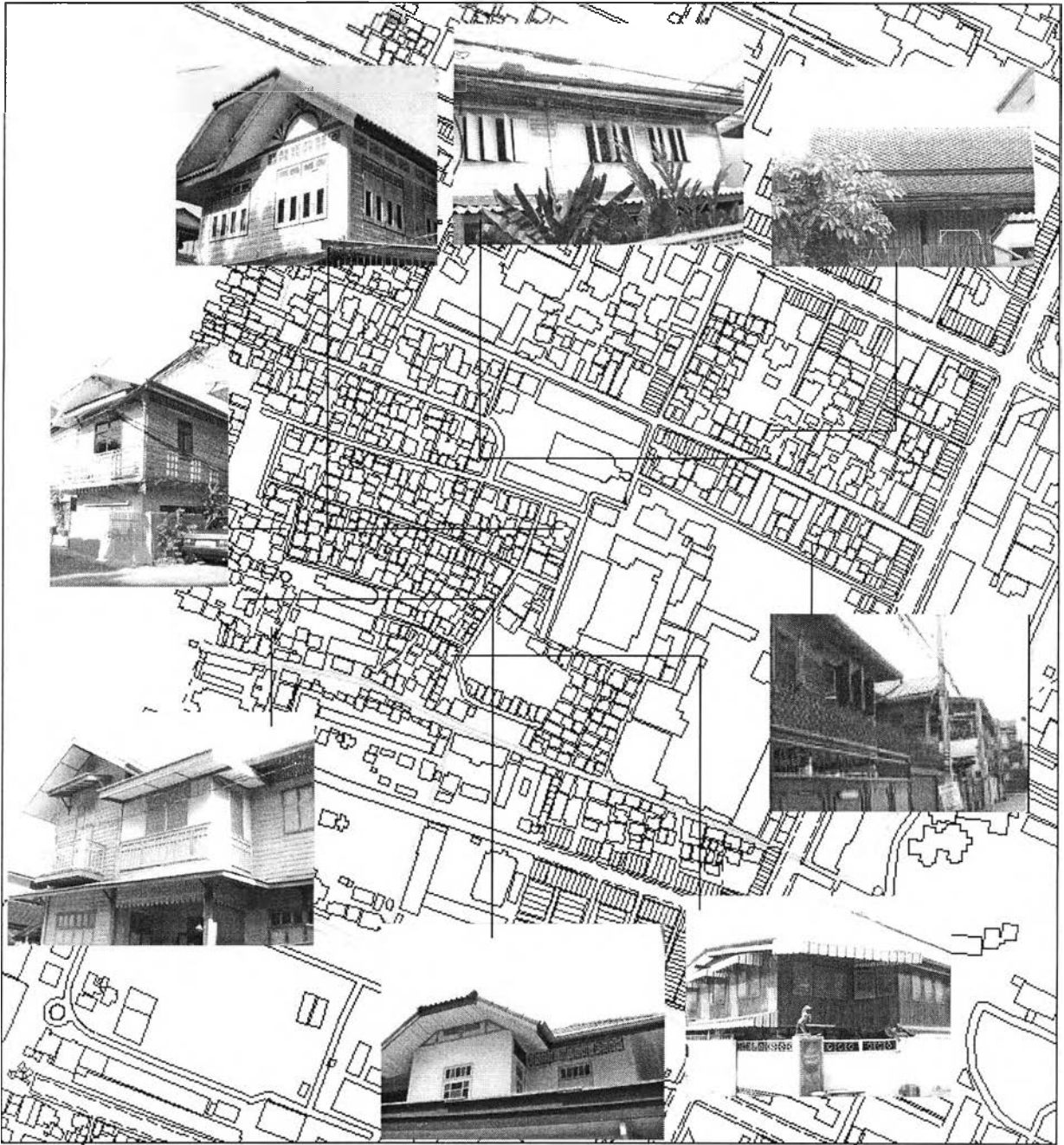

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสน กรุงเทพมหานคร
แผนที่ 5.10 ที่ตั้งของโบสถ์ภายในชุมชน

นางสาวกฤษณา ชมภูหอม
สาขาการวางผังเมือง
ภาควิชาการวางแผนที่ดินและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

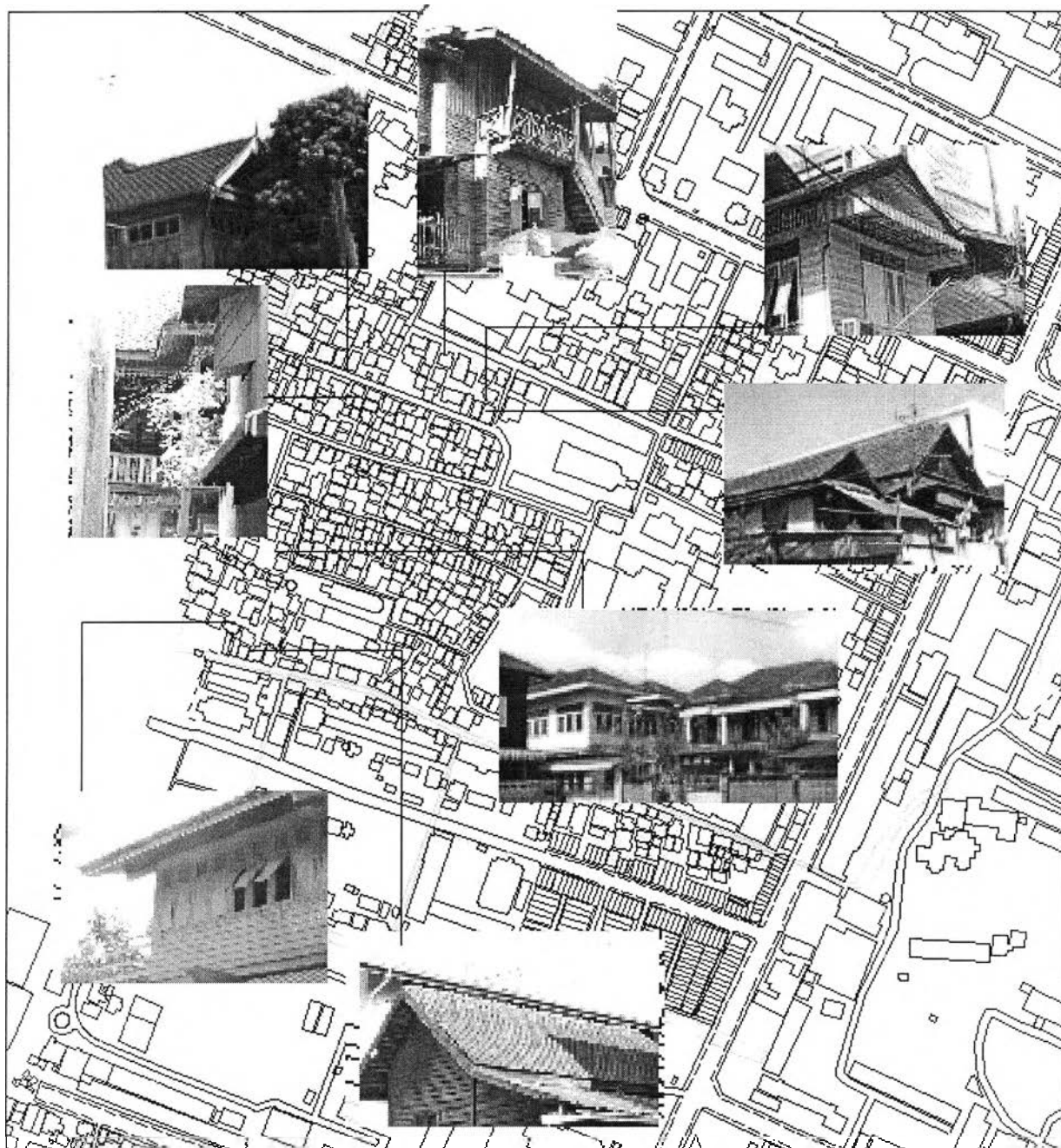

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านยวนสามเสน กรุงเทพมหานคร
แผนที่ 5.11 กลุ่มบ้านโบราณ

นางสาวศุภมา ชมสุหอม
สาขาการวางผังเมือง
ภาควิชาการวางเทศนาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

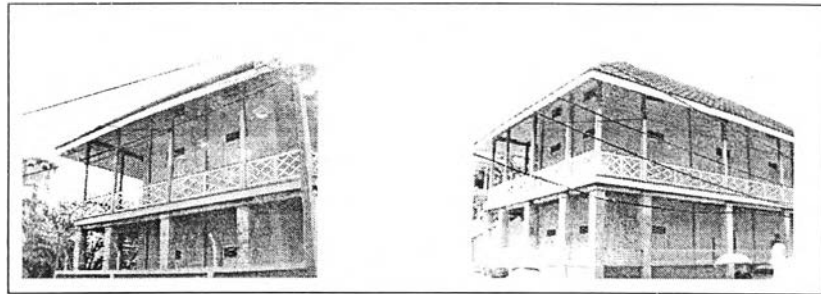

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสน กรุงเทพมหานคร
แผนที่ 5.12 กลุ่มบ้านโบราณ

นางสาวกฤษณา วัฒนหอม
สาขาการวางผังเมือง
ภาควิชาการวางแผนที่ดินและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 58 ตึกคูเปา

7) เกรน (Grain) และพื้นผิว (Texture)

บริเวณกลุ่มบ้านไม้ในชุมชนวัดราชาและบ้านพักอาศัยบริเวณโบสถ์วัดคอนเซ็ปชันและโบสถ์

วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ ในชุมชนบ้านญวนสามเสน ส่วนใหญ่เป็นลักษณะบ้านไม้เกินสองชั้น มีขนาดบ้านและที่ดินแต่ละหลังไม่ใหญ่นัก มีสัดส่วนที่สัมพันธ์กับการใช้สอยของมนุษย์ จึงมีเกรนแบบละเอียด พื้นผิวสม่าเสมอ

บริเวณอาคารพาณิชย์และบ้านทาวน์เฮาส์ในชุมชนวัดราชาเป็นอาคารสูง 3-4 ชั้น จัดว่าเป็นอาคารพักอาศัยที่มีเกรนหยาบ และพื้นผิวสม่าเสมอ

บริเวณที่เป็นอาคารทางศาสนาและโรงเรียนเป็นอาคารสูง ขนาดใหญ่กว่าบริเวณอื่นๆ และเป็นอาคารสาธารณะสำหรับการใช้สอยเป็นจำนวนมาก จึงจัดได้ว่ามีเกรนหยาบ อาคารเรียนเหล่านี้ทำให้มุมมองของอาคารศาสนสถาน ซึ่งเคยใหญ่ที่สุดในพื้นที่ถูกลดความเด่นชัดลง โดยสรุปพื้นผิวในชุมชนทั้งสองไม่สม่าเสมอ (แผนที่ 5.13)

8) มุมมอง

มุมมองของพื้นที่ชุมชน หมายถึง มุมมองที่สามารถมองเห็นได้จากบริเวณภายนอกชุมชน มุมมองโดยภาพรวมของพื้นที่เมื่อมองจากบนสะพานกรุงธนและริมแม่น้ำเจ้าพระยาทางฝั่งตะวันตกเป็นมุมมองที่สามารถมองเห็นพื้นที่โดยรวมได้ชัดเจนที่สุด เห็นถึงความต่อเนื่องของพื้นที่ชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสน มีโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ โบสถ์วัดคอนเซ็ปชันและศาลาการเปรียญ โดยมีบ้านเรือนในชุมชนแทรกอยู่ระหว่างอาคารทางศาสนาทั้ง 3 แห่ง

มุมมองที่สำคัญของชุมชนวัดราชา ได้แก่

1. มุมมองด้านริมแม่น้ำเจ้าพระยา จะเห็นอาคารศาลาการเปรียญที่โดดเด่นมาก รายล้อมด้วยกลุ่มต้นไม้ใหญ่และอาคารอื่นๆ ของวัด

มุมมองที่สำคัญของชุมชนบ้านญวนสามเสน

1. มุมมองด้านริมแม่น้ำเจ้าพระยา จะมองเห็นโบสถ์ที่มีความงดงาม แต่มีกลุ่มบ้านบุกรุกริมแม่น้ำที่ส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพของชุมชนให้ลดลงไปและแนวแกนโบสถ์ของโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัญและโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ยังมีสายไฟระโยงระยาง บ้านบางหลังเพิ่มขึ้นความสูงและกลุ่มบ้านไม้ที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้โบสถ์ลดความเด่นชัดลงไป

2. มุมมองด้านริมถนนสามเสน จะมองเห็นด้านหลังโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ที่มีความสวยงามได้อย่างชัดเจน (แผนที่ 5.14)

5.1.2 ระบบกิจกรรมในพื้นที่ชุมชน

ระบบกิจกรรมในพื้นที่ สามารถพิจารณาตามช่วงเวลาที่เกิดกิจกรรมได้ 2 ประเภท ได้แก่ กิจกรรมสำคัญในรอบปี และระบบกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ดังนี้

5.1.2.1 กิจกรรมสำคัญในรอบปี

ชุมชนวัดราชา

กิจกรรมที่สำคัญในแต่ละปีของชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เมื่อถึงวันสำคัญต่างๆ ชาวบ้านจากพื้นที่ภายนอกจะมาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่พระอุโบสถและ ศาลาการเปรียญ แต่ถ้าศาลาการเปรียญอยู่ระหว่างซ่อมแซมจะใช้ศาลาลัมพาระทางด้านหลังศาลาการเปรียญเป็นที่ทำบุญ ฟังเทศน์แทน สำหรับงานประเพณีจะเป็นการทำบุญของคนในชุมชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา งานประเพณีที่จัดเป็นประจำเป็นงานใหญ่ของทางวัด คือ งานบุญเดือนสิบจะมีคนภายนอกพื้นที่เข้ามาร่วมทำบุญที่วัดเป็นจำนวนมาก มีการทำบุญในช่วงเช้า หลังจากนั้นจะมีการชิงเปรตที่ถนนข้างศาลาการเปรียญ เป็นการนำขนมพองและขนมลาพร้อมทั้งเงินใส่ไว้ในถาดให้เด็กๆ มาแย่งกันเก็บเงิน นอกจากนี้ทางวัดเองไม่ได้มีการจัดงานรื่นเริงในพื้นที่เพราะต้องการรักษาความเงียบสงบตามแบบสมัยก่อน

พื้นที่ที่ใช้ทำกิจกรรมมากที่สุด คือ ศาลาการเปรียญ ลานข้างศาลาการเปรียญ ศาลาลัมพาระและในพระอุโบสถ (แผนที่ 5.15)

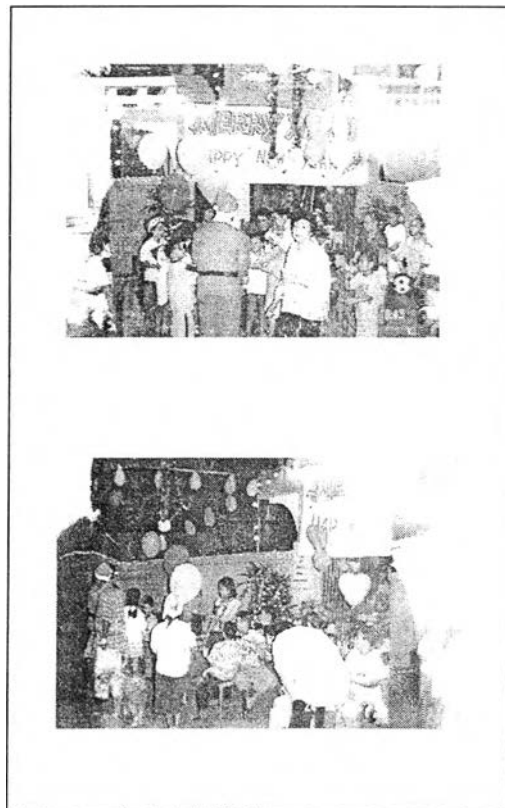
ชุมชนบ้านญวนสามเสน

กิจกรรมสำคัญของชุมชนที่จัดขึ้นทุกปี เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา ได้แก่ พิธีฉลองพระแม่วัดคอนเซ็ปชัญและพิธีเฉลิมฉลองโบสถ์วัดนักบุญเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์ ส่วนกิจกรรมที่จัดขึ้นเนื่องในวันสำคัญและโอกาสสำคัญต่างๆ เช่น งานวันคริสต์มาส งานปีใหม่ งานแต่งงาน เป็นต้น

พิธีฉลองพระแม่วัดคอนเซ็ปชัญและพิธีเฉลิมฉลองโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์จะประกอบพิธีมิสซาที่โบสถ์และเลี้ยงอาหารชาวบ้านที่มาร่วมพิธีมิสซา โดยที่โบสถ์วัดคอนเซ็ปชัญจะเลี้ยงอาหารที่อาคารโรงเรียนวัดคอนเซ็ปชัญและลานโล่งหน้าโบสถ์ ส่วนที่โบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์จะเลี้ยงอาหารที่ลานโล่งด้านหน้าของโบสถ์ สำหรับงานปีใหม่และงานวันคริสต์มาส กลุ่มบ้านละแวกโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์จะใช้พื้นที่ลานโล่งหน้าโบสถ์เป็นพื้นที่จัดงาน ส่วนกลุ่มบ้านของโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัญจะใช้ถนนหน้าสุสานวัดคอนเซ็ปชัญเป็นพื้นที่จัดงาน

กิจกรรมเหล่านี้คนภายในชุมชนยังคงยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องกันจนเป็นประเพณี และคนที่เคยอาศัยภายในชุมชนจะกลับมาช่วยกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ แสดงออกถึงความผูกพันของคนในชุมชนกับพื้นที่ และความผูกพันของคนภายในชุมชน

ภาพที่ 5.9 กิจกรรมวันคริสต์มาสในชุมชนบ้านญวนสามเสน

พื้นที่ที่ใช้ประกอบกิจกรรมมากที่สุด ได้แก่ ในตัวโบสถ์ ทางเดินรอบโบสถ์ ลานโล่งหน้าโบสถ์ และถนนหน้าสุสานโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัญ (แผนที่ 5.15)

กิจกรรมสำคัญในรอบปีของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสน สรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ 5.1 สรุปการประกอบกิจกรรมสำคัญในรอบปีของชุมชนวัดราชา

วันสำคัญ	ช่วงเวลา	ลักษณะกิจกรรม	พื้นที่
วันเด็ก	เสาร์ที่ 2 เดือนมกราคม	เด็กในชุมชนแข่งฟุตบอลและตระกร้อ	ลานหน้าพระอุโบสถ
วันวิสาขบูชา	ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6	สวดมนต์ ทำวัตร เวียนเทียน	ศาลาการเปรียญ (ศาลาล้อมพญาราช) พระอุโบสถ
วันอาสาฬหบูชา	ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8	สวดมนต์ ทำวัตร เวียนเทียน	ศาลาการเปรียญ (ศาลาล้อมพญาราช) พระอุโบสถ
วันเข้าพรรษา	ต่อจากวันอาสาฬหบูชา	สวดมนต์ ทำวัตร	ศาลาการเปรียญ (ศาลาล้อมพญาราช) พระอุโบสถ
วันออกพรรษา	ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8	สวดมนต์ ทำวัตร	ศาลาการเปรียญ (ศาลาล้อมพญาราช) พระอุโบสถ
วันถวายผ้าพระกฐิน	พฤศจิกายน	พระราชพิธี	ศาลาการเปรียญ
วันสงกรานต์	13-15 เมษายน	งานพระราชพิธีและงานชาวบ้านจัดทำบุญสงฆ์น้ำพระ	ศาลาการเปรียญ พระวิหาร ลานข้างศาลาการเปรียญ
งานบุญเดือนสิบ (วันสารทเดือน 10)	แรม 15 ค่ำ เดือน 10	ทำบุญ ตักบาตร ชิงเปรต	ศาลาการเปรียญ (ศาลาล้อมพญาราช) ลานข้างศาลา
งานบุญประเพณีให้ทานไฟ	มกราคม	ชาวบ้านร่วมกันทำอาหารถวายพระ	ศาลาการเปรียญ (ศาลาล้อมพญาราช) ลานข้างศาลาการเปรียญ

ตารางที่ 5.2 สรุปการประกอบกิจกรรมสำคัญในรอบปีของชุมชนบ้านญวนสามเสน

วันสำคัญ	ช่วงเวลา	ลักษณะกิจกรรม	พื้นที่
ปีใหม่	มกราคม	มิสซา รับประทานอาหาร	โบสถ์และลานหน้า โบสถ์ ถนนหน้า สุสานวัดคอนเซ็ปชัน
วันพุธรับเถ้า	กุมภาพันธ์	รับเถ้าหลังพิธีมิสซา	โบสถ์
วันอาทิตย์ไบลาน	หลังจากวันพุธรับเถ้า ประมาณ 40 วัน	ทำพิธีมิสซา	โบสถ์
วันพฤหัสบดีศักดิ์สิทธิ์	สัปดาห์ศักดิ์สิทธิ์	ทำพิธีมิสซา	โบสถ์
วันศุกร์ศักดิ์สิทธิ์	วันศุกร์ศักดิ์สิทธิ์	ทำพิธีมิสซา	โบสถ์
พิธีฉลองพระแม่	กันยายน	แห่พระแม่รอบหมู่บ้าน เลี้ยงอาหาร	โบสถ์และลานหน้า โบสถ์
พิธีฉลองโบสถ์เซนต์ ฟรังซิสเซเวียร์	ต้นเดือนธันวาคม	ทำพิธีทางศาสนา เลี้ยงอาหาร	โบสถ์และลานหน้า โบสถ์
วันคริสต์มาส	24 - 25 ธันวาคม	เล่นเกมส์ แสดงละคร รำลึกถึงพระเยซูเจ้า จับของขวัญ	โบสถ์และลานหน้า โบสถ์ ถนนหน้าสุสานวัด คอนเซ็ปชัน
งานศพ	-	สวดภาวนาและทำพิธี ศพ	โบสถ์และลานหน้า โบสถ์
งานแต่งงาน	-	สวดภาวนาและทำพิธี	โบสถ์และศาลา

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านนูนสามเสน กรุงเทพมหานคร
 แผนที่ 5.13 เกรนและพื้นผิวในชุมชน

สัญลักษณ์

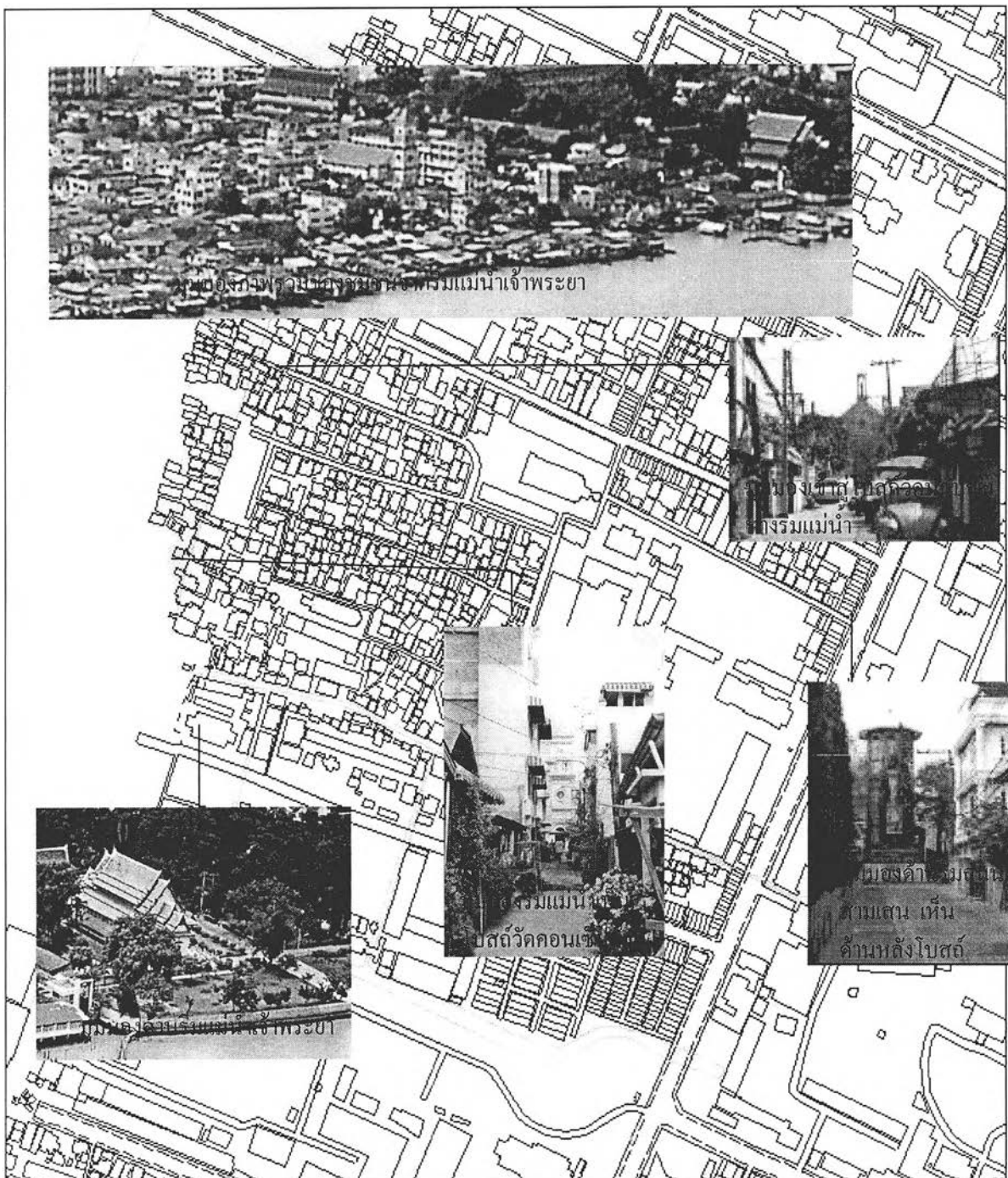
▭ เกรนละเอียด

▨ เกรนหยาบ

นางสาวกฤษณา ชมภูหอม
 สาขาการวางผังเมือง
 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

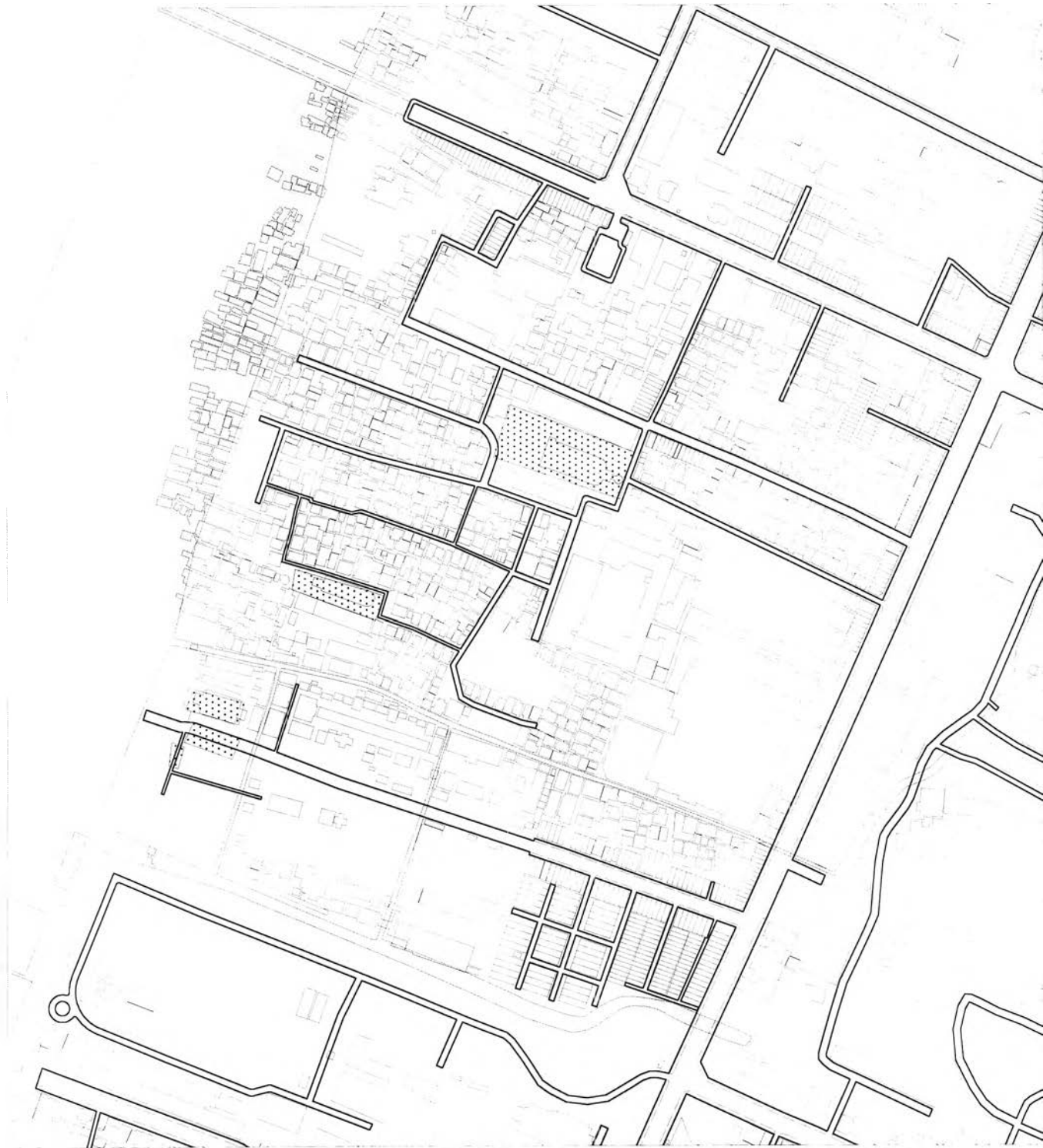

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านฉนวนสามเสน กรุงเทพมหานคร
แผนที่ 5.14 มุมมองจากทางเข้าสู่ชุมชน

นางสาวกฤษณา วัฒนธอม
สาขาการวางผังเมือง
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านฉนวนสามเสน กรุงเทพมหานคร
 แผนที่ 5.15 พื้นที่หลักที่ใช้ทำกิจกรรมในรอบปี

สัญลักษณ์

..... พื้นที่หลักที่ใช้ทำกิจกรรม

นางสาวกฤษณา ชมภูหอม
 สาขาการวางผังเมือง
 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.1.2.2 กิจกรรมในชีวิตประจำวัน

กิจกรรมในชีวิตประจำวันของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสน สามารถพิจารณาได้ใน 2 ด้าน คือ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ และกิจกรรมทางสังคม

1. กิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ชุมชนวัดราชา

คนดั้งเดิมภายในชุมชนส่วนใหญ่จะรับจ้างทั่วไป รับราชการ และค้าขายในลักษณะของร้านขายอาหารริมถนน ร้านค้าแผงลอย ทำให้พื้นที่บนทางเดินเท้าริมฝั่งถนนสามเสน 9 ไม่สามารถใช้เดินทางได้อย่างสะดวก บางครั้งเด็กนักเรียนและคนในชุมชนจึงต้องเดินที่ริมถนนแทน

ส่วนใหญ่คนกลุ่มใหม่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนจะประกอบอาชีพค้าขาย ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยเป็นการเช่าอาคารพาณิชย์ริมถนนสามเสน 9 ต่อจากเจ้าของเดิมเพื่อเปิดเป็นร้านต่างๆ เช่น ร้านขายอาหาร ร้านตัดเย็บเสื้อผ้า ร้านขายของชำ เป็นต้น และยังทำงานในบริษัทหรือรับราชการในบริเวณใกล้เคียงชุมชน เดินทางไปทำงานโดยใช้รถยนต์ส่วนตัว

กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนวัดราชาจะเริ่มคึกคักในช่วงเย็นประมาณ 16.00 น เพราะมีนักเรียนโรงเรียนวัดราชาธิวาสและนักศึกษาจากสถาบันราชภัฏสวนสุนันทาตลอดจนคนทำงานจากพื้นที่ใกล้เคียงเป็นจำนวนมากเข้ามารับประทานอาหารในพื้นที่ (แผนที่ 5.16)

ภาพที่ 5.10 กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนวัดราชา

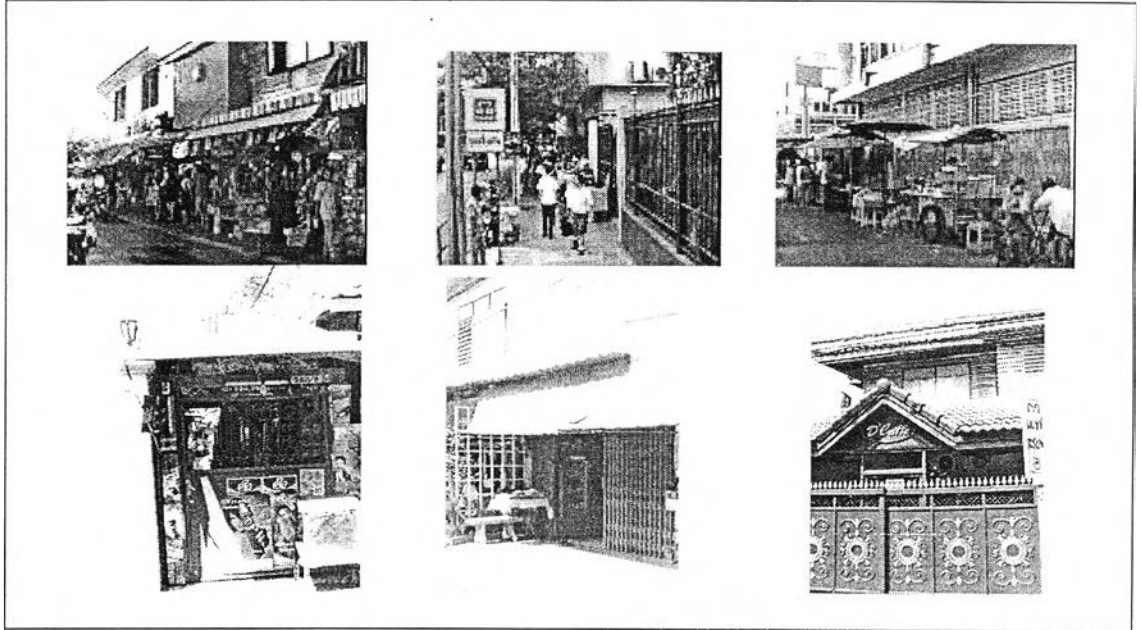
ชุมชนบ้านญวนสามเสน

กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนอยู่ในลักษณะของรถเข็นและแผงลอยขายขนม และบ้านริมถนนซึ่งใช้ชั้นล่างเปิดเป็นร้านค้า ส่วนใหญ่ชาวบ้านที่นำของมาขายจะอาศัยอยู่ในชุมชน โดยพื้นที่เกิดกิจกรรมส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณด้านหน้าและด้านข้างโรงเรียน แบ่งเป็น 3 พื้นที่ ได้แก่ 1) บริเวณด้านหน้าโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์และโรงเรียนโยนออฟอาร์ค ช่วงเวลาตั้งแต่ 10.00 น. พื้นที่ถนนหน้าโรงเรียนโยนออฟอาร์คจะใช้เป็นที่ตั้งร้านค้า หลังจากช่วงเวลา 15.00 น. รถเข็นเหล่านี้ต้องย้ายจากบริเวณหน้าโรงเรียนโยนออฟอาร์คไปตั้งร้านขายที่บริเวณแยกตึกคูเปาจนถึงเวลา 17.00 น. จึงสามารถนำร้านกลับมาขายหน้าโรงเรียนโยนออฟอาร์คตามเดิมได้ เพราะต้องใช้พื้นที่สำหรับการจราจร 2) บริเวณถนนข้างโรงเรียนโยนออฟอาร์คพาณิชย์การมีร้านค้าแผงลอยและรถเข็นจำนวนมากตั้งอยู่ริมสองฝั่งถนน ตั้งแต่ช่วงเวลา 9.00 น.-17.00 น. และบริเวณนี้ในช่วงเวลา 06.00น.-09.30 น. ยังใช้เป็นที่ตลาดเช้าขายอาหารสดของชุมชนด้วยซึ่งจะมีพ่อค้าและแม่ค้าจำนวนมากจากพื้นที่ใกล้เคียง เช่น บางกะปิ บางพลัด เป็นต้น นำของสดและข้าวของต่างๆ มาขายให้แก่ชาวบ้านญวนสามเสน และชาวกลุ่มศาลเจ้า 3) คือช่วงบริเวณจากป้ายรถโดยสารประจำทางจนถึงริมทางเดินเท้าหน้าโรงเรียนเซนต์คาเบรียลและหน้าร้านค้าริมถนนสามเสน พื้นที่เหล่านี้ช่วงเวลาประมาณ 15.30 น.-17.00 น. จะมีนักเรียนและผู้ปกครองที่เป็นกลุ่มขนาดใหญ่จากพื้นที่ภายนอกเข้ามาเลือกซื้อของกันอย่างคึกคักมาก แต่การขายของบริเวณถนนข้างโรงเรียนโยนออฟอาร์คพาณิชย์การจะคึกคักน้อยกว่าเพราะเป็นพื้นที่ห่างจากตัวโรงเรียนและไม่ใช่วางผ่านของกลุ่มเด็กนักเรียน

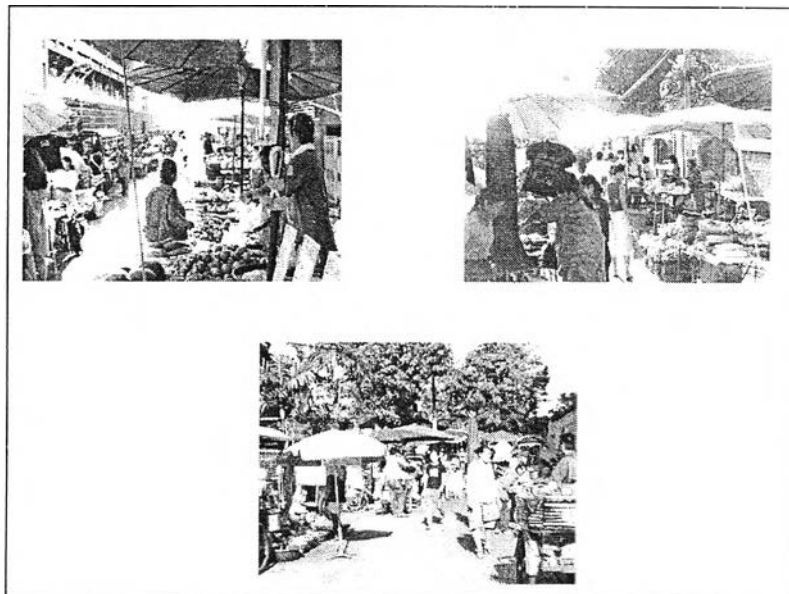
นอกจากนี้กิจกรรมทางการเศรษฐกิจของชุมชนบ้านญวนสามเสน พบว่ามีการดัดแปลงใช้ชั้นล่างของบ้านพักอาศัยเป็นร้านค้า เช่น ร้านขายอาหาร ร้านขายเครื่องดื่ม เป็นต้น ส่วนใหญ่บ้านเหล่านี้จะตั้งอยู่ริมถนนทางเดินเท้าและถนนหลักภายในชุมชน จากการสำรวจพบว่าบ้านอยู่อาศัยริมถนนซอยสามเสน 13 และถนนซอยไทรยศ ใช้ชั้นล่างของบ้านอยู่อาศัยเป็นร้านค้ามากที่สุด ส่วนพื้นที่ต้นซอยสามเสน 13 จะเป็นลักษณะของอาคารพาณิชย์สูง 4-5 ชั้น

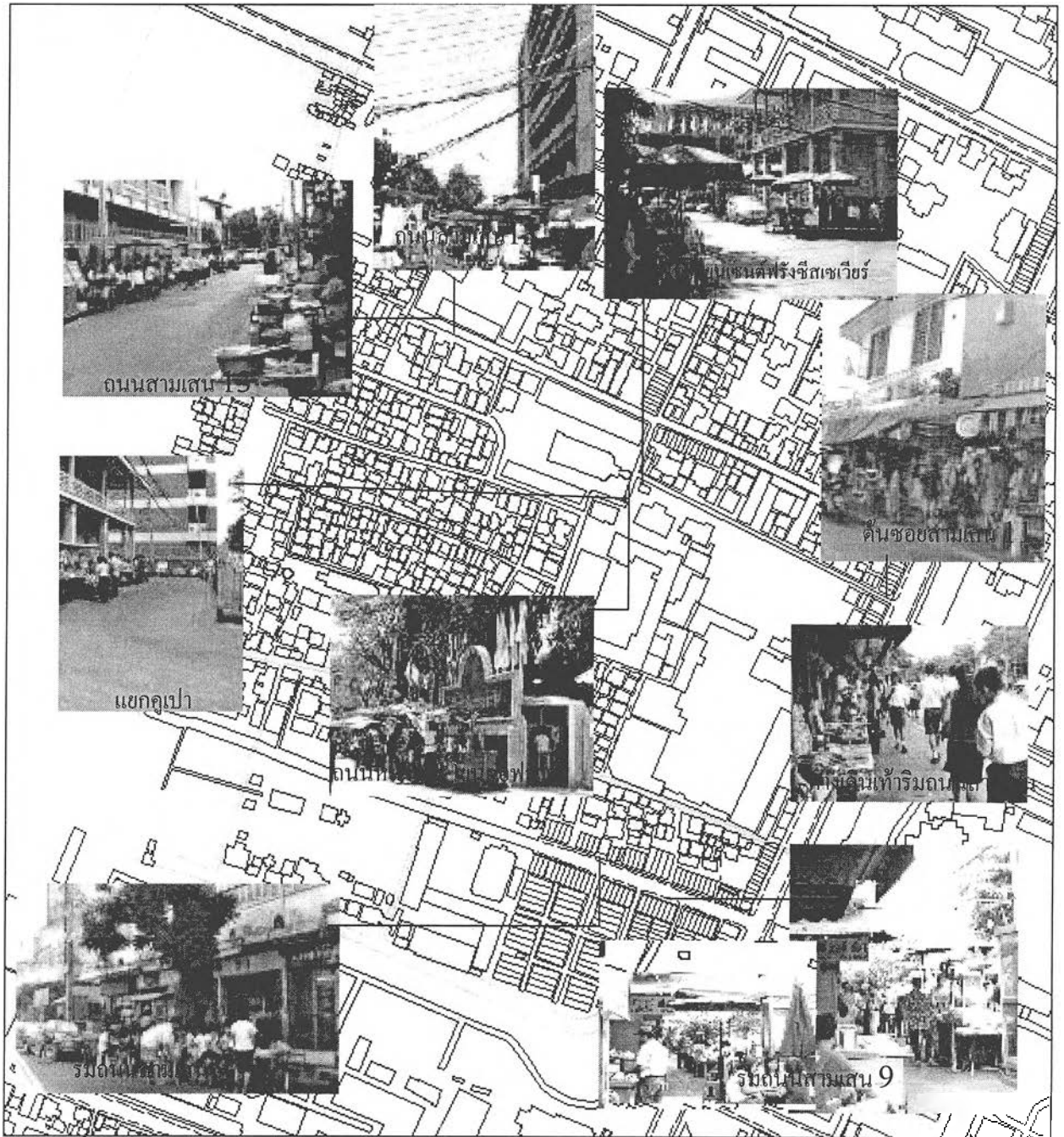
ส่วนวันอาทิตย์ในบริเวณด้านหน้าโบสถ์วัดคอนเซ็ปชันและโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์จะมีรถเข็นขายขนมมาตั้งร้าน ช่วงเวลาประมาณ 9.00 น. แต่เป็นจำนวนไม่มากนัก ร้านค้าเหล่านี้จะขายของให้แก่คนในชุมชนและคนภายนอกที่เข้ามาประกอบพิธีมิสซาที่โบสถ์ กลุ่มคนที่เข้ามาใช้บริการจากรถเข็นขายอาหารและร้านค้าของชุมชน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มของนักเรียนและผู้ปกครองของโรงเรียนที่ตั้งอยู่ภายในชุมชน (แผนที่ 5.16)

ภาพที่ 5.11 กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านญวนสามเสน

ภาพที่ 5.12 ตลาดเช้าที่ถนนข้างโรงเรียนโยนออฟอาร์คพาณิชยการ

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสน กรุงเทพมหานคร
แผนที่ 5.16 พื้นที่ทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

นางสาวศุภฉมา ชมดูหอม
สาขาการวางผังเมือง
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

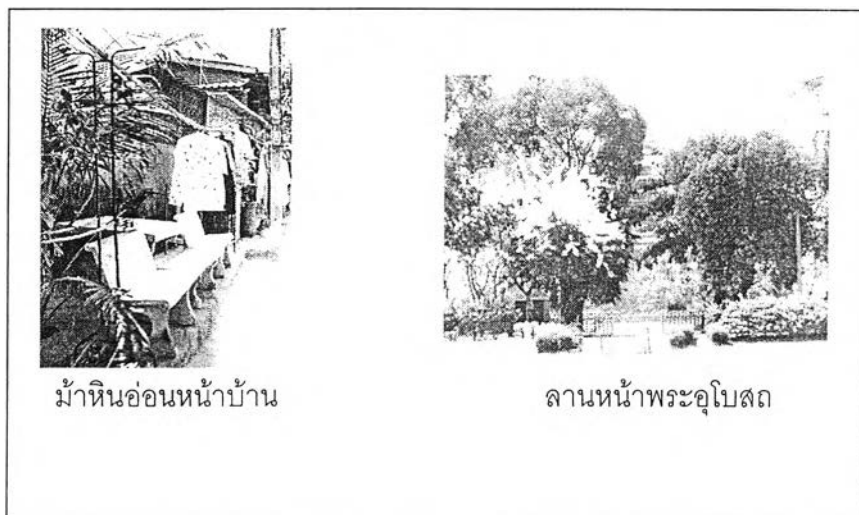
2. กิจกรรมทางสังคม

ชุมชนวัดราชา

กลุ่มผู้ใหญ่ดั้งเดิมเดิมในชุมชนจะอาศัยม้าหินอ่อนหน้าบ้านและร้านอาหารริมถนนเป็นที่พบปะพูดคุยกันในเวลารว่างและช่วงเย็นเวลาประมาณ 17.00 น. ส่วนคนกลุ่มใหม่ในชุมชนเป็นครอบครัวเดียวอยู่ในลักษณะของสังคมเมืองมากขึ้น โดยกลุ่มนี้ไม่ได้นั่งพบปะพูดคุยกับคนในพื้นที่ และไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของภายในชุมชน คนกลุ่มใหม่ในบ้านทาว์นเฮาส์ภายหลังจากเลิกงานจะพักผ่อนอยู่ภายในบ้านพักอาศัยของตนเองเท่านั้น ส่วนผู้ที่อาศัยในอาคารพาณิชย์ต้องค้าขายที่ร้านจนถึงช่วงค่ำจึงทำให้ไม่มีเวลาทำกิจกรรมอื่นๆ ภายในชุมชน

คนในชุมชนมักไม่เข้าไปนั่งเล่นที่สวนหย่อมและที่นั่งเล่นริมน้ำของทางวัดราชาธิวาสในวันธรรมดาและวันหยุดเวลาประมาณ 17.00 น. นั้น พื้นที่นันทนาการของคนภายในชุมชนจะใช้รอบพระอุโบสถเป็นที่วิ่งออกกำลังกาย เด็กในชุมชนนิยมใช้ลานหินหน้าพระอุโบสถเป็นที่เล่นฟุตบอลและลานปูนด้านข้างศาลาการเปรียญใช้เป็นพื้นที่เล่นตระกร้อ ส่วนเด็กกลุ่มใหม่จะใช้พื้นที่หน้าทาว์นเฮาส์สำหรับเล่นกีฬา เช่น แบดมินตัน ฟุตบอล เป็นต้น จำนวนคนที่มาออกกำลังกายมีไม่มากนักเพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่นิยมใช้พื้นที่ในเขตท้าวาสกรีเป็นที่ออกกำลังกายแทนเพราะอยู่ใกล้กับชุมชนและมีพื้นที่เป็นบริเวณกว้าง (แผนที่ 5.17)

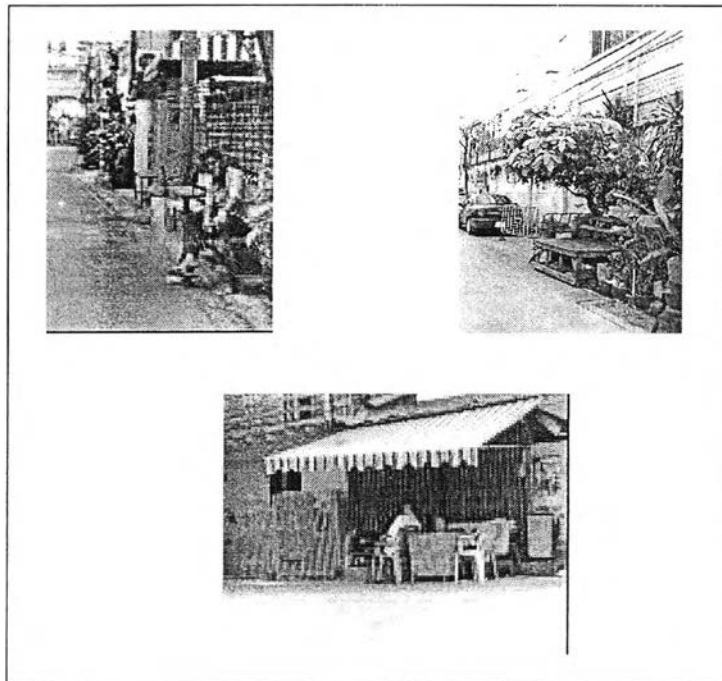
ภาพที่ 5.13 พื้นที่ทำกิจกรรมทางสังคมของชุมชนวัดราชา

ชุมชนบ้านญวนสามเสน

ภายในชุมชนมีพื้นที่ว่างสาธารณะอยู่อย่างจำกัดและมีบ้านเรือนตั้งอยู่อย่างหนาแน่น ชาวบ้านจึงนั่งเล่นที่เก้าอี้ยาวหน้าบ้านตนเอง ซึ่งบ้านแต่ละหลังอยู่ติดกัน มีรั้วต่ำ ทำให้สามารถพูดคุยกันได้ง่ายขึ้น และยังใช้ร้านค้าเป็นที่นั่งพบปะพูดคุยกันอีกด้วย นอกจากนี้เก้าอี้ยาวที่หน้าสุสานวัดคอนเซ็ปชัญและศาลาท่าน้ำหน้าโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัญยังใช้เป็นพื้นที่เพื่อนั่งพบปะพูดคุยกันของกลุ่มบ้านละแวกโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัญอีกด้วย ส่วนกลุ่มบ้านละแวกโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ส่วนใหญ่ใช้ร้านค้าเป็นสถานที่พบปะพูดคุยกัน จากการสังเกตพบว่าการนำเก้าอี้มาวางไว้ที่หน้าบ้านเพื่อนั่งเล่นพบในกลุ่มบ้านบริเวณโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัญมากกว่ากลุ่มบ้านบริเวณโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ แสดงให้เห็นถึงลักษณะทางสังคมของกลุ่มบ้านบริเวณโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัญที่ยังคงให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการมีปฏิสัมพันธ์กันของคนภายในชุมชน

ภาพที่ 5.14 การใช้เก้าอี้ยาววางหน้าบ้านเพื่อเป็นที่พักผ่อนของชุมชนบ้านญวนสามเสน

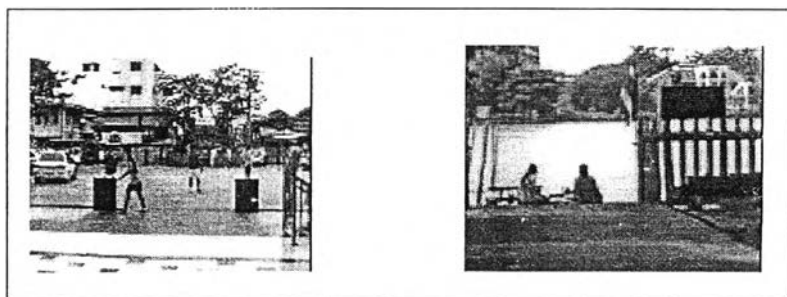
ภาพที่ 5.15 ศาลาทำน้่าน้ำโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัน

ในวันธรรมดากลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนหลังจากเสร็จสิ้นภาระกิจประจำวันในช่วงเวลาประมาณ 17.00 น. จะมานั่งพบปะพูดคุยกันในพื้นที่ดังกล่าว ผู้สูงอายุจะนั่งเล่นที่น้่าน้ำของตนอยู่เสมอ ส่วนเด็กๆ ในชุมชนจะเล่นกีฬาในช่วงเย็นที่ลานหน้าโบสถ์นักบุญฟรังซิสเซเวียร์ ในวันหยุดช่วงเย็นเวลาประมาณ 16.00 น. กลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนจะมานั่งคุยกันที่ร้านค้าหรือบริเวณหน้าบ้านของตนและเด็กในชุมชนจะเล่นกีฬาที่ลานหน้าโบสถ์วัดเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ในช่วงเวลาประมาณ 17.00 น. กล่าวได้ว่าคนภายในชุมชนบ้านญวนสามเสนมีปฏิสัมพันธ์กันอยู่เสมอ

คนในชุมชนบ้านญวนสามเสนยังคงไปโบสถ์ในวันอาทิตย์เพื่อร่วมทำพิธีมิสซาและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์อย่างเคร่งครัด ช่วงเวลาที่มีการประกอบพิธีมิสซา ได้แก่ เวลา 6.00 น. 8.00 น. 10.00 น. และ 17.00 น. คนในชุมชนนิยมจะเข้าร่วมพิธีมิสซาที่โบสถ์ในช่วงประมาณ 10.00 น ส่วนคนภายนอกนิยมเข้าร่วมพิธีมิสซาในช่วงเย็นประมาณ 17.00 น. (แผนที่ 5.17)

ภาพที่ 5.16 กิจกรรมทางสังคมของชุมชน

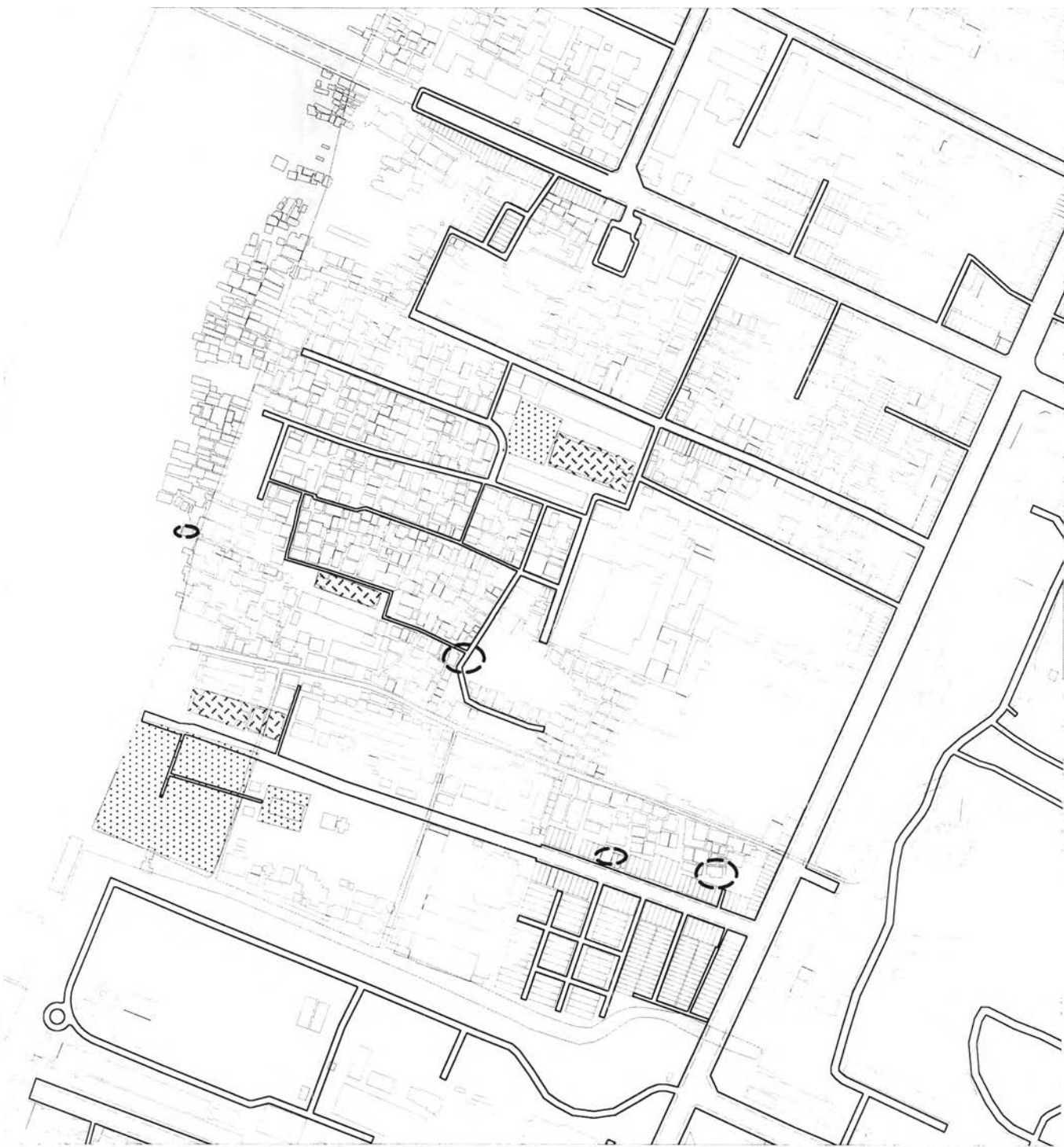

ตารางที่ 5.3 สรุประบบกิจกรรมประจำวันของชุมชนวัดราชา

ช่วงวัย	กิจกรรม	สถานที่ทำกิจกรรม	ช่วงวัน	ช่วงเวลา
เด็ก	เรียนหนังสือ	ร.ร.ในและนอกชุมชน	จันทร์-ศุกร์	8.00-15.30
	เล่นกีฬา	ลานหน้าพระอุโบสถ	ทุกวัน	17.00-18.00
ผู้ใหญ่	ทำงาน	ในและนอกชุมชน	จันทร์-อาทิตย์	9.00-17.00
	จ่ายตลาด	ตลาดเทเวศร์	ทุกวัน	6.00-8.00, 15.00-17.00
	พบปะพูดคุย	ร้านค้าริมถนน เก้าอี้หน้าบ้าน	ทุกวัน	17.00-19.00
	ออกกำลังกาย	รอบพระอุโบสถ	ทุกวัน	17.00-18.00
คนสูงอายุ	อยู่บ้าน	ในชุมชน	ทุกวัน	-
	จ่ายตลาด	ตลาดเทเวศร์	ทุกวัน	6.00-9.00, 11.00-13.00, 15.00-17.00
	พบปะพูดคุย	ร้านอาหารริมถนน เก้าอี้หน้า บ้าน	ทุกวัน	15.00-17.00

ตารางที่ 5.4 แสดงระบบกิจกรรมประจำวันของชุมชนบ้านญวนสามเสน

ช่วงวัย	กิจกรรม	สถานที่ทำกิจกรรม	ช่วงวัน	เวลา
เด็ก	เรียนหนังสือ	ร.ร.ในและนอกชุมชน	จันทร์-ศุกร์	8.00-15.30
	เล่นกีฬา	ลานหน้าโบสถ์เซนต์ฟรังฯ	ทุกวัน	17.00-18.00 7.00-8.00,10.00
	ร่วมมิสซา	โบสถ์	อาทิตย์	16.00
ผู้ใหญ่	ทำงาน	ในและนอกชุมชน	จันทร์-อาทิตย์	9.00-17.00
	จ่ายตลาด	ตลาดเช้าที่ถนนช้าง ร.ร.โยนออฟอาร์คพาณิชยกรรม ตลาดเทวราช	ทุกวัน	6.00-10.00,15.00- 17.00
	พบปะพูดคุย	แก้อื้อหน้าบ้าน,แก้อื้อหน้าสุสาน คอนเซ็ปชัน ร้านค้าริมถนน	ทุกวัน	16.00-18.00
	ร่วมมิสซา	โบสถ์	อาทิตย์	10.00,17.00
คนสูงอายุ	อยู่บ้าน	ในชุมชน	ทุกวัน	-
	จ่ายตลาด	ตลาดเช้าถนนช้าง ร.ร.โยนออฟ อาร์คพาณิชยกรรม ตลาดเทวราช	ทุกวัน	6.00-10.00
	นั่งพบปะพูดคุย	แก้อื้อหน้าบ้าน,แก้อื้อหน้าสุสาน คอนเซ็ปชัน	ทุกวัน	16.00-18.00
	ร่วมมิสซา	โบสถ์	อาทิตย์	10.00,17.00

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสน กรุงเทพมหานคร

แผนที่ 5.17 พื้นที่หลักที่ใช้ทำกิจกรรมทางสังคม
สัญลักษณ์

 พื้นที่ส่วนรวมที่ใช้พบปะพูดคุยร่วมกัน

 พื้นที่ใช้เล่นกีฬา

 พื้นที่หลักใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

นางสาวกฤษณา ชมภูหอม
สาขาการวางผังเมือง
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุประบบกิจกรรมในชีวิตประจำวัน

ชุมชนวัดราชาในช่วงวันจันทร์ถึงวันเสาร์ตั้งแต่เวลา 17.00 น. คนทำงานและนักศึกษาจาก

สถาบันราชภัฏเป็นจำนวนมากจะเข้ามารับประทานอาหารเช้าที่ร้านอาหารริมสองฝั่งถนนซอยสามเสน 9 ส่วนเด็กในชุมชนจะใช้พื้นที่ลานหน้าพระอุโบสถเป็นพื้นที่สำหรับเล่นกีฬาและออกกำลังกาย

วัดและคนภายในชุมชนมีกิจกรรมร่วมกันค่อนข้างน้อย เพราะส่วนใหญ่ไม่ใช่คนดั้งเดิมในพื้นที่ จึงทำให้ไม่มีความผูกพันกับวัดเท่าที่ควร เมื่อเทียบกับในชุมชนบ้านญวนสามเสน

ชุมชนบ้านญวนสามเสน ในช่วงวันจันทร์-เสาร์ ตั้งแต่ 15.30 –18.30 น. บริเวณถนนด้านหน้าของโรงเรียนเป็นพื้นที่เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากที่สุด เนื่องจากเป็นเวลาเลิกเรียนมีนักเรียนและผู้ปกครองเป็นจำนวนมากมาจับจ่ายซื้อของในพื้นที่ดังกล่าว การค้าขายจะอยู่ในลักษณะของรถเข็นและแผงลอยขายอาหาร ส่วนในวันอาทิตย์นั้นคนในชุมชนและคนภายนอกจะไปประกอบพิธีมิสซาที่โบสถ์ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ เป็นลักษณะของกิจกรรมทางสังคม โดยโบสถ์จัดได้ว่าเป็นพื้นที่เกิดกิจกรรมมากที่สุด ทำให้เกิดความผูกพันกันระหว่างโบสถ์และคนภายในชุมชนอย่างเหนียวแน่น

5.1.2.3 กิจกรรมกับรูปแบบการใช้พื้นที่ในชุมชน

จากการศึกษากิจกรรมทางเศรษฐกิจและกิจกรรมทางสังคมภายในชุมชน พบว่าพื้นที่สำคัญที่ใช้ประกอบกิจกรรมต่างๆ ของแต่ละชุมชนเป็นดังนี้

พื้นที่สำคัญในชุมชนวัดราชา

พื้นที่ในบริเวณวัดราชาธิวาส

พื้นที่ในบริเวณวัดใช้เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นหลัก โดยศาลาลัมพารจะเป็นอาคารที่มีกลุ่มคนจากภายนอกมาทำกิจกรรมมากที่สุด ศาลานี้อยู่ด้านหลังศาลาการเปรียญและผู้ที่เข้ามาที่วัดจะเป็นกลุ่มคนจากภายนอกซึ่งมีฐานะค่อนข้างดีมาทำบุญในช่วงวันหยุดหรือวันสำคัญทางพุทธศาสนา คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของทางวัดน้อยกว่า

สำหรับพื้นที่โล่งขนาดใหญ่ของวัดที่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นบริเวณที่มีทัศนียภาพสวยงามและเงียบสงบมากจึงมีคนในชุมชนส่วนหนึ่งและคนภายนอกเข้ามานั่งเล่นในช่วงเย็นแต่มีจำนวนไม่มากนัก ส่วนใหญ่คนในชุมชนจะใช้พื้นที่รอบพระอุโบสถและลานหน้าพระอุโบสถของวัดเป็นที่เล่นกีฬา ออกกำลังกายทุกวันในช่วงประมาณ 17.00 น. ในขณะที่เดียวกันลานหน้าพระอุโบสถนี้ยังใช้เป็นพื้นที่จอดรถยนต์ของคนที่มาติดต่อที่วัดด้วย ทำให้เกิดความไม่เหมาะสมในการใช้พื้นที่ดังกล่าว เกิดเป็นการซ้อนทับของกิจกรรมขึ้นและการเตะฟุตบอลที่ลานด้านหน้าของพระอุโบสถซึ่งเป็นอาคารที่มีคุณค่าอาจทำให้อาคารได้รับความเสียหายได้

พื้นที่สำคัญในชุมชนบ้านญวนสามเสน

พื้นที่รอบโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัญและโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์

พื้นที่นี้เป็นพื้นที่ศูนย์กลางของชุมชนในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านกิจกรรมทางศาสนา ทางเศรษฐกิจและทางสังคม โดยลานหน้าโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัญจะให้เป็นที่ตั้งกิจกรรมในวันเฉลิมฉลองวัดและโอกาสต่างๆ รอบๆ ตัวโบสถ์นี้ยังใช้เป็นพื้นที่จอดรถยนต์ของผู้ที่มาเข้าร่วมพิธีมิสซาด้วย สำหรับลานหน้าโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ใช้เป็นที่ตั้งกิจกรรมของทางวัด เช่น ปีใหม่ วันคริสต์มาส ส่วนในช่วงเช้าวันอาทิตย์พื้นที่นี้ยังใช้เป็นที่ตั้งของรถเข็น แผงลอยขายอาหารให้แก่คนที่เข้ามาประกอบพิธีมิสซาที่โบสถ์ ในช่วงเย็นของทุกวันเด็กในชุมชนจะใช้เป็นพื้นที่นี้สำหรับเล่นกีฬา เช่น ตะเฑาะบอล สเก็ตบอร์ด เป็นต้น สำหรับถนนด้านหน้าโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์และหน้าโรงเรียนโยนออฟอาร์คในช่วงวันจันทร์ถึงวันเสาร์เป็นพื้นที่เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากเพราะมีกลุ่มนักเรียนกับผู้ปกครองที่เป็นกลุ่มจากภายนอกพื้นที่เข้ามาซื้ออาหารเครื่องใช้จากร้านค้าและรถเข็นขายอาหารของคนในชุมชนตลอดจนเข้ามารับส่งนักเรียน

5.1.3 ลักษณะทางสังคม

5.1.3.1 โครงสร้างประชากร จากข้อมูลจำนวนประชากรในแขวงวชิระพยาบาลสามารถนำมาคำนวณแนวโน้มของจำนวนประชากรในแขวงได้ตามตารางที่ 5.5 ดังนี้

ตารางที่ 5.5 การคาดการณ์จำนวนประชากรแขวงวชิระพยาบาลโดยวิธีแบบจำลองเชิงเส้นตรง

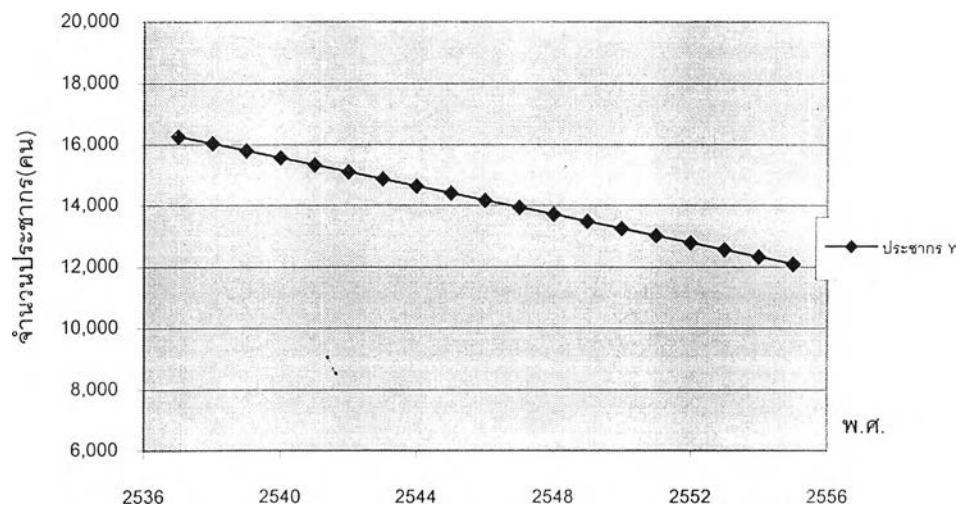
พ.ศ.	ประชากร Y	Index X	X ²	XY
2537	16,274	-4	16	65,096
2538	16,012	-3	9	48,036
2539	15,864	-2	4	31,728
2540	15,571	-1	1	15,571
2541	15,272	0	0	0
2542	14,998	1	1	14,998
2543	15,179	2	4	30,358
2544	14,521	3	9	43,563
2545	14,386	4	16	57,544
total	138,077		60	13,968

พ.ศ.	Index X	ประชากร Y
2537	-4	16,273
2538	-3	16,040
2539	-2	15,807
2540	-1	15,575
2541	0	15,342
2542	1	15,109
2543	2	14,876
2544	3	14,643
2545	4	14,411
2546	5	14,178

พ.ศ.	Index X	ประชากร Y
2547	6	13,945
2548	7	13,712
2549	8	13,479
2550	9	13,247
2551	10	13,014
2552	11	12,781
2553	12	12,548
2554	13	12,315
2555	14	12,083

การคาดการณ์จำนวนประชากร ปี 2537-2555 ของแขวงวชิระพยาบาลใช้วิธีแบบจำลองเชิงเส้นตรงเพราะการเพิ่มประชากรในอดีตแต่ละช่วงเวลาค่อนข้างคงที่ ตามสูตร $Y=a+bX$ โดยที่ค่า a เป็น 15341.89 และค่า b เป็น -232.80 พบว่าในช่วง 10 ปีข้างหน้าประชากรในแขวงวชิระพยาบาลมีแนวโน้มลดลงจำนวนลงเรื่อยๆ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 5.1

แผนภูมิ 5.1 แสดงคาดการณ์จำนวนประชากรในแขวงวชิระพยาบาล พ.ศ.2537 – พ.ศ.2555

จากการสัมภาษณ์คุณทองเยาว์ โทณานนท์ ประธานคณะกรรมการชุมชนวัดราชา และคุณน้ำทิพย์ พันผา เลขานุการคณะกรรมการชุมชนวัดราชาซึ่งเป็นคนในพื้นที่ทำให้ทราบว่าคนดั้งเดิมในชุมชนวัดราชามีแนวโน้มย้ายออกสูงขึ้นไปเรื่อยๆ แต่ประชากรแฝงที่เข้ามาอยู่ในชุมชนในลักษณะการเช่าอาคารพาณิชย์ต่อจากจากเจ้าของเดิมมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มประชากรของแขวงวชิระพยาบาล ส่วนภายในบ้านญวนสามเสนนั้นจากการสัมภาษณ์คุณพ่อสุรสิทธิ์ ชุ่มศรีพันธ์ุ ซึ่งเป็นคุณพ่อเจ้าวัดนักบุญฝรั่งเศสเซเวียร์ และคุณจำเริญ บัวศรี ซึ่งเป็นคนในพื้นที่ ทำให้ทราบว่าจำนวนประชากรในชุมชนบ้านญวนสามเสนมีเพิ่มขึ้น แต่อยู่ในลักษณะของประชากรแฝงที่เข้ามาเช่าหอพักเพื่อรับจ้างทั่วไป ประชากรกลุ่มนี้เป็นกลุ่มเล็กๆ ที่มีจำนวนไม่มากนัก และจะนับถือศาสนาพุทธ คนดั้งเดิมในชุมชนไม่มีแนวโน้มการย้ายออก เพราะเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่มาตั้งแต่บรรพบุรุษ ส่วนในบริเวณกลุ่มบ้านริมแม่น้ำเจ้าพระยาจำนวนประชากรไม่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น แต่เป็นการย้ายอาณาเขตจากบริเวณหน้าโบสถ์วัดคอนเซ็ปชันมาเป็นเกาะกลุ่มอยู่หน้าโบสถ์วัดนักบุญฝรั่งเศสเซเวียร์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาจากภาพถ่ายทางอากาศใน พ.ศ. 2530 และ พ.ศ.2544 พบว่าช่วง พ.ศ.2530 กลุ่มบ้านจะอยู่ที่บริเวณหน้าโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัน ต่อมาใน ช่วง พ.ศ.2544 กลุ่มบ้านได้ขยายอาณาเขตมาจนถึงบริเวณหน้าโบสถ์วัดเซนต์ฝรั่งเศสเซเวียร์และมีการเกาะกลุ่มกันของบ้านเรือนมากขึ้นด้วย

5.1.3.2 โครงสร้างทางสังคม

ชุมชนวัดราชา

ชุมชนวัดราชามีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนชาววัดราชาโดยเขตดุสิต ดำรงตำแหน่งวาระละ 2 ปี มีคณะกรรมการ 7 คน คณะกรรมการชุดนี้มาจากการหย่อนบัตรเลือกตั้งของคนในชุมชน ประธานคณะกรรมการชุมชนเป็นคนในพื้นที่แต่ได้ย้ายออกไปแล้ว แต่เลขานุการของชุมชนเป็นคนในพื้นที่และยังคงอยู่ในชุมชน ที่ทำการของชุมชนวัดราชาได้ใช้บ้านพักอาศัยของเลขานุการสำหรับการติดต่อและประสานงานต่างๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

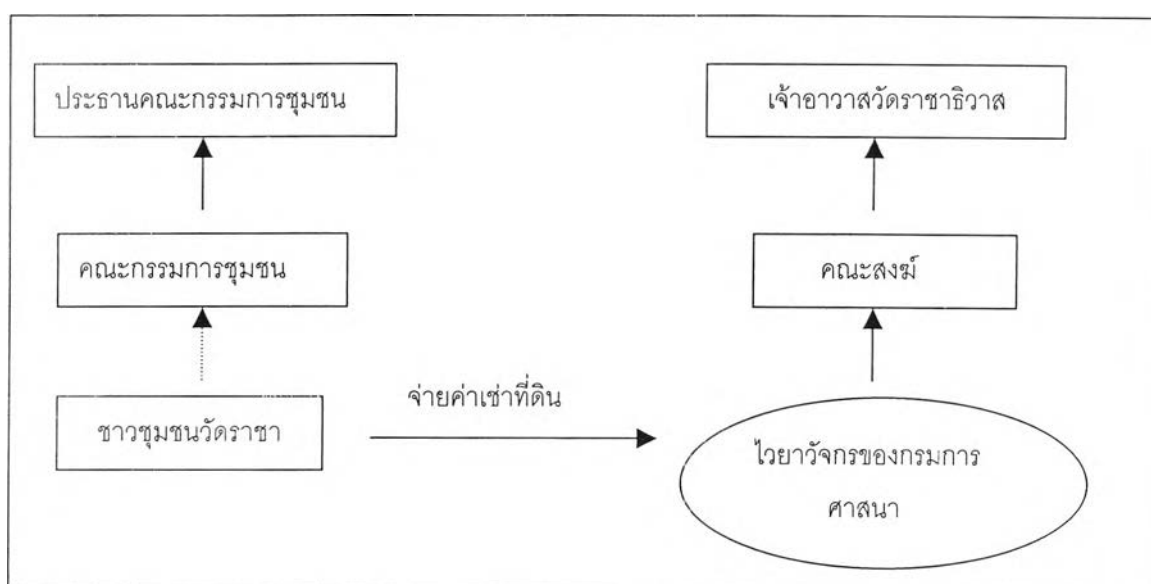
องค์กรอื่นในชุมชน คือ คณะกรรมการกองทุนของชุมชนวัดราชาและขอयर่วมจัดตั้ง 3 คณะกรรมการชุดนี้ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งของคนในชุมชนแต่เป็นการเสนอชื่อให้ทางเขตแต่งตั้ง มีกรรมการทั้งสิ้น 15 คน ดำรงตำแหน่งวาระละ 2 ปี มีสมาชิกของกองทุนทั้งสิ้น 35 คน ทำให้การดำเนินงานของกองทุนไม่เกิดประสิทธิภาพต่อคนในชุมชนอย่างเต็มที่ เพราะคณะกรรมการไม่ได้มาจากการเลือกตั้งของคนในชุมชนและเป็นการร่วมทำงานกันกับคนในพื้นที่อื่นด้วย

ส่วนการเก็บค่าเช่าที่ของวัด เป็นของกรมการศาสนาเป็นผู้จัดการดูแลผลประโยชน์ โดยมีไวยาวัจกรที่ไม่ใช่คนในพื้นที่เป็นคนเก็บค่าเช่าที่ดิน รายได้จากการเก็บค่าเช่าดังกล่าว เมื่อวัดต้องการเงินก็ให้ทำเสนอขอของบประมาณจากกรมการศาสนา

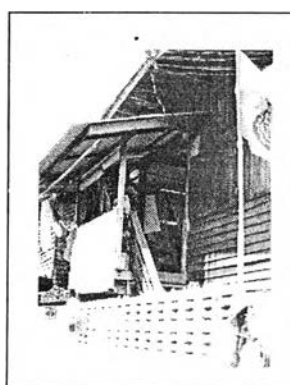

คนในชุมชนไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กันนักเพราะคนกลุ่มดั้งเดิมที่อาศัยต่อจากบรรพบุรุษลดน้อยลงเรื่อยๆ แต่คนกลุ่มนี้ยังคงรู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ส่วนคนกลุ่มใหม่ที่เข้ามาในพื้นที่เป็นการเช่าตึกแถวต่อจากเจ้าของเดิมเพื่อประกอบการค้าเท่านั้น ไม่ได้ร่วมทำกิจกรรมกับคนภายในชุมชน ทำให้ไม่มีความผูกพันกับพื้นที่และขาดปฏิสัมพันธ์กลุ่มคนดั้งเดิมในชุมชน

แผนภูมิ 5.2 รูปแบบโครงสร้างทางสังคมของชุมชนวัดราชา

ภาพที่ 5.17 ที่ทำการของชุมชนวัดราชา

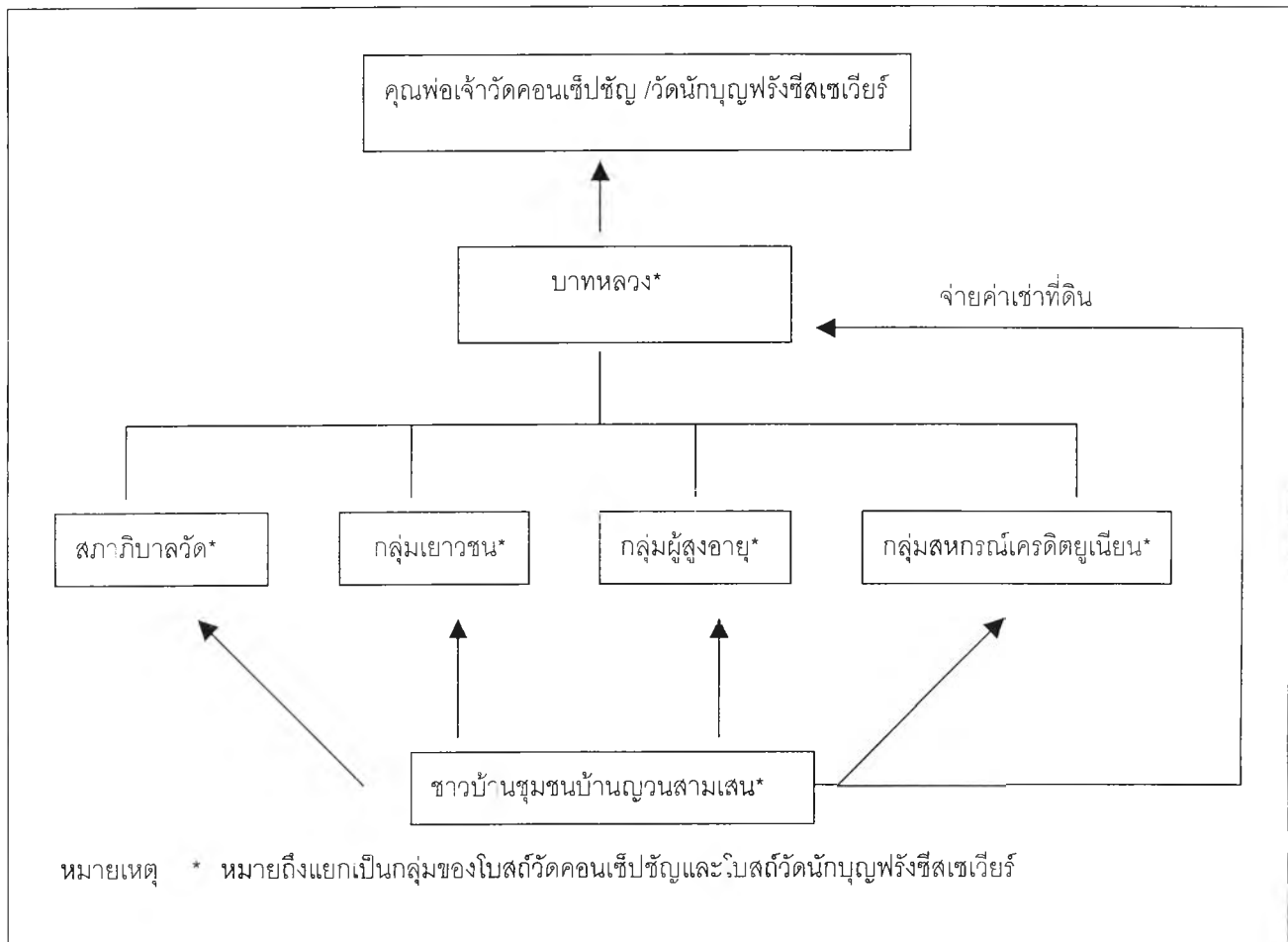
ชุมชนบ้านฉนวนสามเสน

การดูแลชาวบ้านและพื้นที่ของชุมชนเป็นหน้าที่ของพ่อเจ้าวัดและสภาภิบาลวัด ซึ่งในพื้นที่มีสภาภิบาลวัดอยู่ 2 แห่ง ได้แก่ สภาภิบาลวัดคอนเซ็ปชันและวัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ สภาภิบาลวัดนี้เป็นการเลือกตั้งมาจากคนภายในชุมชน ทำหน้าที่ช่วยกิจการต่างๆ ของพ่อเจ้าวัดอันเกี่ยวกับการพัฒนาต่างๆ ภายในชุมชน นอกจากนี้ก็การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมของชาวบ้านเพื่อร่วมทำ

กิจกรรมกับทางวัดโดยเน้นเป็นกิจกรรมทางคริสต์ศาสนามีกลุ่มพลมารี กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคณะนักขับร้อง และกลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียน

วัดจะเป็นผู้เก็บค่าเช่าที่ดินจากชาวบ้านโดยตรง นำเงินที่ได้มาใช้ในการโอกาสสำคัญต่างๆ ของภายในพื้นที่ตลอดจนพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งค่าเช่าที่ดินจะเก็บเป็นรายปี โดยชาวบ้านจะเป็นผู้นำมาจ่ายที่วัดเอง

แผนภูมิที่ 5.3 รูปแบบโครงสร้างทางสังคมของชุมชนบ้านญวนสามเสน

ภาพที่ 5.18 ที่ทำการของโบสถ์ภายในชุมชนบ้านญวนสามเสน

ที่ทำการโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์

ที่ทำการโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัน

5.1.3.3 ลักษณะทางสังคม สามารถแบ่งการศึกษาลักษณะทางสังคมได้เป็น ความสัมพันธ์ระหว่างคนภายในชุมชนเอง ระหว่างชุมชนกับวัด และระหว่างชุมชนกับแม่น้ำลำคลอง

ความสัมพันธ์ภายในชุมชน

ชุมชนวัดราชา

ชุมชนวัดราชามีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนวัดราชา ดำรงตำแหน่งวาระละ 2 ปี และคนในชุมชนได้หย่อนบัตรเลือกตั้งคณะกรรมการชุดนี้ด้วย มีที่ทำการชุมชนวัดราชาอยู่ในพื้นที่ เพื่อให้คนในชุมชนสามารถติดต่อได้ โดยคนดั้งเดิมภายในชุมชนให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมและยังรู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีเพราะอยู่มาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพค้าขายและรับจ้างทั่วไป

ส่วนบ้านทาวน์เฮาส์เป็นการเข้ามาอาศัยของกลุ่มคนภายนอกพื้นที่ และมีฐานะค่อนข้างดี ยังไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของชุมชนวัดราชา ส่วนใหญ่ทำงานบริษัทและรับราชการ ทำให้ไม่ค่อยมีเวลาอยู่ในพื้นที่มากนัก จึงไม่มีความคุ้นเคยกับคนในชุมชน

อาคารพาณิชย์ริมถนนเป็นลักษณะของการเช่าอาคารต่อจากเจ้าของเดิม โดยเจ้าของเดิมต้องจ่ายค่าเช่าห้องให้ไวยาวัจกรของทางวัด ดังนั้นกลุ่มคนที่เข้ามาอยู่จึงเป็นคนภายนอกเข้ามาอยู่เพื่อทำการค้า จากการสัมภาษณ์พบว่าส่วนใหญ่เข้ามาอยู่ได้ประมาณ 8-10 ปี เท่านั้น และไม่มี ความคุ้นเคยกับคนในพื้นที่ด้วย

สามารถกล่าวได้ว่าคนดั้งเดิมภายในชุมชนยังคงมีความสนิทสนมและคุ้นเคยกัน ทำกิจกรรมร่วมกันในโอกาสต่างๆ มีการพบปะพูดคุยกันในช่วงเย็นและช่วงวันหยุด แต่ผู้อาศัยกลุ่มใหม่ในบ้านทาวน์เฮาส์และอาคารพาณิชย์มีลักษณะความเป็นปัจเจกชน ตามลักษณะของสังคมเมืองหลวง ส่วนใหญ่จะอยู่ภายในบริเวณบ้านของตนเองเท่านั้นและไม่เข้าร่วมทำกิจกรรมกับชุมชน

ชุมชนบ้านญวนสามเสน

ชุมชนยังเป็นสังคมคริสต์ที่มีความเข้มแข็ง คนในชุมชนยังรู้จักกันเป็นอย่างดีเพราะอาศัยในพื้นที่มาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษและร่วมกันทำกิจกรรมอยู่เสมอ ความสัมพันธ์ของชุมชนมีความคุ้นเคยกันมากจะเห็นได้จากเมื่อมีคนแปลกหน้าเข้าสู่ชุมชน คนในชุมชนจะสามารถรู้ได้ทันทีว่าเป็นคนจากพื้นที่อื่น ส่วนคนที่ย้ายออกจากชุมชนไปแล้วก็ยังกลับมาช่วยประกอบพิธีมิสซาและเข้าร่วมทำกิจกรรมในโอกาสต่างๆ อยู่เสมอ เช่น พิธีเฉลิมฉลองโบสถ์ วันคริสต์มาส เป็นต้น

คนภายนอกที่เข้ามาอาศัยภายในชุมชนมีจำนวนไม่มากนัก อาศัยอยู่ในลักษณะของการเช่าบ้านและเช่าหอพักในพื้นที่ ส่วนใหญ่กลุ่มนี้จะนับถือศาสนาพุทธจึงทำให้ไม่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชน

บริเวณบ้านเรือนแต่ละหลังยังคงตกแต่งบ้าน โดยใช้กระถางต้นไม้มาวางหน้าบ้านอย่างสวยงาม ไม่ต้องเกรงว่าจะสูญหาย และมีรั้วต่ำ แสดงให้เห็นถึงความปลอดภัยภายในชุมชน นอกจากนี้แต่ละบ้านยังรักษาความสะอาดทั้งอาณาเขตบ้านและบริเวณนอกรั้วหน้าบ้านของตนเอง ทำให้ชุมชนมีความสะอาดและเป็นระเบียบซึ่งนับเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชุมชน

ภาพที่ 5.19 การใช้กระถางต้นไม้วางหน้าบ้านในชุมชนบ้านญวนสามเสน

ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน

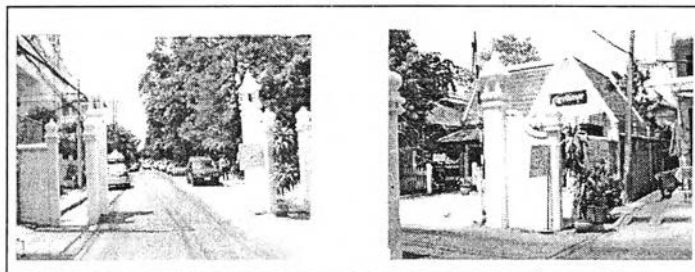
ชุมชนวัดราชา

จากการสัมภาษณ์เจ้าคุณพระกิตติ วรปัญญา ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาส ทำให้ทราบว่าเดิมช่วงเข้ามิตคนในชุมชนวัดราชาจะนิยมออกมาตักบาตรพระภิกษุกันค่อนข้างหนาตา แต่ต่อมาจำนวนคนที่มารอตักบาตรลดน้อยลง เนื่องจากสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะของสังคมเมืองมากขึ้นและกลุ่มคนดั้งเดิมย้ายออกไปจากพื้นที่เพิ่มขึ้น คนกลุ่มใหม่เข้ามาเพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของตนภายในพื้นที่นั้นเท่านั้น

จากการสัมภาษณ์คุณน้ำทิพย์ พันผา และคุณภูวนารถ มะลิแก้วซึ่งเป็นคนในพื้นที่ตลอดจนข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่าคนภายในชุมชนวัดราชาไม่มีความสัมพันธ์กับวัดเท่าที่ควร ประกอบด้วยเหตุผล ประการแรก คือวัดราชาเป็นวัดหลวง การบูรณะวัดเป็นของทางราชการ ชาวบ้านในชุมชนไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว จึงทำให้ไม่เกิดความผูกพันกับวัดเท่าที่ควร ประการที่สอง ลักษณะของวัดราชาธิวาสที่เป็นวัดอรัญวาสี ทางวัดเองยังคงต้องการรักษาความสงบเรียบร้อยเหมือนในอดีต จึงไม่มีนโยบายจัดงานพิธีรื่นเริงต่างๆ ภายในวัด โดยถ้าจะจัดงานจะเป็นการดำเนินการของทางชุมชนวัดราชาเอง ทำให้กิจกรรมร่วมกันระหว่างชุมชนกับวัดมีค่อนข้างน้อย และประการสุดท้าย ทำเลที่ตั้งของชุมชนวัดราชาและที่ตั้งของอาณาเขตวัดราชาธิวาส พื้นที่ทั้งสองแยกสัดส่วนออกจากกันและมีกำแพงปูนกั้นแบ่งเขตกันอย่างชัดเจน จึงทำให้มีช่องว่างระหว่างคนภายในชุมชนกับวัดราชาธิวาสเพิ่มมากขึ้น

จากลักษณะดังกล่าวจึงทำให้คนในชุมชนไม่มีความผูกพันกับวัดเท่าที่ควร อยู่ในลักษณะแบ่งแยกออกจากกัน ซึ่งต่างกับในบ้านญวนสามเสนที่ชุมชนกับโบสถ์มีความผูกพันกันมาก

ภาพที่ 5.20 กำแพงปูนกั้นอาณาเขตวัดราชาธิวาสกับชุมชน

ภาพที่ 5.21 สภาพพื้นที่โดยรวมของวัดราชาธิวาส

ชุมชนบ้านญวนสามเสน

โบสถ์ทั้งสองโบสถ์นับเป็นศูนย์กลางของชุมชน คนในชุมชนประกอบพิธีมิสซาที่โบสถ์อย่างสม่ำเสมอ และร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ที่โบสถ์ในโอกาสสำคัญต่างๆ เช่น วันคริสต์มาส พิธีเฉลิมฉลองวัด เป็นต้น โดยกิจกรรมส่วนใหญ่จะใช้ลานหน้าโบสถ์เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรม รวมไปถึงพิธีแต่งงาน หรืองานศพก็ใช้ตัวโบสถ์ในการทำพิธี จะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของคนในชุมชนจะมีความสัมพันธ์กับโบสถ์มาก ทำให้คนในชุมชนกับโบสถ์มีความผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง

ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับแม่น้ำ ลำคลอง

คนในชุมชนสมัยก่อนจะมีความผูกพันกับลำคลองมาก เพราะใช้น้ำจากลำคลองและแม่น้ำในการดำรงชีวิตประจำวัน และมีเรือพายขายของเป็นจำนวนมาก มีคูต่อเรืออยู่ริมฝั่งคลองตลอดจนการสัญจรในขณะนั้นใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก แต่ปัจจุบันคลองในชุมชนวัดราชาเป็นเพียงคลองระบายน้ำและเมื่อถนนมีความสำคัญมากขึ้น การสัญจรใช้รถยนต์เป็นหลัก คลองในชุมชนบ้านญวนสามเสนจึงถูกเปลี่ยนเป็นถนนคอนกรีตแทน คนในชุมชนจึงไม่มีความผูกพันกับลำคลองเหมือนในอดีต

แต่กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในบ้านไม้บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาของชุมชนบ้านญวนสามเสน ยังคงมีความผูกพันกับแม่น้ำ เพราะยังใช้แม่น้ำสำหรับการประกอบอาชีพ เช่น การประดาน้ำหาของเก่า การจับปลาขาย เป็นต้น

นอกจากนี้ภายในชุมชนวัดราชา คลองท่อซึ่งเป็นคลองที่กว้างและติดกับถนนใหญ่ คนภายในชุมชนและคนที่เดินผ่านไปมาจึงสามารถทิ้งขยะลงลำคลองได้โดยง่าย ทำให้คลองมีขยะและสิ่งปฏิกูลมาก มีสภาพเน่าเหม็น

5.1.3.4 วิถีชีวิตของคนในชุมชน

วิถีชีวิตของคนภายในชุมชนวัดราชานั้น ช่วงเช้าเด็กในชุมชน จะไปเรียนหนังสือทั้งในและนอกชุมชน ผู้ใหญ่จะออกไปทำงานทั้งในและนอกพื้นที่เช่นกัน เมื่อเลิกงานจะกลับมาพักผ่อนภายในบ้านเรือนของตนเอง ส่วนกลุ่มเดิมของพื้นที่จะใช้ร้านค้า แก้วอ้นหน้าบ้านเป็นที่นั่งพูดคุยกันในชุมชน เด็กและผู้ใหญ่บางส่วนจะไปเล่นกีฬาที่ลานหินหน้าพระอุโบสถและวิ่งออกกำลังกายที่รอบพระอุโบสถหรือใช้พื้นที่ในเขตท่าวาสุกรีเป็นพื้นที่นันทนาการ

สำหรับวิถีชีวิตของคนภายในชุมชนบ้านญวนสามเสนจะคล้ายกับชาววัดราชา กล่าวคือ เด็กจะเรียนหนังสือภายในและภายนอกชุมชน ผู้ใหญ่จะทำงานทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ แต่เมื่อเลิกจากงานแล้วจะพบชาวบ้านออกมานั่งเล่นพบปะพูดคุยเป็นกลุ่มๆ ที่แก้วอ้นหรือร้าน

ค้าของพื้นที่ มากกว่าในชุมชนวัดราชา ส่วนเด็กๆ จะเล่นกีฬาที่ลานหน้าโบสถ์วัดนักบุญฝรั่งเศส-เวียร์ ส่วนกลุ่มผู้ใหญ่มักจะออกกำลังกายที่เขตท่าวาสุกรีในช่วงวันหยุด

5.1.3.5 กลุ่มอาชีพของคนภายในชุมชน

อาชีพหลักของชาวชุมชนวัดราชามีอาชีพค้าขายในลักษณะการตั้งร้านค้าริมถนน และประกอบการค้าที่อาคารพาณิชย์ริมถนนสามเสน 9 นอกจากนั้นทำงานบริษัท รับราชการ รับจ้างทั่วไป ส่วนภายในชุมชนบ้านญวนสามเสน ชาวบ้านประกอบอาชีพเหมือนกับชาวชุมชนวัดราชา โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลักในลักษณะของการใช้บ้านพักอาศัยเป็นร้านค้าและร้านแผงลอยริมถนน และทำงานบริษัท รับราชการ รับจ้างทั่วไป

กลุ่มชาวบ้านริมแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างประดาน้ำหาของเก่า ทำการประมง จับสัตว์น้ำมาขาย และค้าขายในลักษณะของรถเข็นและแผงลอยขายอาหารที่ด้านหน้าของโรงเรียนภายในชุมชน

5.2. รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มย่อยในพื้นที่

จากการศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบันของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสนทั้งในด้านลักษณะทางกายภาพ ระบบกิจกรรมและลักษณะทางสังคมภายในชุมชน ทำให้พบว่าภายในชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสนนั้น ประกอบไปด้วยชุมชนย่อยๆ ภายในพื้นที่ ซึ่งแบ่งตามลักษณะทางสังคมภายในพื้นที่ ได้ดังนี้

1. กลุ่มดั้งเดิมของวัดราชา
2. กลุ่มใหม่ของวัดราชา
3. กลุ่มหมู่บ้านเขมร
4. กลุ่มหมู่บ้านญวน
5. กลุ่มบ้านริมน้ำ

1. กลุ่มดั้งเดิมของวัดราชา

รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

ชุมชนนี้เป็นย่านพักอาศัยดั้งเดิมของพื้นที่ เป็นกลุ่มบ้านไม้ชั้นถึงสองชั้นมีประมาณ 40 หลังคาเรือน ภายในรั้วเดียวกันอาจมีสองถึงสามหลังคาเรือน กลุ่มบ้านนี้ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ธรณีสงฆ์ โดยเสียค่าเช่าที่ดินให้แก่ไวยาวัจกรในตารางวาละ 3 บาทต่อเดือน

สภาพของบ้านส่วนใหญ่อยู่ในสภาพที่ทรุดโทรม บางแห่งก็ถูกปล่อยให้ทิ้งร้างไว้ เนื่องจากเจ้าของเดิมย้ายออกไปจากพื้นที่ ภายในพื้นที่ไม่พบที่ว่างสาธารณะเพราะบ้านแต่ละหลังอยู่ติดกันมาก นอกจากนี้ยังพบที่ทำการของชุมชนวัดราชาอยู่ภายในพื้นที่นี้ด้วย

เส้นทางสัญจรเพื่อเข้าสู่ตัวบ้านเป็นตรอกพื้นคอนกรีตเล็กๆ ใช้ช่องว่างระหว่างอาคารพาณิชย์ซึ่งอยู่ด้านหน้าของชุมชน ตรอกมีความกว้างประมาณ 1 เมตร และมีทั้งหมด 4 ตรอก ใช้ชื่อตรอกว่าซอย 1, ซอย 2, ซอย 3 และ ซอย 4 โดยนับซอย 1 จากต้นซอยสามเสน 9

ภาพที่ 5.22 ตรอกทางเดินเข้าพื้นที่ของกลุ่ม

อาชีพส่วนใหญ่ของคนในกลุ่มนี้จะค้าขายในลักษณะของร้านแผงลอยขายอาหารตามสั่งและรถเข็นขายขนมที่ริมถนนสามเสน 9 เช่น ร้านขายปาท่องโก๋ ร้านขายขนมรังผึ้ง เป็นต้น รายได้จึงไม่แน่นอน ทำให้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่ดีนัก กลุ่มผู้บริโภคเป็นคนในชุมชนวัดราชาเอง กลุ่มนักเรียนและนักศึกษา ตลอดจนกลุ่มคนทำงานในพื้นที่ใกล้เคียง

ภายในกลุ่มมีการรวมกลุ่มทางสังคม ได้แก่ กลุ่มชุมชนวัดราชา กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มมีการแจ้งข่าวสารให้ภายในชุมชนทราบ โดยการติดประกาศที่ทางเดินหน้าซอย 1 และซอย 2 ส่วนกิจกรรมในรอบปี ส่วนใหญ่คนภายในกลุ่มนี้จะจัดกันขึ้นเอง เช่น ประเพณีลอยกระทง งานวันพ่อแห่งชาติ เป็นต้น พื้นที่ใช้ทำกิจกรรมใช้พื้นที่ภายในวัดราชาธิวาสและริมถนนสามเสน 9

วิถีชีวิตของคนในกลุ่มนี้ ช่วงเช้ามีผู้ใหญ่และผู้สูงอายุมารอตักบาตรที่หน้าบ้าน และช่วงเช้าจนถึงเย็นจะทำกิจกรรมส่วนตัวและประกอบอาชีพภายในชุมชน ในช่วงเย็นประมาณ 17.00 น. หลังจากเสร็จสิ้นภาระกิจคนในชุมชนซึ่งมีความรู้จักและคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีจะมานั่งพบปะพูดคุยกันที่บริเวณม้านหินอ่อนหน้าบ้านหรือร้านค้าในชุมชน บางกลุ่มจะไปเล่นกีฬาที่ลานหินหน้าพระอุโบสถภายในวัดราชาธิวาสแต่มีเป็นจำนวนน้อย ส่วนใหญ่จะไปออกกำลังกายที่ท่าวาสุกีซึ่งอยู่ใกล้กับพื้นที่ คนในกลุ่มนิยมไปทำบุญที่วัดเทวราชกุญชรที่อยู่ทางด้านใต้ของชุมชน

คนภายนอกมักไม่ได้เดินเข้ามาในพื้นที่ จึงทำให้สามารถทราบได้ทันทีว่าเป็นคนจากที่อื่นเข้ามาภายในชุมชน และคนในกลุ่มนี้จะมีปฏิสัมพันธ์กันเฉพาะในกลุ่มชุมชนของตนเองเท่านั้น

ศักยภาพของกลุ่ม

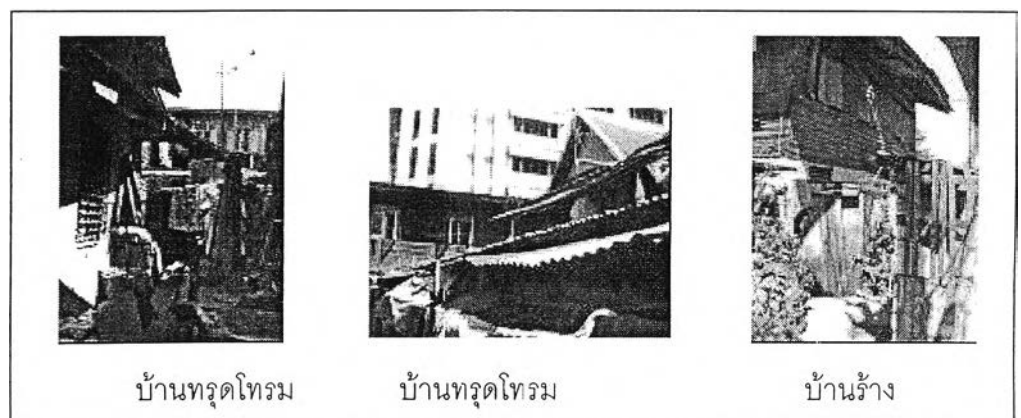
1. พื้นที่ของกลุ่มยังคงใช้เป็นพื้นที่อยู่อาศัย นับเป็นกิจกรรมและบทบาทดั้งเดิมของพื้นที่ยังคงมีปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ด้วย
2. ภายในกลุ่มยังมีความรู้จักและคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี มีความสามัคคี คอยช่วยเหลือ

กันทำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มอยู่เสมอ

ปัญหาภายในชุมชน

1. ปัญหาด้านกายภาพของบ้านอยู่อาศัย เพราะบ้านส่วนใหญ่มีสภาพที่ทรุดโทรม บางหลังก็ถูกปล่อยทิ้งร้าง เนื่องจากเจ้าของเดิมย้ายออกไปจากพื้นที่และไม่ได้กลับมาดูแลบ้านอีก
2. ปัญหาการย้ายออกจากพื้นที่ของคนในชุมชน เพราะได้ที่อยู่ใหม่หรือประกอบอาชีพที่อื่นจึงเกิดการย้ายที่อยู่อาศัย
3. ปัญหาด้านฐานะทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนเพราะส่วนใหญ่คนในชุมชนไม่มีงานประจำ ทำให้มีรายได้ที่ไม่แน่นอน

ภาพที่ 5.23 สภาพบ้านของกลุ่ม

บ้านทรุดโทรม

บ้านทรุดโทรม

บ้านร้าง

แนวโน้มภายในกลุ่ม

1. สภาพทางกายภาพของบ้านเรือนชุมชนมีแนวโน้มเสื่อมลงอย่างเห็นได้ชัด เพราะชาวบ้านไม่มีเงินทุนที่จะนำมาซ่อมแซมบ้านเรือนของตนเอง ประกอบกับการเก็บค่าเช่าที่ดินไม่ได้ถูกนำมาใช้พัฒนาภายในที่โดยตรง และผู้ที่ย้ายออกไปแล้วปล่อยให้กลายเป็นบ้านร้าง
2. ด้านเศรษฐกิจของผู้อยู่อาศัยมีแนวโน้มที่ดีขึ้น เพราะมีกองทุนหมู่บ้านคอยช่วยเหลือด้านการเงินของคนในชุมชน
3. ด้านสังคมของชุมชนมีแนวโน้มเสื่อมลง เพราะถึงแม้คนในชุมชนจะรู้จักและคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี แต่ยังพบการย้ายออกจากพื้นที่บ่อยๆ และผู้ที่ย้ายออกไปแล้วจะไม่ได้กลับมาร่วมกิจกรรมของทางพื้นที่อีก

2. กลุ่มใหม่ของวัดราชา

รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

กลุ่มย่อยนี้เป็นกลุ่มของผู้ที่พักอาศัยในบ้านทาว์นเฮาส์ 3 ชั้นและในอาคารพาณิชย์ที่มีความสูง 4-5 ชั้น กลุ่มนี้เป็นคนกลุ่มใหม่เข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่เฉลี่ยแล้วประมาณ 8 ปี เข้ามาเพื่อประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจและทำงานในพื้นที่ใกล้เคียง เป็นการเช่าอาคารต่อจากเจ้าของเดิม โดยเสียค่าเช่าให้แก่เจ้าของเดิมเฉลี่ยห้องละประมาณ 8,000 – 9,000 บาทต่อเดือน และเจ้าของเดิมเสียค่าเช่าให้แก่ทางวัดประมาณห้องละ 250 บาทต่อเดือน

ภายในกลุ่มไม่พบที่ว่างสาธารณะเลย เพราะเป็นอาคารตึกแถวตั้งอยู่ติดๆ กัน เส้นทางสัญจรภายในชุมชนใช้ถนนสามเสน 9 ซึ่งเป็นถนนคอนกรีตที่มีขนาดกว้างมาก โดยถนนเส้นนี้ใช้เป็นี่จอดรถยนต์ของภายในชุมชนด้วย และถนนหน้าบ้านทาว์นเฮาส์เป็นถนนกว้างซึ่งรถยนต์สามารถเข้าถึงได้ตลอดเส้นทาง

อาชีพของผู้อาศัยในอาคารพาณิชย์จะประกอบอาชีพค้าขาย ในลักษณะของร้านขายอาหาร ร้านตัดผม ร้านตัดเสื้อผ้า เป็นต้น ส่วนผู้อาศัยในบ้านทาว์นเฮาส์เป็นกลุ่มที่รับราชการ และทำงานบริษัทในพื้นที่ใกล้เคียง

ภายในกลุ่มย่อยนี้ไม่มีการรวมกลุ่มทางสังคมและไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มดั้งเดิมของชุมชนวัดราชาด้วย เพราะส่วนใหญ่ใช้เวลาไปกับการประกอบอาชีพของตนเอง

วิถีชีวิตของคนในกลุ่มนี้ช่วงเช้าจนถึงเย็นจะประกอบอาชีพทั้งภายในและภายนอกชุมชน เมื่อเลิกงานแล้วจะพักผ่อนอยู่ภายในบ้านเรือนของตนเอง เป็นลักษณะของสังคมเมืองมากขึ้น คนภายในกลุ่มเองไม่มีความคุ้นเคยหรือรู้จักกัน ส่วนช่วงเย็นวันหยุดคนในกลุ่มจะไปออกกำลังกายที่ท่าवासกรี

พื้นที่ของกลุ่มเป็นลักษณะของพื้นที่เปิด ทำให้มีคนจากภายนอกเข้ามาเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นคนที่เข้ามาใช้บริการจากร้านค้าในชุมชน จึงทำให้ไม่สามารถทราบได้ทันทีว่าเป็นคนจากที่อื่นเข้ามาในพื้นที่

ศักยภาพของกลุ่ม

1. ด้านการเข้าถึง เพราะสามารถใช้ถนนสามเลน 9 เข้าถึงตัวชุมชนได้อย่างสะดวกและมีรถโดยสารประจำทางผ่านพื้นที่ของชุมชนด้วย

ปัญหาภายในกลุ่ม

1. ปัญหาด้านการใช้พื้นที่ริมถนนสามเลน 9 เป็นที่ค้าขายอาหารริมถนน ใช้พื้นที่สำหรับตั้งโต๊ะและเก้าอี้ ทำให้เกิดการกีดขวางเส้นทางเดินเท้า

2. ปัญหาด้านสังคมภายในชุมชน เพราะคนในกลุ่มนี้เป็นคนกลุ่มใหม่ที่ไม่ได้เข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและไม่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันด้วย

แนวโน้มภายในกลุ่ม

1. สภาพทางกายภาพของชุมชนมีแนวโน้มที่ดีขึ้นเพราะผู้อยู่อาศัยมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี จึงสามารถปรับปรุงและดูแลที่พักอาศัยของตนเองให้อยู่ในสภาพที่ดีได้อยู่เสมอ

2. สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนมีแนวโน้มที่ดีขึ้นเพราะคนในชุมชนมีงานประจำ ทำให้มีรายได้ที่แน่นอน ส่วนการค้าขายสามารถทำรายได้ให้กับครอบครัวได้ดี

3. สภาพทางสังคมมีแนวโน้มเสื่อมลง เนื่องจากคนในชุมชนเป็นคนกลุ่มใหม่ที่เช่าอาคารต่อจากเจ้าของเดิมเพื่อประกอบอาชีพของตนเท่านั้น ไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และไม่ได้ร่วมทำกิจกรรมของชุมชนด้วย

3. กลุ่มหมู่บ้านเขมร

รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

กลุ่มหมู่บ้านเขมรเดิมนี้เป็นย่านพักอาศัยที่มีอาณาเขตตั้งแตริมคลองวัดราชาไปจนถึงขอบถนนข้างโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ ภายในพื้นที่ประกอบด้วยโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัน โบสถ์เก่าวัดน้อย ศาลาแม่พระนฤมลทิน โรงเรียนวัดคอนเซ็ปชัน สุสานวัดคอนเซ็ปชัน และกลุ่มบ้านเรือนส่วนใหญ่ที่มีความสูงไม่เกิน 2 ชั้น บ้านส่วนใหญ่มีอาณาเขตน้อย ตั้งอยู่ติดๆ กัน มี

รั้วขนาดต่ำกันขอบเขตบ้านแต่ละหลังอย่างชัดเจน บ้านในชุมชนต้องเสียค่าเช่าที่ดินให้แก่โบสถ์ วัดคอนเซ็ปชันด้วย

อาคารที่มีความสำคัญของชุมชน ได้แก่ โบสถ์วัดคอนเซ็ปชันซึ่งเป็นอาคารขนาดใหญ่ของพื้นที่มีอายุ 300 กว่าปี มีความสวยงามด้วยสถาปัตยกรรมแบบยุโรป และกลุ่มบ้านโบราณที่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาและริมคลองวัดราชาธิวาส ส่วนอาคารขนาดใหญ่ที่สูงไม่เกิน 5 ชั้น ในชุมชน ได้แก่ โบสถ์วัดคอนเซ็ปชัน และอาคารโรงเรียนวัดคอนเซ็ปชัน

โรงเรียนวัดคอนเซ็ปชันเป็นโรงเรียนที่มีขนาดเล็กมีจำนวนนักเรียนประมาณ 200 คนเท่านั้น นักเรียนส่วนใหญ่เป็นเด็กภายในชุมชน ค่าใช้จ่ายของโรงเรียนไม่สูงมาก บางครั้งโรงเรียนก็ไม่เก็บค่าเล่าเรียนกับนักเรียนที่มีปัญหาทางด้านการเงินด้วย

ที่ว่างสาธารณะภายในชุมชนพบเฉพาะลานโล่งหน้าโบสถ์วัดคอนเซ็ปชันเท่านั้น พื้นที่นี้ยังใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของผู้ที่เข้ามาประกอบพิธีมิสซาที่โบสถ์ด้วย เส้นทางสัญจรภายในพื้นที่ที่เป็นถนนคอนกรีตที่รถยนต์สามารถเข้าถึงได้ เว้นแต่ถนนที่เลยด้านหน้าโบสถ์ไปทางด้านอาณาเขตวัดราชาธิวาสต้องใช้การเดินเท้าแทน เพราะเป็นถนนที่แคบลง ทางเดินเท้าของพื้นที่ที่เป็นถนนที่เชื่อมถึงถนนใหญ่ในชุมชนด้วย ภายในหมู่บ้านเขมรนี้ไม่พบระบบประปาหัวสีแดงภายในพื้นที่เลย มีเพียงที่ดับเพลิงแบบหัวฉีดติดไว้ที่หน้าบ้านเท่านั้น

อาชีพของคนในกลุ่มจะมีทั้งทำงานบริษัท ค่าขาย รับจ้างทั่วไป แต่จะอาชีพค้าขายเป็นหลักในลักษณะของร้านอาหารและรถเข็นขายอาหารภายในพื้นที่ โดยร้านอาหารจะใช้ชั้นล่างของบ้านเป็นร้านค้า ซึ่งบ้านเหล่านี้จะตั้งอยู่ริมถนน ส่วนรถเข็นขายอาหาร ได้แก่ รถเข็นขายลูกชิ้นปิ้ง รถเข็นขายไก่ย่าง เป็นต้น รถเข็นเหล่านี้ส่วนใหญ่จะอยู่ทางด้านหน้าและด้านหลังของโบสถ์

กิจกรรมของภายในกลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมของทางศาสนา เช่น วันคริสต์มาส วันฉลองวัด เป็นต้น พื้นที่หลักที่ใช้ทำกิจกรรม ได้แก่ ถนนหน้าสุสานวัดคอนเซ็ปชัน และลานหน้าโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัน แต่ส่วนใหญ่จะใช้ถนนหน้าสุสานเป็นที่ทำกิจกรรม ภายในพื้นที่ยังมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ ด้วย ได้แก่ กลุ่มสภาภิบาลวัด กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียน ส่วนกิจกรรมทางเศรษฐกิจในหมู่บ้านเขมรไม่ค่อยคึกคักเท่าในหมู่บ้านญวน เพราะไม่มีผู้คนผ่านเข้ามาในพื้นที่มากนักประกอบกับมีโรงเรียนเพียงแห่งเดียว ช่วงเย็นในหมู่บ้านเขมรมีกิจกรรมทางสังคมในลักษณะของการพบปะพูดคุยกันในพื้นที่ค่อนข้างมากกว่าในหมู่บ้านญวน

วิถีชีวิตของชาวบ้านเขมร ในวันธรรมดาจะไปทำงานในและนอกพื้นที่ ส่วนช่วงเย็นจะนั่งคุยกันที่เก้าอี้ยาวหน้าบ้านของตนเองและเก้าอี้ยาวหน้าสุสานวัดคอนเซ็ปชัน ซึ่งจากการสังเกตพบว่าการใช้เก้าอี้ยาววางไว้ที่หน้าบ้านจะพบที่หมู่บ้านเขมรมากกว่าในหมู่บ้านญวน ซึ่งหน้าสุสาน

นี้เองยังมีบอร์ดติดประกาศข่าวสารเพื่อให้คนภายในชุมชนได้ทราบด้วย ส่วนวันหยุดคนในชุมชนจะไปประกอบพิธีมิสซาที่โบสถ์วัดคอนเซ็ปชัน

กลุ่มคนภายนอกที่เข้ามาในพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เข้ามาประกอบพิธีมิสซาที่โบสถ์ในช่วงวันหยุด ส่วนในวันธรรมดานั้นไม่มีคนภายนอกเข้ามาในพื้นที่มากนัก เมื่อมีคนภายนอกเข้ามาในพื้นที่คนในชุมชนจะสามารถรับรู้ได้ทันที ความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านเขมรและหมู่บ้านญวนอยู่ในเกณฑ์ที่ดี บางครั้งเมื่อมีงานที่โบสถ์วัดนักบุญคนที่หมู่บ้านเขมรก็จะไปช่วยงานคนทั้งสองหมู่บ้านจะรู้จักกันเองว่าเป็นใครคนของหมู่บ้านไหน คนในหมู่บ้านเขมรจะไปจ่ายตลาดในช่วงเช้าที่ตลาดเช้าข้างโรงเรียนโยนออฟอาร์คเทคโนโลยีภายในหมู่บ้านญวน นอกจากนี้ยังมีการแข่งฟุตบอลกระชับมิตรระหว่างเด็กในหมู่บ้านเขมรและหมู่บ้านญวนที่ลานหน้าโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์อีกด้วย (ดูแผนที่ 5.18)

ศักยภาพของกลุ่ม

1. โบสถ์วัดคอนเซ็ปชันเป็นโบสถ์ที่มีความเก่าแก่อยู่คู่กับพื้นที่มานานกว่า 300 ปี และยังคงมีกลุ่มบ้านโบราณด้วย นับได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของพื้นที่
2. พื้นที่ของหมู่บ้านใช้เป็นพื้นที่อยู่อาศัยมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นกิจกรรมดั้งเดิมที่ยังดำเนินอยู่จนถึงปัจจุบัน
3. ด้านสังคมของชุมชนที่ยังคงรักษาความเป็นระบบชุมชนเดิมไว้ได้ กล่าวคือ ชาวบ้านยังมีความผูกพันและความคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีเหมือนในอดีต รวมทั้งยังเป็นสังคมคริสต์ที่ยังคงประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอย่างเคร่งครัด
4. ชุมชนเป็นชุมชนที่เก่าแก่มาก แต่จากสภาพแวดล้อมของชุมชนเองที่ชาวบ้านดูแลบ้านเรือนของตนเองให้ดีอยู่เสมอ ตลอดจนดูแลทางเดินเท้าและถนนในชุมชนให้อยู่ในสภาพที่เรียบร้อย ทำให้เกิดความสะอาด นับได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนด้วย

ปัญหาภายในกลุ่ม

1. มีบ้านพักอาศัยในชุมชนบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาต่อเติมอาคารเพิ่มขึ้นความสูงเป็นอาคารสูง 4-5 ชั้น เพื่อใช้เป็นหอพัก ทำให้เกิดการบดบังแนวแกนโบสถ์เดิมและส่งผลกระทบต่อสภาพภูมิทัศน์ของชุมชนด้วย

แนวโน้มภายในกลุ่ม

1. ทางด้านกายภาพของชุมชนมีแนวโน้มที่ดีขึ้น เพราะคนในชุมชนมีความรู้สึกรักตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้าน รักถิ่นที่อยู่อาศัยของตนเอง จึงช่วยกันดูแลปรับปรุงบ้านเรือนของตนเองให้ดีอยู่เสมอและยังอยู่ในฐานะที่สามารถทำได้

2. ทางด้านสังคมของชุมชนมีแนวโน้มเหมือนกับในปัจจุบัน เพราะเป็นการอยู่อาศัยในพื้นที่ต่อจากบรรพบุรุษ และคนในชุมชนมีการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำ ในขณะที่เดียวกันคนที่ย้ายออกไปจากพื้นที่แล้ว ยังกลับมาช่วยกิจกรรมของทางชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

3. ทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนมีแนวโน้มที่ดี เพราะคนในชุมชนมีงานประจำและหารายได้เสริมโดยการขายของภายในพื้นที่ ส่วนผู้ที่มีปัญหาทางด้านการเงินมีกลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียนคอยช่วยเหลือ

4. กลุ่มหมู่บ้านญวน

รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

หมู่บ้านญวนเป็นย่านพักอาศัยที่มีอาณาเขตตั้งแต่ถนนข้างโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ไปจนถึงริมถนนราชวิถี ภายในชุมชนประกอบไปด้วยโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ โรงเรียนโยนออฟอาร์ค โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนอนุบาลยุววิทย์ โรงเรียนอนุบาลธนสมบูรณ โรงเรียนพันธะศึกษา สุสานวัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ และกลุ่มบ้านไม้หรือครึ่งตึกครึ่งไม้ที่มีความสูงจนถึงสองชั้น รวมทั้งบ้านที่เป็นตึกสูง 3-4 ชั้นด้วย บ้านและโรงเรียนในพื้นที่ต้องเสียค่าเช่าที่ดินให้แก่โบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ด้วย

กลุ่มบ้านในหมู่บ้านญวนนี้พบว่ามีความแออัดน้อยกว่าในหมู่บ้านเขมร บ้านแต่ละหลังมีเนื้อที่ค่อนข้างมากกว่า และใช้รั้วต่ำ อาคารที่มีความสำคัญของชุมชน ได้แก่ โบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ โบสถ์หลังนี้มีอายุ 100 กว่าปี อาคารขนาดใหญ่ของชุมชนนอกจากโบสถ์แล้ว ได้แก่ อาคารเรียนโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนโยนออฟอาร์คเทคโนโลยี และโรงเรียนโยนออฟอาร์ค

ที่ว่างของพื้นที่พบที่ลานโล่งหน้าโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ ซึ่งพื้นที่นี้เป็นที่จอดรถยนต์ของคนที่เข้ามาติดต่อในพื้นที่ด้วย เส้นทางสัญจรมีถนนสามเสน 11 ถนนสามเสน 13 และถนนซอยไชยยศ โดยถนนสามเสน 13 ใช้เป็นถนนเพื่อเข้าสู่ชุมชนและถนนสามเสน 11 ใช้เป็นเส้นทางที่ออกสู่พื้นที่ ส่วนถนนซอยไชยยศนั้นในช่วงเย็นวันธรรมดาตั้งแต่เวลา 15.00 น. ใช้เป็นเส้นทางเดินรถเข้าสู่พื้นที่เท่านั้น ในเวลาอื่นสามารถใช้ถนนนี้เป็นเส้นทางของรถยนต์เข้าและออกภายในพื้นที่ได้ ถนนในชุมชนเป็นถนนที่ค่อนข้างแคบและรถยนต์สามารถเข้าถึงได้ทั่วทั้งพื้นที่

บนถนนสามเสน 11 และถนนซอยไชยยศพบทางเดินเท้าที่ด้านหนึ่งของถนน แต่ถนนสามเสน 13 ยังไม่มีทางเดินเท้า และริมถนนสามเสน 13 นี้ใช้เป็นที่จอดรถยนต์ในเวลา 05.00 น.-09.00 น. และ 15.00 น.-18.00 น. ด้วย ทางเดินภายในชุมชนเชื่อมต่อกับถนนใหญ่ของ

ชุมชนด้วย ภายในหมู่บ้านญวนพบระบบประปาดับเพลิงหัวสีแดงถึง 5 จุด และเครื่องดับเพลิงแบบมือถือที่หน้าบ้านหลายหลัง

อาชีพหลักของคนในชุมชนจะค้าขาย นอกจากนั้นจะทำงานในบริษัท รับราชการ รับจ้างทั่วไป การค้าขายภายในพื้นที่จะใช้ชั้นล่างของบ้านพักอาศัยเป็นร้านค้า ซึ่งร้านค้าเหล่านี้มักพบที่ริมถนนของชุมชน

กิจกรรมของคนในกลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมของทางศาสนาเหมือนในหมู่บ้านเขมร เช่น วันคริสต์มาส วันฉลองวัด เป็นต้น พื้นที่หลักที่ใช้ทำกิจกรรม ได้แก่ ลานโล่งหน้าโบสถ์วัด-นักบุญฟรังซิสเซเวียร์ ภายในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ ด้วย ได้แก่ กลุ่มสภาภิบาลวัด กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียน ส่วนกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในหมู่บ้านญวนจะพบมากกว่าในหมู่บ้านเขมร เพราะพื้นที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียนหลายแห่ง จึงพบการขายอาหารในลักษณะของรถเข็นและแผงลอยขายอาหารเป็นจำนวนมากที่บริเวณถนนด้านหน้าโรงเรียนโยนออฟอาร์ค ถนนด้านหน้าโรงเรียนเซนต์คาเบรียลและริมถนนด้านข้างโรงเรียนโยนออฟอาร์คเทคโนโลยี ส่วนริมถนนข้างโรงเรียนโยนออฟอาร์คเทคโนโลยียังใช้เป็นพื้นที่ของตลาดเข้าในชุมชนด้วย

พื้นที่ริมถนนสามเสน 13 และถนนซอยไชยยศใช้เป็นพื้นที่ของอาคารพาณิชย์สูง 2 ชั้น ใช้ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ บริเวณต้นซอยสามเสน 13 มีการก่อสร้างเป็นอาคารสูง 4-5 ชั้นเพื่อใช้เป็นหอพัก อาคารรับเลี้ยงเด็กและริมถนนนี้ยังมีบ้านหลายหลังเปิดเป็นร้านค้าขายอาหาร ขายขนมด้วย ส่วนริมถนนสามเสน 11 ส่วนใหญ่เป็นบ้านที่ใช้ชั้นล่างเป็นร้านค้าขายอาหาร และขายสินค้าต่างๆ

วิถีชีวิตของคนในหมู่บ้าน ในวันธรรมดาช่วงเช้าจนถึงเย็นจะไปทำงานภายในและภายนอกพื้นที่ ช่วงเย็นคนในชุมชนจะออกมานั่งเล่นที่หน้าบ้านของตนเอง และนั่งคุยกันที่ร้านค้าในชุมชน แต่จากการสังเกตพบว่ากลุ่มคนที่คุยกันมีเป็นจำนวนน้อยกว่าในหมู่บ้านเขมรและการใช้เก้าอี้วางที่หน้าบ้านมีเป็นจำนวนน้อยกว่าด้วย เด็กในชุมชนจะเล่นกีฬาที่ลานโล่งหน้าโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ ผู้ใหญ่จะไปออกกำลังกายที่ท่าวาสูกรี ส่วนในวันหยุดคนในชุมชนจะประกอบพิธีมิสซาที่โบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์

กลุ่มคนภายนอกที่เข้ามาในพื้นที่มีเป็นจำนวนมาก ได้แก่ กลุ่มเด็กจากภายนอกที่เข้ามาเรียนหนังสือที่โรงเรียนของชุมชนและกลุ่มผู้ปกครองที่เข้ามารับส่งนักเรียน กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่มาก ทำให้ในช่วงเวลาก่อนเข้าเรียนและหลังเลิกเรียน พื้นที่ถนนด้านหน้าของโรงเรียนโยนออฟอาร์คและโรงเรียนเซนต์คาเบรียลมีความคึกคักมาก รวมทั้งมีรถยนต์ของผู้ปกครองที่เข้ามารับส่งนักเรียน ทำให้ถนนในชุมชนมีปริมาณรถที่หนาแน่นทั้งชุมชน นอกจากนั้นยังพบกลุ่มคน

ทำงานในพื้นที่ใกล้เคียงเข้ามาในชุมชนเพื่อรับประทานอาหารเช้า ส่วนใหญ่พบในช่วงเวลาพักกลางวันเท่านั้น ช่วงวันหยุดจะพบกลุ่มคนภายนอกเข้ามาทำพิธีมิสซาที่โบสถ์ (แผนที่ 5.19)

ศักยภาพของกลุ่ม

- 1.โบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์เป็นโบสถ์ที่มีความเก่าแก่มากและบ้านโบราณหลายหลังในพื้นที่ ถือเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนด้วย
- 2.ด้านการเข้าถึง พื้นที่ของชุมชนสามารถเข้าถึงได้โดยง่ายด้วยการใช้ถนนสามเสน 13 และถนนสามเสน 11 และมีรถโดยสารประจำทางผ่านพื้นที่ของชุมชนด้วย
- 3.ด้านสังคมของชุมชนที่มีความผูกพันและความคุ้นเคยกัน คอยช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี รวมทั้งยังเป็นชุมชนคริสต์ที่ยังคงประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอย่างเคร่งครัด
- 4.ชุมชนเป็นชุมชนที่เก่าแก่มาก แต่จากสภาพแวดล้อมของชุมชนเองที่ชาวบ้านดูแลบ้านเรือนของตนเองให้ดีอยู่เสมอเหมือนกับในหมู่บ้านเขมร ตลอดจนดูแลทางเดินเท้าและถนนในชุมชนให้อยู่ในสภาพที่เรียบร้อย มีความสะอาด นับได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนด้วย
- 5.บทบาทของพื้นที่ยังคงเป็นย่านที่พักอาศัยเหมือนในอดีต แต่จากสภาพปัจจุบันได้ใช้พื้นที่สำหรับเป็นอาคารสถานศึกษาเพิ่มขึ้นมาก โดยกิจกรรมทั้งสองประเภทนี้ได้ดำเนินควบคู่กันไปในพื้นที่ โดยไม่เสียความเป็นระบบชุมชนและกิจกรรมเดิมของกลุ่ม

ปัญหาภายในกลุ่ม

- 1.การค้าขายในลักษณะของรถเข็นและแผงลอยขายอาหารที่ถนนและทางเดินเท้าทำให้เกิดความหนาแน่นในพื้นที่และเกิดการกีดขวางเส้นทางสัญจรด้วย
- 2.ถนนในชุมชนเป็นถนนที่ค่อนข้างแคบ ทำให้ในช่วงเวลาเช้าเรียนและเลิกเรียน มีปริมาณรถยนต์ที่หนาแน่นมาก ส่งผลให้เกิดปัญหาการติดภายในพื้นที่
- 3.ถนนสามเสน 13 เป็นถนนที่รถยนต์ใช้เป็นเส้นทางเข้าสู่ชุมชน และมีร้านค้าตั้งอยู่เป็นจำนวนมากตลอดจนเป็นที่ตั้งของโรงเรียนอนุบาลด้วย จึงทำให้มีคนใช้ถนนเส้นนี้มาก แต่ถนนยังไม่มีทางเดินเท้าเพื่อช่วยเพิ่มความปลอดภัยให้แก่คนเดินบนท้องถนนเหมือนกับในถนนสามเสน 11 และถนนซอยไชยยศ

แนวโน้มภายในกลุ่ม

- 1.ทางด้านกายภาพของชุมชนมีแนวโน้มที่ดี เพราะคนในชุมชนรักถิ่นที่อยู่อาศัยของตนเองและมีฐานะที่สามารถทำได้ จึงช่วยกันดูแลปรับปรุงบ้านเรือนของตนให้ดียิ่งขึ้น

2. ทางด้านสังคมของชุมชนมีแนวโน้มที่ดีเหมือนกับในหมู่บ้านเขมร เพราะเป็นการอยู่อาศัยในพื้นที่ที่ต่อกับบรรพบุรุษ และคนในชุมชนมีการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำ ในขณะที่เดี๋ยวกันคนที่ย้ายออกไปจากพื้นที่แล้ว ยังกลับมาทำกิจกรรมของทางชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

3. ทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนมีแนวโน้มที่ดี เพราะคนในชุมชนมีงานประจำและหารายได้เสริมโดยการขายของภายในพื้นที่ ส่วนผู้ที่มีปัญหาทางการเงินมีกลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียนคอยช่วยเหลือ

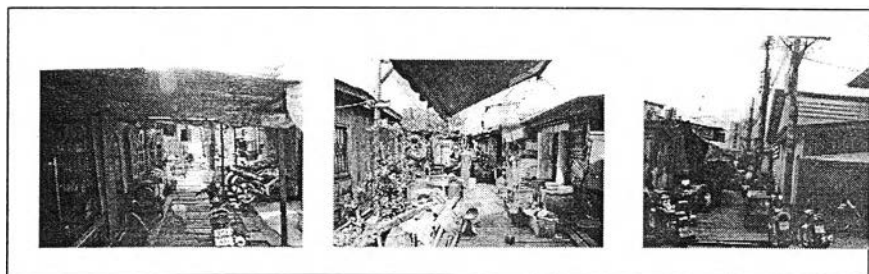
5. กลุ่มบ้านริมน้ำ

รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

เป็นย่านพักอาศัยที่ประกอบไปด้วยกลุ่มบ้านไม้ชั้นเดียวอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ประมาณ 100 กว่าหลังคาเรือน จำนวนผู้อยู่อาศัยมีประมาณ 300 คน – 400 คน อาณาเขตของชุมชนเริ่มตั้งแต่หน้าหมู่บ้านเขมรไปจนถึงหน้าหมู่บ้านญวน บริเวณด้านหน้าโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์แทนด้านหน้าโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัน

เส้นทางที่ใช้เดินทางเข้าสู่ตัวพื้นที่ใช้สะพานไม้เชื่อมต่อกับแผ่นดิน ริมทางเดินมีของวางอยู่อย่างไม่เป็นระเบียบ ส่วนใหญ่เป็นรถเข็นขายของ อาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างประดาน้ำหาของเก่า ทำประมงและขายของในลักษณะของรถเข็นขายของในหมู่บ้านญวน ทำให้คนในกลุ่มมีรายได้ที่ไม่แน่นอน ส่งผลให้มีฐานะที่ไม่ดีนัก

ภาพที่ 5.24 ทางเดินเข้าสู่ตัวบ้าน

วิถีชีวิตของชาวบ้าน ในช่วงเช้าจนถึงเย็นจะประกอบอาชีพทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ หลังจากเสร็จสิ้นภาระกิจประจำวันแล้วจะนั่งคุยกันที่หน้าบ้านของตนเองและร้านค้าในชุมชน คนในกลุ่มจะรู้จักกันเป็นอย่างดีเพราะอยู่อาศัยมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ในวันหยุดจะไปประกอบพิธีมิสซาที่โบสถ์ในหมู่บ้านญวนและหมู่บ้านเขมร แต่จะนิยมไปที่โบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ในหมู่บ้านญวนมากกว่าเพราะอยู่ใกล้กับที่พักอาศัย คนในกลุ่มบ้านนี้ไม่ได้เข้าร่วมเป็น

สมาชิกของกลุ่มในหมู่บ้านญวนและหมู่บ้านเขมรแต่เมื่อมีกิจกรรมของทางโบสถ์ เช่น พิธีเฉลิมฉลองวัด หรือวันคริสต์มาส ชาวบ้านจะเข้าไปช่วยเหลือร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ของทางโบสถ์ด้วย พื้นที่ที่เป็นบ้านเรือนของชาวบ้านเท่านั้นจึงไม่ค่อยมีกลุ่มคนภายนอกเข้าไปในพื้นที่

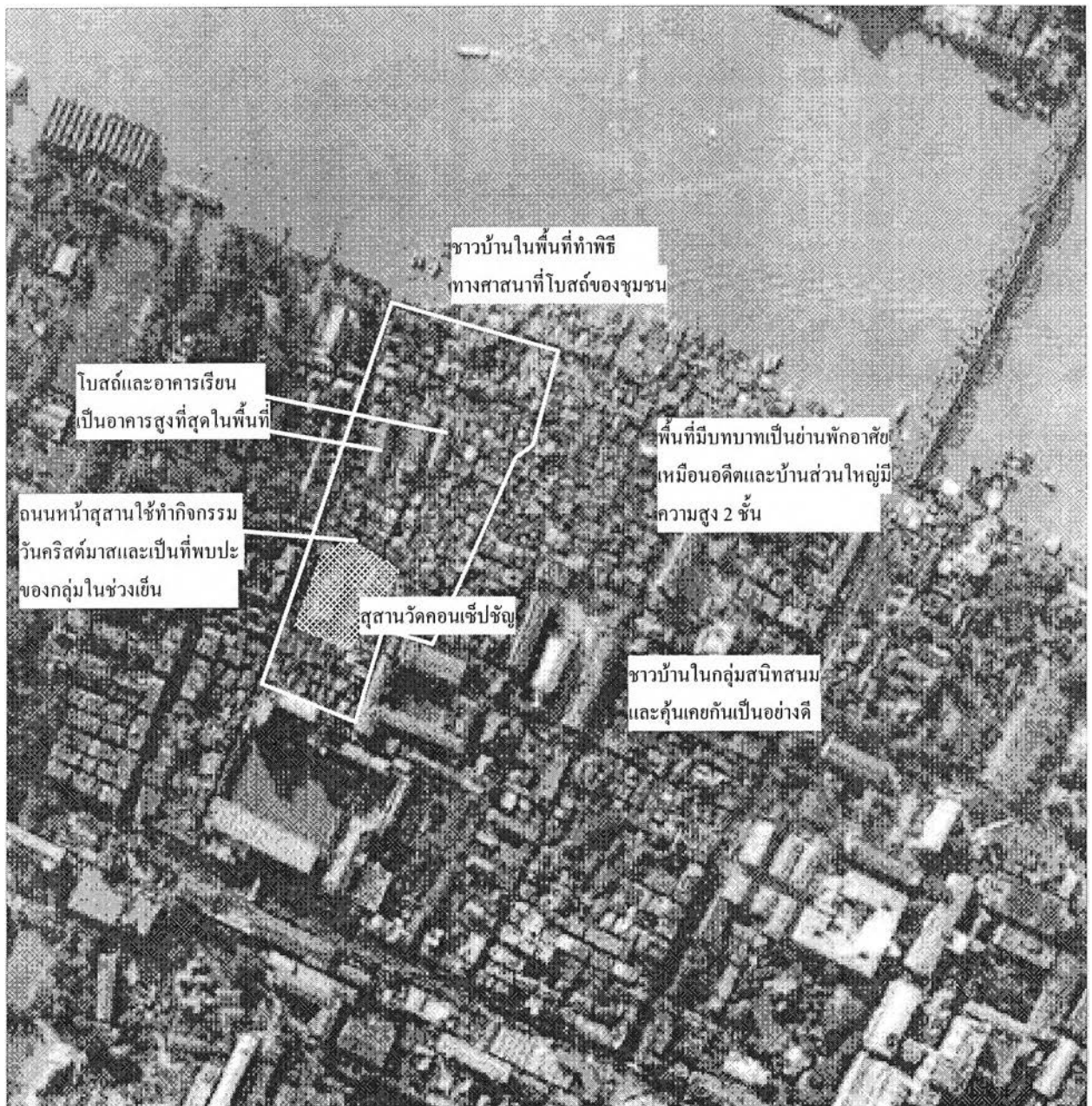
จากการสัมภาษณ์คุณสมเกียรติ โกศรีไกรนิรมล เจ้าหน้าที่ของกรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี (กรมเจ้าท่า) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการบ้านพักอาศัยที่รุกริมแม่น้ำ ทำให้ทราบว่าบ้านเรือนริมแม่น้ำในพื้นที่นี้ไม่ได้มีการเพิ่มจำนวนขึ้น แต่เป็นการเปลี่ยนพื้นที่จากด้านหน้าโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัญเป็นด้านหน้าโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์แทนเพราะพื้นที่หน้าโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัญอยู่ใกล้กับอาณาเขตของวัดราชาธิวาสและเขตพระราชฐานทำวาสูกรีซึ่งใช้เป็นท่าเก็บเรือพระที่นั่ง ชาวบ้านจึงย้ายบ้านเรือนมาในพื้นที่ปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของผู้อาศัยในชุมชนและภาพถ่ายทางอากาศ โดยใน พ.ศ.2535 ทางหน่วยงานได้เคยทำการสำรวจจำนวนบ้านเรือนที่รุกริมแม่น้ำเจ้าพระยาภายในพื้นที่นี้เพื่อหาที่อยู่อาศัยใหม่ให้ และใช้พื้นที่ทำเป็นท่าเรือ แต่ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้เพราะได้รับการต่อต้านจากคนในกลุ่มบ้านริมน้ำ จึงทำให้ต้องระงับโครงการไป โดยปัจจุบันกรมการขนส่งทางน้ำได้เริ่มมีการสำรวจประชากรของชาวบ้านริมน้ำใหม่ เพื่อแจ้งให้กับทางกรุงเทพมหานครดำเนินการหาที่อยู่อาศัยใหม่ให้กับประชาชนในกลุ่มนี้ต่อไป

ศักยภาพในกลุ่ม

1. สังคมของคนในชุมชนมีความรู้จักและคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี คอยช่วยเหลือกัน เพราะเป็นการอยู่อาศัยต่อกันมาบรรพบุรุษ

ปัญหาภายในกลุ่ม

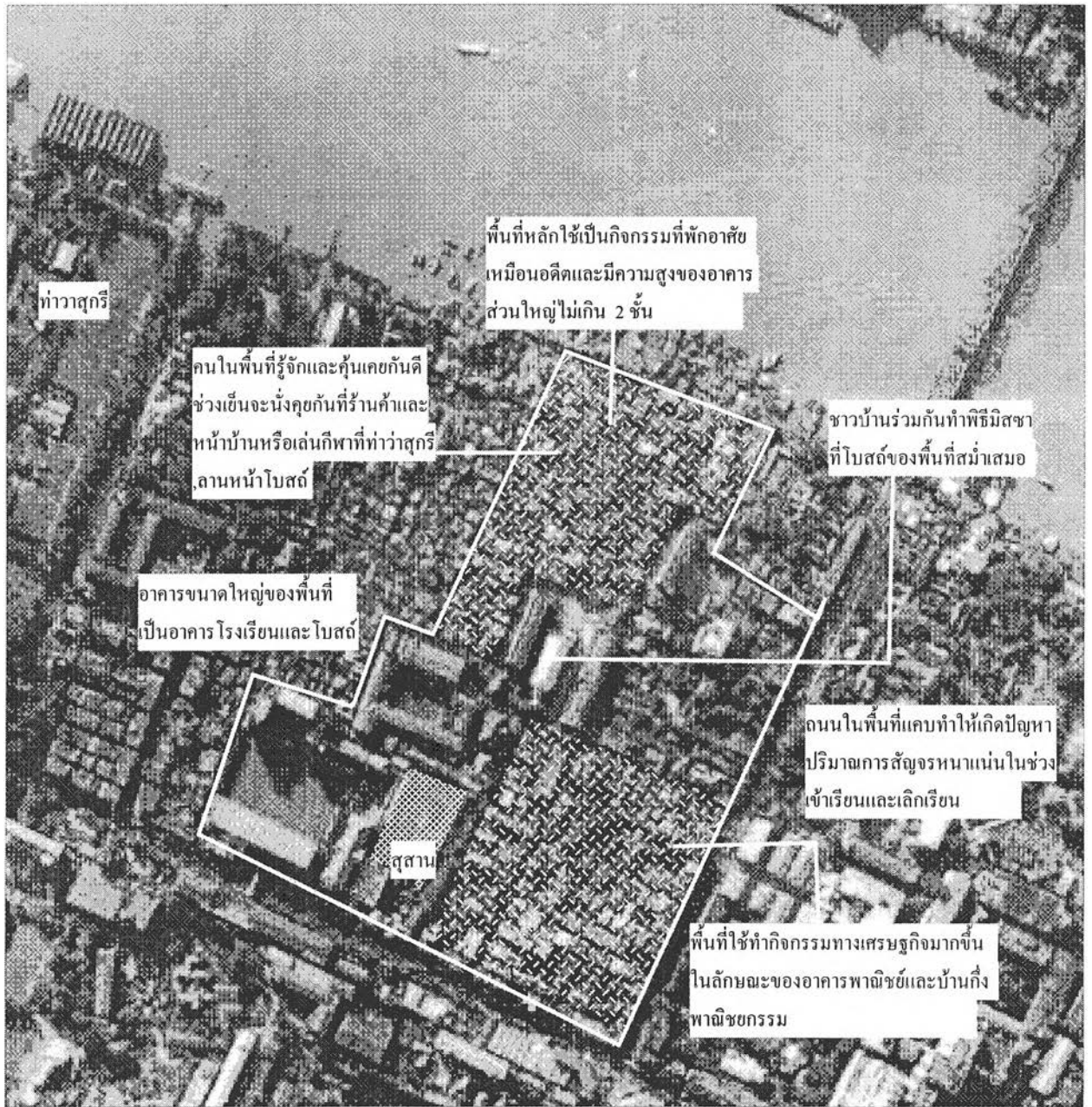
1. ชุมชนยังพบปัญหาน้ำท่วมภายในพื้นที่ ทำให้เมื่อเกิดน้ำท่วมต้องไปอาศัยอยู่บนหลังคาแทน เพราะเป็นบ้านชั้นเดียว
2. ปัญหาทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนที่ไม่ดี เพราะไม่มีงานประจำและมีรายได้ไม่แน่นอน
3. ปัญหาของที่ตั้งกลุ่มบ้านของชุมชนที่ส่งผลต่อสภาพภูมิทัศน์ภายในชุมชนบ้านญวนสามเสน เพราะชุมชนเหล่านี้ตั้งอยู่ริมแม่น้ำทางด้านหน้าของโบสถ์ทำให้ทัศนียภาพภายในชุมชนไม่สวยงามเท่าที่ควร

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสน กรุงเทพมหานคร
แผนที่ 5.18 การตั้งถิ่นฐานภายในกลุ่มบ้านเขมร

นางสาวกฤษณา ชมภูหอม
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านฉนวนสามเสน กรุงเทพมหานคร
 แผนที่ 5.19 การตั้งถิ่นฐานภายในกลุ่มบ้านฉนวน

นางสาวกฤษณา ชมภูหอม
 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวโน้มภายในกลุ่ม

1. แนวโน้มทางด้านสังคมยังคงเป็นอยู่เช่นนี้เพราะคนในชุมชนอยู่อาศัยต่อกัน
บรรพบุรุษและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเสมอ ไม่พบการย้ายออกมากนัก

2. ด้านกายภาพ จำนวนบ้านเรือนไม่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น แต่เป็นการอยู่อาศัยเกาะ
กลุ่มกัน อย่างหนาแน่น และมีลักษณะการอยู่อาศัยที่เป็นถาวรมากขึ้น ปัจจุบันกรมการขนส่ง
ทางน้ำและพาณิชยนาวีร่วมมือกับกรุงเทพมหานครจัดการแก้ไขปัญหานี้อย่างจริงจัง โดยจะทำการ
จัดหาที่อยู่อาศัยใหม่ให้กับชาวบ้าน แนวโน้มในด้านกายภาพของชุมชนบ้านริมนี้จึงหมดไป

3. ด้านเศรษฐกิจมีแนวโน้มที่ดีเพราะสามารถขายของให้แก่กลุ่มคนภายนอกที่ภายใน
หมู่บ้านถาวรช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวได้ดี เพราะทำกำไรได้มากและไม่เสียค่าเช่าที่ดินด้วย

5.3. แผนและนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา

5.3.1 ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2542

ตามประกาศผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2542 กำหนดให้พื้นที่ของชุมชนเป็น
ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก (สีน้ำตาล) โดยมีข้อกำหนดให้ใช้เพื่อเป็นที่อยู่อาศัย
สถาบันราชการและกิจการที่ห้ามใช้ประโยชน์ คือ โรงงาน สถานที่เก็บน้ำมันเชื้อเพลิง สถานที่
เก็บสินค้าซึ่งเป็นที่เกิดไฟหรือขนถ่ายสินค้าเพื่อประโยชน์ทางการค้าหรืออุตสาหกรรม การซื้อขาย
และเก็บเศษวัสดุ การกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย เว้นแต่การดูแลหรือได้รับอนุญาตจาก
กรุงเทพมหานคร ซึ่งข้อกำหนดนี้นับว่าเป็นประโยชน์แก่ชุมชนเพราะพื้นที่ของชุมชนส่วนใหญ่เป็น
บ้านพักอาศัย เมื่อมีข้อกำหนดนี้แล้วทำให้ไม่มีการใช้ที่ดินไปในกิจการที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่
คนในพื้นที่หรือกิจการที่ทำให้เกิดมลภาวะต่อชุมชน จึง ช่วยให้ชุมชนยังคงมีสภาพแวดล้อมที่ดีและ
นับว่าเป็นการคงอยู่ของวิถีชีวิตชุมชนให้ดำรงอยู่ต่อไปด้วย
(แผนที่ 5.20)

5.3.2 ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้างดัดแปลงอาคารบาง ชนิดหรือบางประเภท ริมแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสองฝั่ง พ.ศ.2542

ข้อบัญญัตินี้กำหนดให้ภายในระยะ 3 เมตร ถึง 15 เมตรจากริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา
ให้ก่อสร้างอาคารที่มีความสูงไม่เกิน 8 เมตร และระยะ 15 เมตร ถึง 45 เมตรจากริมฝั่งแม่น้ำ
เจ้าพระยาให้ก่อสร้างอาคารที่มีความสูงไม่เกิน 16 เมตร ซึ่งข้อบัญญัตินี้ไม่เหมาะสมกับสภาพ
ของชุมชน เพราะชุมชนบ้านถาวรสามเสนเป็นชุมชนโบราณ เดิมมีเพียงอาคารทางศาสนาเท่านั้นที่
สูงกว่าอาคารโดยรอบ อาคารบ้านเรือนภายในชุมชนจะมีความสูงไม่เกิน 2 ชั้น แต่ข้อบัญญัตินี้

กำหนดให้สามารถก่อสร้างอาคารที่มีความสูงไม่เกิน 16 เมตร ซึ่งเป็นความสูงของอาคาร 4-5 ชั้น จึงอาจส่งผลให้เกิดอาคารใหม่ที่มีความสูงเกินกว่าอาคารเดิมที่เป็นบ้านพักอาศัยหรือเกิดการต่อเติม ชั้นความสูงของบ้านพักอาศัยที่ตั้งอยู่ภายในชุมชน

5.3.3 นโยบายการจัดการบ้านรูกล้าริมแม่น้ำเจ้าพระยาของกรุงเทพมหานคร

พื้นที่ของบ้านพักอาศัยที่รูกล้าริมแม่น้ำเจ้าพระยานั้น ทางกรุงเทพมหานครได้ร่วมมือกับกรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวีตั้งแต่ พ.ศ.2535 เพื่อจัดหาที่อยู่ใหม่ให้กับคนในชุมชน โดยได้ให้กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวีเข้ามาสำรวจจำนวนบ้านเรือน และให้ กรุงเทพมหานครจัดหาที่อยู่อาศัยใหม่ให้แก่ชาวบ้าน แต่ต้องระงับโครงการไปเพราะได้รับการต่อต้านจากชาวกลุ่มบ้านริมน้ำ ปัจจุบันได้เริ่มดำเนินการอีกครั้ง โดยทางกรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวีได้ดำเนินการสำรวจประชากรของชาวบ้านริมน้ำอีกครั้ง นโยบายนี้นับว่าเป็นผลดีแก่พื้นที่ เพราะทำให้สภาพภูมิทัศน์และทัศนียภาพของชุมชนมีความสวยงามขึ้นและยังสามารถใช้พื้นที่ริมแม่น้ำเพื่อประโยชน์ในด้านอื่นได้ เช่น จัดทำเป็นท่าเรือสาธารณะ เป็นต้น

5.4. เอกลักษณะภายในพื้นที่

จากการศึกษาถึงภาพรวมของรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบันและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนย่อยๆ ภายในพื้นที่ ทำให้สามารถทราบถึงเอกลักษณ์ของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านฉนวนสามเสน ได้ดังนี้

ชุมชนวัดราชา

1. กิจกรรมเดิมของพื้นที่ซึ่งใช้เป็นที่พักอาศัยตั้งแต่อดีตนั้น ยังคงมีหลงเหลือให้เห็นอยู่แม้ว่าในพื้นที่ของชุมชนจะเปลี่ยนแปลงไปใช้ประโยชน์ในด้านพาณิชยกรรมมากขึ้น นับเป็นบทบาทที่สะท้อนความเป็นชุมชนดั้งเดิมของพื้นที่ได้อย่างดี

2. คนภายในกลุ่มดั้งเดิมของชุมชนยังคงมีความรู้จักและคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี มีความสามัคคี คอยช่วยเหลือกันทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนอยู่เสมอ

ชุมชนบ้านฉนวนสามเสน

1. จากประวัติศาสตร์ของชุมชน ทำให้ภายในพื้นที่ของชุมชนคริสต์บ้านฉนวนสามเสนมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น เนื่องจากภายในพื้นที่มีโบสถ์ซึ่งมีสถาปัตยกรรมสวยงามตั้งอยู่บริเวณ

ใกล้ๆ กันถึงสองโบสถ์ ได้แก่ โบสถ์วัดคอนเซ็ปชัน และโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ พร้อมทั้งยังปรากฏกลุ่มบ้านไม้โบราณอยู่ในพื้นที่ด้วย

2. กระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ ทำให้บางพื้นที่ได้สูญเสียกิจกรรมอันแสดงถึงความเป็นชุมชนดั้งเดิมไป แต่ในชุมชนบ้านญวนสามเสนนั้นยังดำเนินบทบาทความเป็นย่านพักอาศัยที่ยังคงไว้ซึ่งระบบชุมชนเดิมของพื้นที่จนถึงปัจจุบัน นับเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ด้วย

3. ชุมชนบ้านญวนสามเสนเป็นชุมชนโบราณที่มีอายุมากกว่า 100 ปี แต่สภาพแวดล้อมทั่วไปของชุมชน ทั้งภายในบริเวณบ้านและถนนทางเดินมีการรักษาความสะอาดอยู่เสมอ สร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้แก่ชุมชน ส่งผลให้มีความน่าอยู่เพิ่มมากขึ้น จัดได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนด้วย

4. สภาพของชุมชนจัดได้ว่าเป็นสังคมคริสต์ที่มีความเข้มแข็ง เพราะคนในชุมชนหรือกลุ่มคนที่ย้ายออกไปแล้วยังคงร่วมกันประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอย่างเคร่งครัดและร่วมกันทำกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาหรือในโอกาสต่างๆ อยู่เสมอ นอกจากนี้ในวันคริสต์มาสซึ่งเป็นวันที่สำคัญของชาวคริสต์บ้านเรือนเกือบทุกหลังในชุมชนจะตกแต่งประดับบ้านด้วยต้นคริสต์มาสและสายรุ้ง แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของศาสนาที่มีต่อชุมชน ลักษณะของสังคมเองที่ยังคล้ายกับสังคมในชนบท คนในชุมชนยังรู้จักและมีความคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี คอยช่วยเหลือกันและมีความสามัคคีภายในชุมชน

5. จากอดีตของพื้นที่ซึ่งมีความแตกต่างกันทางด้านเชื้อชาติ ได้แก่ โปรตุเกส เขมร ญวน มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่สามารถมาอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมเกลียวด้วยเพราะมีศาสนาคริสต์เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงนับเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของพื้นที่ด้วย (แผนที่ 5.21)

5.5. ปัญหาเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่

การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบันของชุมชน ทำให้พบปัญหาที่เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานภายในชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ได้ดังนี้

5.5.1 ปัญหาด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน (แผนที่ 5.22) ได้แก่

1. การรुकล้ำพื้นที่ทางเดินเท้าเป็นที่ค้าขายส่วนบุคคล
ริมถนนทางเดินเท้าทั้งสองฝั่งในชุมชนวัดราชา ชาวบ้านจะใช้เป็นที่ตั้งร้านค้าขายอาหาร มีโต๊ะและเก้าอี้ของร้านอยู่บนทางเดินเท้า บางช่วงของถนนใช้วางโต๊ะเก้าอี้ รวมทั้งทางเดินเท้าตั้งแต่บริเวณหน้าโรงเรียนเซนต์คาเบรียลจนถึงป้ายรถโดยสารประจำทาง พบพ่อค้าและแม่ค้าตั้งรถเข็นและแผงลอยขายของให้กับเด็กนักเรียน ลักษณะดังกล่าวของทั้งสองพื้นที่ทำให้มีสิ่งกีดขวางทางเดิน

เท้า ไม่สามารถเดินได้อย่างสะดวก ช่วงที่เป็นร้านค้าจึงต้องเดินริมถนนแทน ซึ่งอาจจะทำให้ได้รับอันตรายและยังส่งผลกระทบต่อสภาพภูมิทัศน์ของชุมชนด้วย

2. การรुकู้พื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา

บ้านริมแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นกลุ่มบ้านไม้ที่ยื่นออกไปริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ใช้สะพานไม้เชื่อมต่อกับฝั่งดิน บ้านแต่ละหลังมีขนาดเล็ก ตัวบ้านตั้งอยู่ติดๆ กัน ทางเดินเข้าสู่กลุ่มบ้านใช้วางสิ่งของต่างๆ ตากเสื้อผ้า จอดรถมอเตอร์ไซด์ ตลอดจนเป็นที่เก็บรถเข็นขายของ ทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ทั้งยังส่งผลกระทบต่อสภาพภูมิทัศน์ภายในชุมชน นอกจากนี้พื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำยังมีการทิ้งขยะลงในแม่น้ำทำให้เกิดเป็นปัญหาในด้านขยะมูลฝอยตามมาอีกด้วย

3. การสร้างและต่อเติมอาคาร

บ้านพักอาศัยในชุมชนบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยามีการต่อเติมชั้นอาคารให้สูงขึ้นเพื่อใช้เป็นอาคารหอพักให้เช่า ทำให้เกิดการบดบังมุมมองของแนวแกนโบสถ์วัดรวมทั้งมุมมองด้านริมแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย และการก่อสร้างอาคารสูงใกล้กับตัวบ้านโบราณยังทำให้บ้านโบราณที่อยู่ใกล้เคียงลดความเด่นชัดลง ส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพภายในชุมชน

4. การรुकู้พื้นที่ริมถนนเป็นที่ค้าขาย

บริเวณหน้าโรงเรียนโยนออฟพาร์กไปจนถึงหน้าโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์มีรถเข็นและแผงลอยขายอาหารตั้งเป็นแนวยาวอยู่ริมถนนเป็นจำนวนมาก ทำให้พื้นที่สำหรับการสัญจรแคบลง ประกอบกับบริเวณนี้เป็นจุดที่มีปริมาณรถและผู้คนหนาแน่นมาก โดยเฉพาะในช่วงเย็นหลังเวลาเลิกเรียน ส่งผลให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัดตามมา

5. ด้านทัศนียภาพของชุมชน

ภายในชุมชนบ้านญวนสามเสนมือาคารเรียนและอาคารพาณิชย์ที่มีความสูง 4-5 ชั้น และบ้านที่รुकู้ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้มุมมองสู่ตัวโบสถ์ลดความเด่นชัดลงและสภาพภายในชุมชนเกิดการขัดแย้งทางสถาปัตยกรรม ทั้งด้านวัสดุการก่อสร้าง สัดส่วนอาคาร ทำให้ทัศนียภาพของชุมชนไม่สวยงามเท่าที่ควร

5.5.2 ปัญหาด้านการคมนาคมและการเข้าถึง ได้แก่

1. ปริมาณการจราจรหนาแน่น

เนื่องจากในพื้นที่ชุมชนเป็นที่ตั้งของหลายโรงเรียน จึงทำให้มีปริมาณรถเข้ามาในพื้นที่มาก โดยเฉพาะในช่วงเวลาตอนเช้าก่อนเข้าเรียนและช่วงตอนเย็นหลังเลิกเรียน จะมีปริมาณรถหนาแน่นมากขึ้นในถนนสามเสน 13 และถนนสามเสน 11 ซึ่งถือเป็นถนนสายหลักของชุมชน โดยเฉพาะถนนสามเสน 13 จะมีปริมาณการสัญจรที่แออัดมากกว่าทุกเส้นทาง เพราะถนนเส้นนี้เป็นถนนเข้าสู่พื้นที่และพัฒนามาจากคลองในสมัยก่อนจึงเป็นถนนที่มีขนาดทางแคบ รถยนต์จึงเคลื่อนตัวได้ช้าลง ถึงแม้จะมีมาตรการแก้ปัญหา โดยให้รถยนต์วิ่งเข้าและออกคนละเส้นทาง

แต่ยังคงพบปัญหาดังกล่าวอยู่ จึงควรจะอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหานี้ต่อไป

2. พื้นที่ถนนไม่มีทางเดินเท้า

โรงเรียนอนุบาลธนสมบูรณและโรงเรียนอนุบาลยุววิทยตลอดจนร้านค้าขายอาหารเครื่องใช้ต่างๆ ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ริมถนนซอยสามเสน 13 จึงมีคนใช้เส้นทางนี้ทั้งโดยการเดินเท้าและด้วยรถยนต์เป็นจำนวนมาก ผู้คนที่ต้องเดินผ่านไปมาในบริเวณนี้ต้องอาศัยการเดินบริเวณไหล่ถนน ประกอบกับเป็นถนนสายหลักที่ให้รถยนต์ใช้วิ่งเข้าสู่ตัวชุมชน ทำให้การเดินเท้าไม่ได้รับความปลอดภัยเท่าที่ควร

3. การป้องกันอัคคีภัย

ถนนภายในชุมชนบ้านญวนสามเสนเป็นถนนที่แคบเพราะเป็นชุมชนเก่า ทำให้รถดับเพลิงขนาดใหญ่ไม่สามารถเข้ามาถึงถนนภายในชุมชนได้ ถึงแม้ภายในชุมชนจะมีการติดตั้งระบบประปาหัวสีแดงและติดหัวฉีดดับเพลิงแบบมือถือไว้ตามบ้าน แต่การป้องกันดังกล่าวไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาคคีภัยได้เต็มที่นัก จากการสัมภาษณ์คุณธรรนพ แสงแก้วซึ่งเป็นคนในพื้นที่ พบว่าเมื่อ พ.ศ.2509 เกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่ในชุมชนที่บริเวณบ้านริมถนนหน้าโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์

5.5.3 ปัญหาด้านสภาพแวดล้อม

1. แม่น้ำลำคลองเน่าเสีย

บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยามีชาวบ้านทิ้งสิ่งปฏิกูล ขยะมูลฝอยลงไป และในคลองท่อโดยเฉพาะบริเวณที่คลองติดกับถนนใหญ่ คนที่เดินผ่านไปมาและคนในชุมชนจะทิ้งขยะลงลำคลอง น้ำในคลองท่อบริเวณนี้จึงเต็มไปด้วยขยะและสิ่งปฏิกูล ส่งกลิ่นเน่าเหม็น ซึ่งปัญหานี้ยังส่งผลต่อสุขภาพอนามัยของคนในพื้นที่ด้วย

2. พื้นที่น้ำท่วมถึง

บริเวณกลุ่มบ้านไม่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อมีฝนตกหนักน้ำจะท่วมเข้าไปถึงภายในตัวบ้านเรือนและท่วมสะพานไม้ซึ่งใช้เป็นทางเดินเข้าสู่พื้นที่ บ้านอยู่อาศัยเป็นบ้านชั้นเดียว เมื่อเกิดเหตุการณ์น้ำท่วม ชาวบ้านจึงต้องไปอาศัยอยู่บนหลังคาบ้านแทน สร้างความเดือดร้อนให้ผู้อยู่อาศัยในบริเวณนี้มาก

5.5.4 ปัญหาด้านที่โล่ง ที่ว่างและที่สาธารณะ

1. พื้นที่ทำกิจกรรมไม่เหมาะสม

บริเวณวัดราชาธิวาสมีที่โล่งสาธารณะค่อนข้างมาก จึงมีการใช้พื้นที่หน้าพระอุโบสถเป็นที่จอดรถ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเด็กในชุมชนยังใช้สำหรับเล่นกีฬาในตอนเย็นด้วย ทำให้มีปัญหาการรบกวนกันของกิจกรรม จนบางครั้งเด็กในชุมชนต้องไปเล่นกีฬาที่เขตท่าわาสูกีรีและการใช้พื้นที่หน้าพระอุโบสถเตะฟุตบอลเป็นสิ่งที่เหมาะสมเพราะอาจทำให้โบราณวัตถุได้รับเสียหายได้

ภาพที่ 5.25 จุดห้ามจอดรถริมถนนสามเสน 11

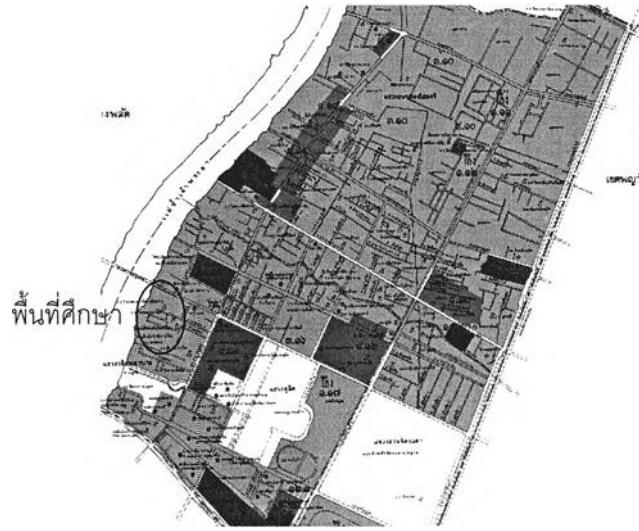

5.5.5 ปัญหาด้านสังคมและเศรษฐกิจ

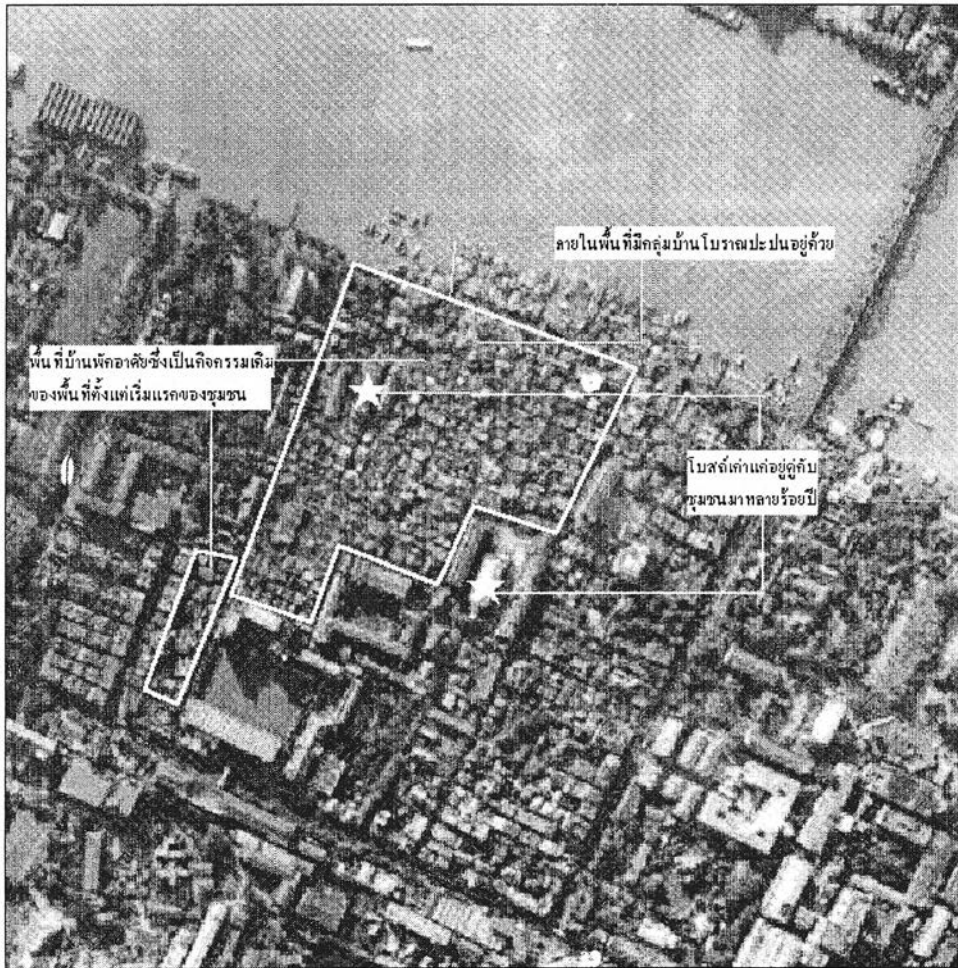
ในชุมชนวัดราชา พบคนกลุ่มใหม่เข้ามาอยู่อาศัยในชุมชนเพิ่มมากขึ้น เพราะเป็นการเช่าอาคารพาณิชย์ต่อกัน ทำให้มีการย้ายออกจากพื้นที่อยู่เรื่อยๆ ส่งผลให้คนกลุ่มนี้ไม่มีความผูกพันกับพื้นที่เท่าที่ควร ในขณะที่คนกลุ่มเดิมมีเป็นจำนวนน้อยมาก แต่ก็มีมีการย้ายออกด้วย ปล่อยทิ้งบ้านให้รกร้าง ขาดการปรับปรุงซ่อมแซม คนกลุ่มใหม่และคนกลุ่มเดิมไม่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเท่าที่ควร เนื่องจากการทำกิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นการจัดขึ้นของคณะกรรมการชุมชนวัดราชา โดยคนกลุ่มใหม่ไม่ได้มีส่วนร่วมด้วย และวิถีชีวิตของคนกลุ่มใหม่เองที่เป็นลักษณะของครอบครัวเดี่ยว มีความเป็นปัจเจกชนสูง

นอกจากนี้กลุ่มผู้อยู่อาศัยดั้งเดิมของชุมชนวัดราชาจะมีฐานะเศรษฐกิจไม่ดีนัก เพราะมีอาชีพรับจ้างทั่วไป และค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ภายในชุมชน เช่น ขายปลาทองไก่ รถเข็นขายขนม เป็นต้น ทำให้มีรายได้ที่ไม่แน่นอน จึงเกิดเป็นปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัวตาม

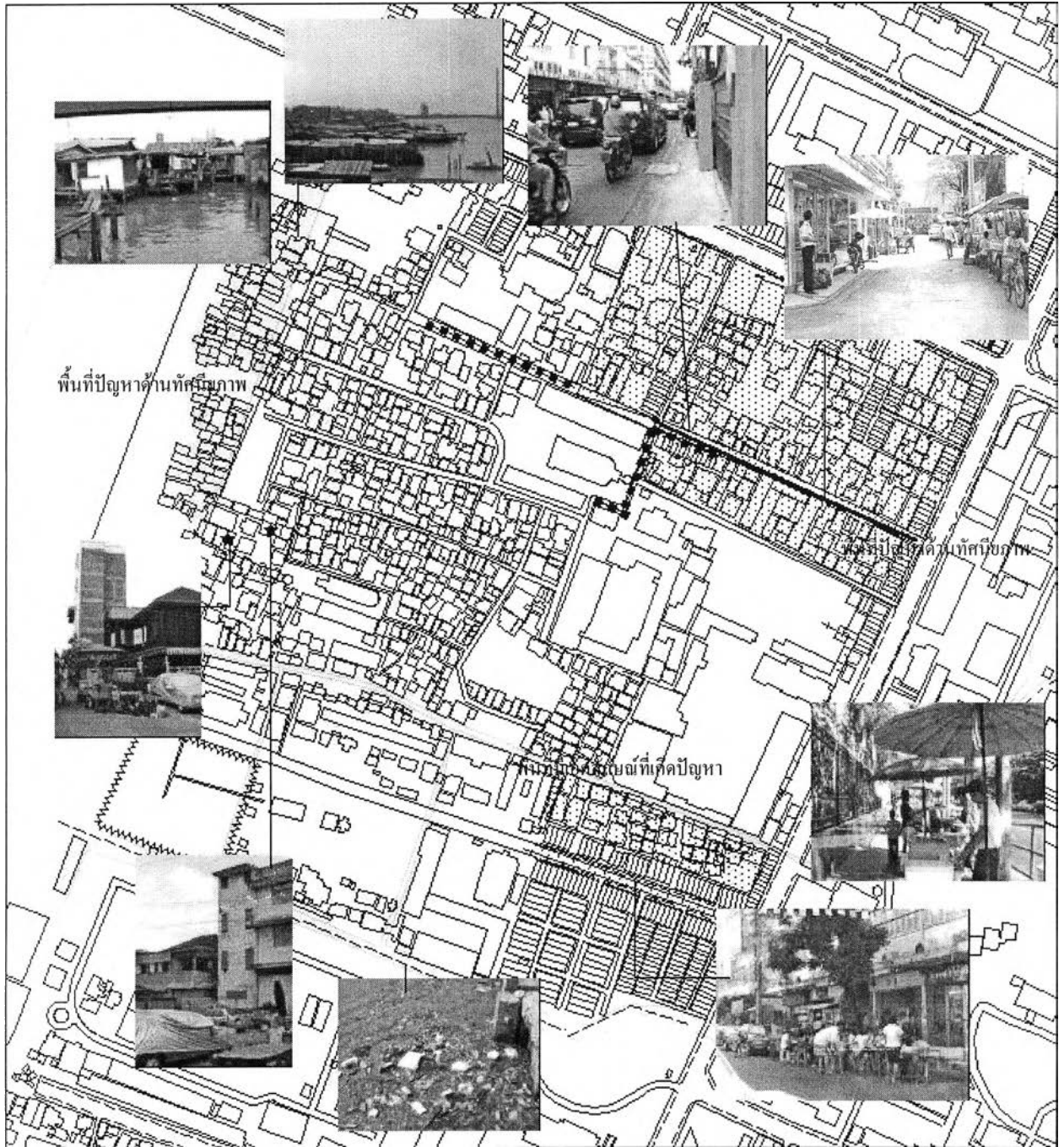
แผนที่ 5.20 ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร เขตดุสิต

แผนที่ 5.21 เอกลักษณะภายในพื้นที่

สัญลักษณ์ พื้นที่มีเอกลักษณะ

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านยวนสามเสน กรุงเทพมหานคร
 แผนที่ 5.22 ตำแหน่งของปัญหาในชุมชน
 สัญลักษณ์

- +—+—+ การรื้อล้างพื้นที่ทางเดินเท้าเป็นที่ขายของ
- การรื้อล้างพื้นที่ริมถนนเป็นที่ขายของ
- ~~~~~ พื้นที่ทำกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม
- ถนน ไม่มีทางเดินเท้า
- ลำคลองน้ำเสีย
- บ้านรื้อล้างเริ่มแม่น้ำเจ้าพระยา
- ★ บ้านเพิ่มขึ้นความสูงเป็นทอพัก

นางสาวกฤษณา ชมภูหอม
 ภาควิชาการวางผังเมือง
 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.6. แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

สามารถมองแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานใน 3 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

ด้านกายภาพ (แผนที่ 5.23)

ชุมชนวัดราชา

แนวโน้มด้านกายภาพของพื้นที่ชุมชนสามารถ แบ่งพิจารณาได้เป็นพื้นที่ของกลุ่มเดิม และกลุ่มใหม่ของชุมชน

1) บริเวณกลุ่มบ้านไม้เดิมของชุมชนอยู่ในสภาพทรุดโทรมลงเรื่อยๆ เพราะบางหลังเจ้าของบ้านย้ายออกไปจากพื้นที่แล้วได้ปล่อยบ้านให้ทิ้งร้างทรุดโทรม โดยมีผู้ย้ายออกจากพื้นที่อยู่เรื่อยๆ ส่วนบ้านที่มีเจ้าของอยู่ก็มีสภาพที่ทรุดโทรมเช่นกัน เพราะชาวบ้านที่อาศัยอยู่ฐานะไม่ดีขึ้น จึงไม่สามารถซ่อมแซมบ้านเรือนให้อยู่ในสภาพที่ดีได้ ประกอบกับการเก็บค่าเช่าที่ดินไม่ได้ถูกนำมาพัฒนาพื้นที่ของชุมชนโดยตรง พื้นที่ส่วนที่เป็นกลุ่มบ้านไม้จึงมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสูงเป็นไปในลักษณะที่เสื่อมลงอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นลักษณะไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่เพราะบ้านกลุ่มนี้เป็นที่อยู่อาศัยเก่าของคนดั้งเดิมและเป็นพื้นที่ดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชนวัดราชาด้วย เมื่อแนวโน้มเป็นเช่นนี้จะทำให้ระบบชุมชนเดิมค่อยๆ หายไปจากพื้นที่

2) สภาพบ้านพักอาศัยของกลุ่มใหม่ที่ถูกปรับเปลี่ยนให้อยู่ในลักษณะของตึกสูง 4-5 ชั้นนั้น ผู้อยู่อาศัยคอยดูแลอาคารของตนเองเป็นประจำเพราะใช้อาคารเพื่อค้าขายจึงต้องปรับปรุงร้านให้สวยงามอยู่เสมอ ส่วนผู้ที่อยู่อาศัยในบ้านทาวนเฮาส์ซึ่งมีฐานะค่อนข้างดีสามารถดูแลตกแต่งบ้านของตนเองอย่างเป็นประจำได้ แนวโน้มในอนาคตของกลุ่มอาคารนี้จึงไม่เปลี่ยนไปจากปัจจุบันมากนัก

ชุมชนบ้านญวนสามเสน

คนในชุมชนมีความผูกพันกับพื้นที่เป็นอย่างมากเพราะอาศัยมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ทำให้เกิดความต้องการปรับปรุงดูแลบ้านเรือนของตนอย่างสม่ำเสมอ ประกอบกับความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้านและต้องการพัฒนาถิ่นที่อยู่อาศัยของตนให้มีสภาพที่ดีอยู่ตลอดเวลาตลอดจนมีฐานะที่สามารถทำได้ ทำให้กลุ่มบ้านในพื้นที่นี้มีแนวโน้มที่ดีไม่แตกต่างกับในปัจจุบันมากนัก ยังเป็นลักษณะของบ้านพักอาศัยที่มีความสูงไม่เกิน 2 ชั้น

ส่วนบริเวณถนนสามเสน 13 ถนนสามเสน 11 และถนนซอยไชยยศเป็นพื้นที่ที่มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสูง เพราะเป็นเส้นทางสัญจรหลักของชุมชนและพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ที่ดินของเอกชน ประกอบกับชุมชนมีสถานศึกษาเป็นจำนวนมาก จึงมีกลุ่มคนจากภายนอกใช้

ถนนนี้เพื่อการสัญจรมากขึ้น แนวโน้มในอนาคตของพื้นที่นี้จะเป็นในลักษณะของการสร้างอาคารสูงเพื่อการพาณิชย์กรรมมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันบ้านอยู่อาศัยบริเวณนี้มีแนวโน้มดัดแปลงชั้นล่างเป็นร้านขายอาหารและเปลี่ยนเป็นอาคารสูงใช้ทำการค้ามากขึ้น เพราะอยู่ในทำเลที่เหมาะสมแก่การทำการค้าและกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่เข้ามาใช้บริการในพื้นที่มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี ซึ่งเป็นแนวโน้มที่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่ เพราะทำให้เกิดปัญหาด้านทัศนียภาพของชุมชนได้

สำหรับกลุ่มบ้านริมแม่น้ำเจ้าพระยาจากการศึกษาเปรียบเทียบจากภาพถ่ายทางอากาศใน พ.ศ. 2530 และ พ.ศ. 2544 และการสัมภาษณ์คุณจำเริญ บัวศรีซึ่งเป็นผู้อาศัยอยู่ในกลุ่มบ้านนี้มาตั้งแต่เด็ก ทำให้ทราบว่าอาณาเขตของกลุ่มบ้านได้เปลี่ยนจากด้านหน้าโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัญเป็นการเกาะกลุ่มอยู่อาศัยบริเวณด้านหน้าโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์แทนและไม่ได้มีการเพิ่มจำนวนขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาจากภาพถ่ายทางอากาศ จะเห็นได้ว่า ในช่วง พ.ศ. 2530 กลุ่มบ้านจะเกาะกลุ่มที่หน้าโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัญ ต่อมาใน พ.ศ. 2544 ไม่พบกลุ่มบ้านด้านหน้าโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัญแต่ได้ขยายอาณาเขตออกไปจนถึงบริเวณหน้าโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์แทน ในขณะที่เดียวกันยังพบชาวเรือจอดอาศัยอยู่ที่ริมแม่น้ำด้านหน้าโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัญด้วย แต่ปัจจุบันกรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชย์นาวีได้ทำการสำรวจจำนวนประชากรบ้านริมแม่น้ำเพื่อส่งข้อมูลต่อไปยังกรุงเทพมหานครจัดการหาที่อยู่อาศัยใหม่ให้แก่ชาวบ้าน จึงทำให้จำนวนกลุ่มบ้านริมแม่น้ำเจ้าพระยามีแนวโน้มหมดไป ซึ่งเหมาะสมกับพื้นที่ของชุมชน เพื่อสามารถจัดการให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น

ด้านสังคม

ชุมชนวัดราชา

สภาพสังคมมีแนวโน้มเสื่อมลงอย่างต่อเนื่อง เพราะการอพยพย้ายถิ่นของคนดั้งเดิมในชุมชนเพิ่มขึ้น และผู้ที่ย้ายออกไปแล้วไม่ได้กลับมาในพื้นที่อีก ทำให้กลุ่มเดิมของชุมชนมีเป็นจำนวนน้อยลงไปเรื่อยๆ ประกอบกับการเช่าอาคารพาณิชย์อยู่ในลักษณะการเช่าต่อๆ กันจากเจ้าของเดิม จึงเปลี่ยนผู้อยู่อาศัยบ่อยครั้ง ทำให้มีการย้ายออกบ่อยๆ ซึ่งคนกลุ่มนี้เข้ามาในพื้นที่ของชุมชนเพื่อประกอบการค้าเท่านั้น โดยจะทำงานทั้งวันและใช้เวลาพักผ่อนภายในที่พักอาศัยของตนเองเท่านั้น ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันนัก จึงทำให้ระหว่างคนกลุ่มใหม่เองไม่มีความคุ้นเคยกัน

นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มเดิมกับกลุ่มใหม่ยังขาดการทำกิจกรรมร่วมกัน มีความเป็นอยู่ในลักษณะของสังคมเมืองมากขึ้น ทำให้คนในชุมชนเองไม่มีความผูกพันกันและไม่ผูกพันกับพื้นที่อยู่อาศัยด้วย

ชุมชนบ้านญวนสามเสน

ปัจจุบันสภาพสังคมมีความเข้มแข็ง เนื่องจากเป็นการอยู่อาศัยต่อกันจากบรรพบุรุษ และคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดความรู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี รวมทั้งมีการร่วมมือกันทำกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ ถึงแม้จะมีคนบางกลุ่มย้ายออกจากพื้นที่ไปแล้วก็ยังคงกลับมาช่วยพิธีมิสซาและร่วมงานประเพณีของชุมชนอยู่เสมอ ชุมชนเป็นชุมชนโบราณที่ยังคงเป็นลักษณะของสังคมในชนบทเหมือนกับในอดีต ดังนั้นสภาพสังคมของชุมชนจึงมีแนวโน้มดีเหมือนในปัจจุบัน

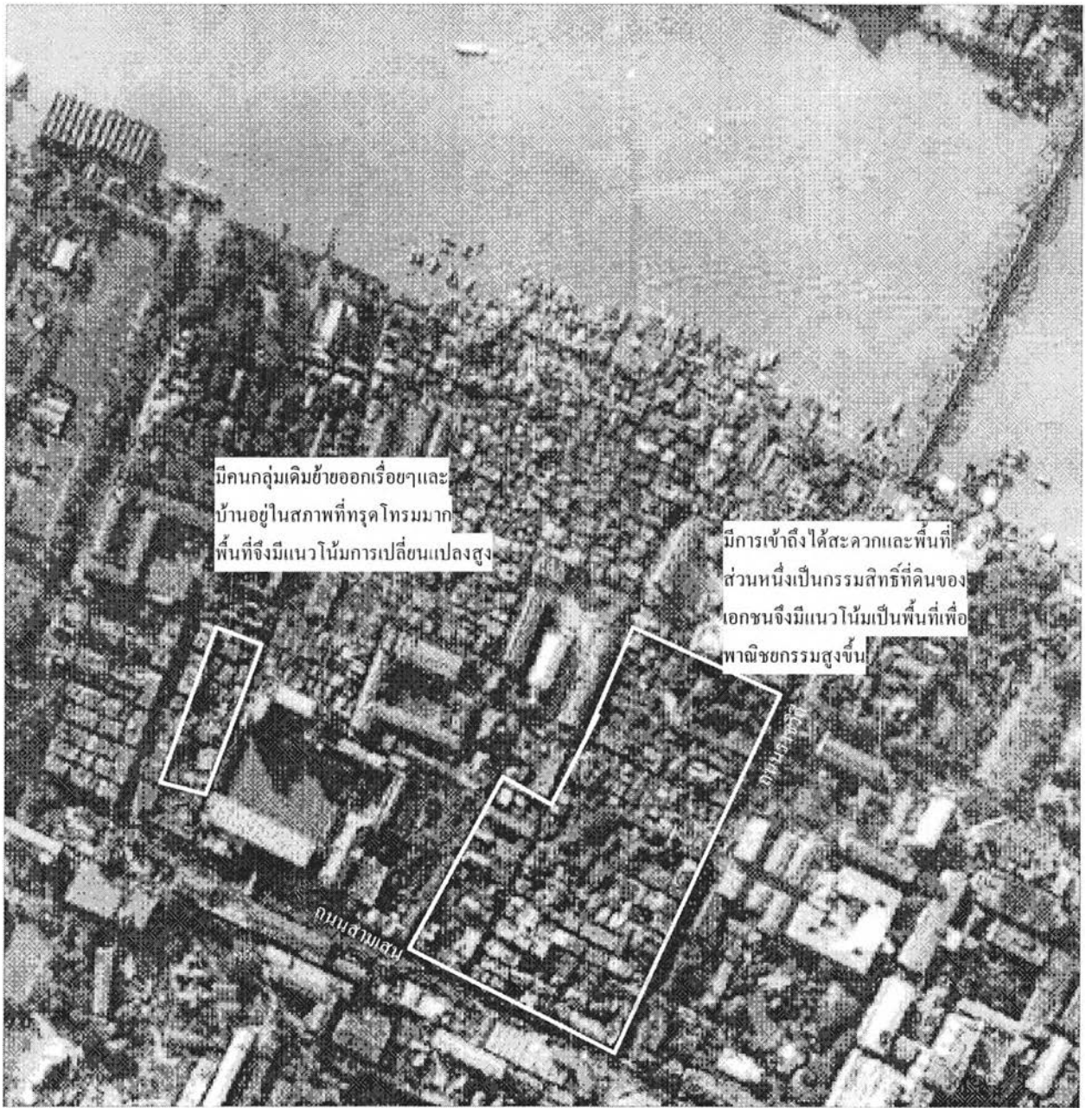
ด้านเศรษฐกิจ

ชุมชนวัดราชา

เศรษฐกิจของชุมชนมีแนวโน้มที่ดีขึ้นเพราะภายในชุมชนเองมีคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและคณะกรรมการชุมชนวัดราชาซึ่งคนในชุมชนเลือกตั้งเอง โดยทั้งสองกลุ่มมีการดำเนินงานช่วยเหลือคนในชุมชนที่มีปัญหาทางด้านต่างๆ อย่างจริงจัง เห็นได้จากการประกาศข่าวสารประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนรับรู้และร่วมดำเนินกิจกรรมของกองทุน ทำให้ผู้มีรายได้น้อยมีโอกาสลงทุนต่างๆ เพิ่มขึ้น นอกจากนี้คนในชุมชนยังหารายได้เสริมด้วยการนำของมาขายภายในชุมชนด้วย

ชุมชนบ้านญวนสามเสน

แนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น เพราะมีการจัดตั้งสหกรณ์เครดิตยูเนียนคอยช่วยเหลือชาวบ้านที่มีปัญหาด้านการเงินและชาวบ้านที่ไม่ม้งานประจำหรือต้องการหารายได้เสริมจะนำรถเข็นมาขายของในชุมชนหรือใช้บ้านเป็นร้านค้า สามารถทำกำไรได้ดี เนื่องจากกลุ่มผู้บริโภคซึ่งเป็นคนนอกพื้นที่เป็นกลุ่มขนาดใหญ่และเป็นกลุ่มที่มีกำลังซื้อมากด้วย และจากการสัมภาษณ์คุณสุนันท์ รื่นประไพ ซึ่งเป็นแม่ค้าและเป็นคนในพื้นที่ด้วย ทำให้ทราบว่า การค้าขายในลักษณะของรถเข็นและแผงลอยขายอาหารนี้ไม่ต้องเสียค่าเช่าพื้นที่และสามารถทำรายได้ดีด้วย ทำให้มีการเพิ่มจำนวนคนที่นำของมาขายมากขึ้น

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสน กรุงเทพมหานคร
แผนที่ 5.23 พื้นที่มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสูง

นางสาวกฤษณา ชมภูหอม
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.6 สรุปรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน

หัวข้อ	ชุมชนวัดราชา	ชุมชนบ้านญวนสามเสน
1. ลักษณะทางกายภาพ	<p>มีการใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับที่พักอาศัย ศาสนสถาน สถานศึกษา พาณิชยกรรม ส่วนย่านในชุมชนที่สามารถรับรู้ได้ คือ 1) ย่านพักอาศัย ได้แก่ อาคารบ้านเรือนของชาวบ้านในชุมชนซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ส่วนที่อยู่นอกกำแพงวัดซึ่งประกอบด้วยอาคารบ้านเรือนและอาคารพาณิชย์ 2) ย่านอาคารทางศาสนา ได้แก่ อาคารทางศาสนา วัดราชาธิวาสและอาคารเรียนโรงเรียนวัดราชาธิวาสโดยใช้กำแพงวัดราชาธิวาส , คลองท่อ และแม่น้ำเจ้าพระยาแบ่งขอบเขตของย่าน</p> <p>เส้นทางสัญจรในชุมชนนั้นใช้ถนนสามเสน 9 ซึ่งเป็นเส้นทางเข้าและออกจากตัวพื้นที่ของชุมชน</p> <p>อาคารที่มีความสวยงามและมีลักษณะเด่นต่างจากอาคารโดยรอบ คือ ศาลาการเปรียญเพราะเป็นอาคารขนาดใหญ่ที่ใช้ไม้สักก่อสร้างซึ่งตกแต่งได้อย่างงดงามวิจิตรบรรจง</p>	<p>มีการใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับเป็นที่พักอาศัย ศาสนสถาน สถานศึกษา พาณิชยกรรม สำหรับย่านในชุมชนที่พบได้ คือ ย่านพักอาศัยซึ่งแบ่งเป็นย่านพักอาศัยของหมู่บ้านเขมร หมู่บ้านญวนและกลุ่มบ้านริมน้ำ ย่านพักอาศัยของหมู่บ้านญวนและหมู่บ้านเขมรนั้นประกอบไปด้วยอาคารบ้านเรือน ตัวโบสถ์ ร้านค้าต่างๆ โรงเรียน แต่ภายในย่านกลุ่มบ้านริมน้ำเป็นมีเพียงบ้านพักอาศัยและร้านค้าเล็กๆ เท่านั้น สามารถใช้ถนนในชุมชน ริมขอบฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองวัดราชาธิวาสเป็นตัวแบ่งขอบเขตของย่านได้</p> <p>เส้นทางสัญจรในพื้นที่ ได้แก่ ถนนซอยไชยยศ, ถนนสามเสน 13 , ถนนสามเสน 11 ถนนในชุมชนเป็นถนนที่ค่อนข้างแคบ</p> <p>โบสถ์วัดคอนเซ็ปชันและโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์เป็นอาคารขนาดใหญ่ที่แตกต่างจากอาคารโดยรอบ</p>

หัวข้อ	ชุมชนวัดราชา	ชุมชนบ้านญวนสามเสน
<p>3. ระบบกิจกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมสำคัญในรอบปี - กิจกรรมทางเศรษฐกิจ - กิจกรรมทางสังคม 	<p>กิจกรรมที่เกี่ยวกับทางพุทธศาสนา พื้นที่หลักใช้ทำกิจกรรม ได้แก่ ศาลาลัมพสวาระ ศาลาการเปรียญ ลานข้างศาลาการเปรียญ</p> <p>ค้าขายในลักษณะของอาคารพาณิชย์และร้านค้าแผงลอยที่ริมสองฝั่งถนนสามเสน 9</p> <p>พบปะพูดคุยกันที่ม้าหินอ่อนหน้าบ้านและร้านค้าในชุมชน เล่นกีฬาที่ลานหน้าพระอุโบสถและท่าवासกรี</p>	<p>กิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาคริสต์ พื้นที่หลักใช้ทำกิจกรรม ได้แก่ ในตัวโบสถ์และลานโล่งหน้าโบสถ์ของชุมชน ถนนหน้าสุสานวัดคอนเซ็ปชัญ</p> <p>ค้าขายในลักษณะรถเข็นและแผงลอยขายอาหารที่ถนนหน้าโรงเรียนโยนออฟอาร์ค, ถนนข้างโรงเรียนโยนออฟอาร์คเทคโนโลยี, ทางเดินเท้าหน้าโรงเรียนเซนต์คาเบรียล</p> <p>บ้านอยู่อาศัยริมถนนในชุมชนใช้ชั้นล่างเป็นร้านค้า ดึงแถวสองชั้นริมถนนสามเสน 13 และซอยไชยยศ</p> <p>พบปะพูดคุยกันที่เก้าอี้หน้าบ้านและเก้าอี้หน้าสุสานคอนเซ็ปชัญ เล่นกีฬาที่ลานโล่งหน้าโบสถ์วัดนักบุญฯและท่าवासกรี</p> <p>วันหยุดไปโบสถ์ในชุมชน</p>
<p>2. ลักษณะทางสังคม</p>	<p>มีการรวมกลุ่มเป็นคณะกรรมการชุมชนวัดราชา , กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน</p> <p>คนดั้งเดิมในชุมชนยังพบปะพูดคุยกันเสมอแต่คนกลุ่มใหม่จะพักผ่อนในบ้านของตนและไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มในชุมชน</p>	<p>มีการรวมกลุ่มเป็นสภาภิบาลวัด กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียน</p> <p>คนในชุมชนมีความรู้จักและคุ้นเคยกัน พบปะพูดคุยและร่วมกัน ร่วมกันประกอบพิธีมิสซาและทำกิจกรรมต่างๆ ของทางชุมชน อยู่เสมอ</p> <p>มีโบสถ์เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน</p>

ตารางที่ 5.7 สรุปแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

หัวข้อ	ชุมชนวัดราชา	ชุมชนบ้านญวนสามเสน
1.ด้านกายภาพ	<p>-กลุ่มบ้านไม่ริมคลองวัดราชามีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงมากที่สุด โดยมีลักษณะเสื่อมลงอย่างชัดเจนเพราะมีการย้ายออกอยู่เรื่อยๆ ทั้งบ้านให้รกร้าง บ้านอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมไม่ได้รับการซ่อมแซม เพราะคนในกลุ่มนี้มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีนัก</p> <p>-กลุ่มบ้านทาว์นเฮาส์และตึกพาณิชย์มีแนวโน้มที่ไม่เปลี่ยนแปลงมากนักเพราะผู้อยู่อาศัยเอาใจใส่ปรับปรุงอาคารอยู่เสมอและฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี</p>	<p>-พื้นที่กลุ่มบ้านดั้งเดิมมีแนวโน้มที่ดี ไม่เปลี่ยนแปลงมากนักเพราะคนในชุมชนปรับปรุงดูแลบ้านเรือนของตนอย่างสม่ำเสมอและมีฐานะทางเศรษฐกิจที่สามารถทำได้</p> <p>-กลุ่มบ้านไม่ริมแม่น้ำมีแนวโน้มหมดไปเพราะกรรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชย์นาวีร่วมมือกับกรุงเทพมหานครดำเนินการแก้ไขปัญหา</p> <p>-พื้นที่กลุ่มบ้านริมถนนสามเสน 13 มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงมากที่สุด โดยเป็นการก่อสร้างเป็นอาคารพาณิชย์เพิ่มขึ้น เพราะเป็นทำเลการค้าที่ดี</p>
2.ด้านเศรษฐกิจ	<p>มีแนวโน้มดีขึ้นเพราะมีกองทุนหมู่บ้านคอยช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจของคนในชุมชนที่มีฐานะไม่ดี</p>	<p>ชาวบ้านที่ฐานะไม่ดีมีแนวโน้มทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นเพราะเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหกรณ์เครดิตยูเนียนและค้าขายภายในชุมชน</p>
3.ด้านสังคม	<p>มีแนวโน้มเสื่อมลงเพราะมีการย้ายถิ่นของคนกลุ่มเดิมและคนกลุ่มใหม่ที่เข้ามาเพื่อประกอบอาชีพไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของชุมชนวัดราชาและไม่ได้ร่วมทำกิจกรรมที่ทางชุมชนจัดขึ้น จึงไม่รู้จักและคุ้นเคยกัน เป็นลักษณะของสังคมเมืองมาก</p>	<p>มีแนวโน้มดีขึ้นเพราะเป็นการอยู่อาศัยต่อกันจากบรรพบุรุษและคนในชุมชนยังคอยช่วยเหลือทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันอยู่เสมอ มีการพบปะพูดคุยกันเป็นประจำ</p>

